

اسلام

چكیده‌ی مختصری دربارهٔ اسلام،
چنانكه در قرآن كریم و سنت نبوی آمده است

نبذة موجزة عن الإسلام (مشملة على الأدلة) فارسي

بيان الإسلام
Bayan AL-Islam

ح) جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات، ١٤٤٦هـ

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات
الإسلام - نبذة موجزة عن الإسلام (مشملة على الأدلة) - فارسي.
/ جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات ؛ جمعية خدمة المحتوى
الإسلامي باللغات - ط١. - الرياض، ١٤٤٦هـ

١٤٨ ص ١٤ ؛ ٢١ × سم

ردمك: ٧-١٦-٧٤٥٢-٦٠٣-٩٧٨

١٤٤٦ / ٢٥٩٦

شركاء التنفيذ:

المحتوى الإسلامي

رواد الترجمة

جمعية الريوة

دار الإسلام

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع
الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Tel: +966 50 244 7000

info@islamiccontent.org

Riyadh 13245- 2836

www.islamhouse.com

اسلام

چکیده‌ی مختصری دربارهٔ اسلام،
چنانکه در قرآن کریم و سنت نبوی آمده است

اسلام؛ چکیده‌ی مختصری درباره‌ی اسلام، چنانکه در قرآن کریم و سنت

نبوی آمده است.

کتابی مهم دربردارنده‌ی تعریف مختصری از اسلام است که به بیان مهمترین اصول و آموزه‌ها و محاسن اسلام از منابع اصلی آن یعنی قرآن کریم و سنت نبوی می‌پردازد. مخاطب این کتاب، همه‌ی مکلفان مسلمان و غیر مسلمان با هر زبانی و در هر زمان و مکانی با تفاوت شرایط و اوضاع‌شان هستند.^۱

۱- اسلام، پیام پروردگار خطاب به همه‌ی مردم است؛ رسالت و پیام جاودان الهی و خاتم تمام رسالت‌های ربانی است.

اسلام رسالت و پیام الله متعال به همه‌ی مردم است. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [سبأ: ۲۸]

«(ای پیامبر) ما تو را جز بشارت دهنده و بیم دهنده‌ای برای همه‌ی مردم نفرستادیم، اما بیشتر مردم (این حقیقت را) نمی‌دانند».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا...﴾ [الأعراف: ۱۵۸]

«(ای پیامبر) بگو: ای مردم، من فرستاده‌ی الله به سوی همه‌ی شما هستم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ وَإِن تَكْفُرُوا

فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۷۷]

«(ای مردم، پیامبر از جانب پروردگارتان (هدایت و دین) حق را برایتان آورده است؛ پس ایمان بیاورید که به خیر [و صلاح] شماست؛ و اگر (سخنش را نپذیرید و) کفر بورزید،

۱- این نسخه دربردارنده‌ی دلایلی از قرآن کریم و سنت نبوی است.

بدانید که) آنچه در آسمان‌ها و زمین است از آن الله است (و کفر شما به او زبانی نمی‌رساند) و الله همواره دانای حکیم است».

اسلام، پیام جاودان الهی و پایان‌دهنده رسالت‌های ربانی است. الله متعال می‌فرماید:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ [الأحزاب: ٥٦]

«محمد پدر هیچیک از مردان شما نبوده است، (نه پدر زید و نه هیچ کس دیگری) بلکه فرستاده الله به سوی مردم و خاتم پیامبران است و الله به هر چیزی آگاه است».

۲- دین اسلام مخصوص یک نژاد یا قوم و گروهی نیست، بلکه دین الله برای همه مردم است.

دین اسلام مخصوص یک نژاد یا قوم و گروه نیست، بلکه دین الله برای همه مردم است و نخستین امری که در قرآن وارد شده، این کلام الهی است که می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ٢١]

«ای مردم، پروردگار خویش را عبادت کنید، آنکه شما و پیشینیان‌تان را آفریده است، شاید پرهیزگار شوید».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [النساء: ١]

«ای مردم، از پروردگارتان بترسید، پروردگاری که شما را از یک انسان آفرید، (سپس) همسرش را از نوع او آفرید و از آن دو، مردان و زنان بسیاری (بر روی زمین) پراکنده ساخت».

از ابن عمر رضی الله عنهما روایت شده که رسول الله صلی الله علیه و آله در روز فتح مکه خطاب به مردم فرمود: **«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمُ غُبَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَاضَمَهَا بِأَبَائِهَا فَالْتَأَسُ رَجُلَانِ: بَرٌّ تَقِيٌّ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيْنٌ عَلَى اللَّهِ وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَحَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ قَالَ اللَّهُ:**

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْتَلُّكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» [الحجرات: ١٣]

«ای مردم، همانا الله تکبر و غرور جاهلیت و فخر فروشی آنان به پدران شان را از میان شما برداشته است، بنابراین مردم دو دسته‌اند: یا نیکوکار متقی که نزد الله گرامی است، یا فاجر و بدکار که نزد الله بی‌ارزش است؛ و مردم فرزندان آدم هستند و الله آدم را از خاک آفرید؛ الله می‌فرماید: «ای مردم، ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم و شما را ملت‌ها و قبایل قرار دادیم تا با یکدیگر آشنایی حاصل کنید. همانا گرامی‌ترین شما نزد الله باتقواترین شماست. همانا الله دانای آگاه است.» [به روایت ترمذی (۳۲۷۰)].

در اوامر قرآن بزرگ یا اوامر پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله هیچ تشریع و قانونی نمی‌یابید که مخصوص یک قوم یا یک گروه باشد و قومیت یا نژاد آنان را در نظر گرفته باشد.

۳- اسلام پیام الهی است که برای تکمیل رسالت پیامبران و فرستادگان پیشینی آمده است که آن‌ها برای امت‌هایشان آورده بودند.

الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَاللَّيْسَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾ [النساء: ١٦٣]

«(ای پیامبر) ما به تو وحی کردیم، همانگونه که به نوح و پیامبرانی که پس از او آمدند وحی کردیم؛ و به ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و اسباط (نوادگان دوازده‌گانه‌ی یعقوب علیه السلام) وحی کردیم و به عیسی و ایوب و یونس و هارون و سلیمان وحی کردیم و به داود (کتاب) زبور را دادیم.»

و این دین که الله متعال به پیامبران محمد ﷺ وحی کرده، همان دینی است که الله متعال برای پیامبران پیشین تشریح نموده و آنان را به آن سفارش و یادآوری کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴾ [الشورى: ١٣٠]

«الله برای شما دینی را مقرر کرده که آن را به نوح توصیه کرده بود و ما آن را نیز به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم؛ اینکه: دین را برپا دارید و در آن دچار تفرقه نشوید (و اختلاف نوزید)، (پذیرش) آنچه مشرکان را بدان دعوت می‌کنی، برای آن‌ها سخت‌گرا نماند، الله است که هرکس را بخواهد [توفیق] عبادت می‌دهد و [به سوی خویش برمی‌گزیند؛ و هرکس را [که توبه کند و به درگاهش] بازآید، به سوی خویش هدایت خواهد کرد».

و این چیزی که الله متعال به پیامبرش محمد ﷺ وحی کرده است، تصدیق کتاب‌های پیشین الهی مانند: تورات و انجیل قبل از تحریف آنان است. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ﴾ [فاطر: ٣١]

«(ای پیامبر) آنچه از این کتاب به تو وحی کرده‌ایم حق است و آن (کتاب‌های آسمانی) را که پیش‌تر بوده‌اند، تصدیق می‌کند. بی‌تردید، الله به (احوال) بندگانش کاملاً آگاه و بیناست».

۴- پیامبران لا دین‌شان یکسان است و شریعت‌های‌شان متفاوت می‌باشد.

دین پیامبران یکسان است، اما شریعت‌های‌شان متفاوت می‌باشد. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّئًا عَلَيْهِ فَاخْتُمَّ بِهِمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَاؤُا وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَأَسْبِتُوا الْأَخْيَارِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ [المائدة: ٤٨]

«و (ای پیامبر، ما این) کتاب را به حق بر تو نازل کردیم که تصدیق کننده کتاب‌های پیشین و حافظ و گواه بر آن‌هاست. پس بین آنان (اهل کتاب) بر اساس آنچه الله نازل کرده است، حکم کن و به جای آنچه از حق به تو رسیده است، از هوی و هوس‌های آنان پیروی نکن؛ (ای مردم) ما برای هر یک از (ملت‌های) شما آیین و راهی روشن قرار دادیم؛ و اگر الله می‌خواست، همه شما را امتی یکسان قرار می‌داد؛ ولی (الله می‌خواهد) شما را در آنچه به شما بخشیده است بیازماید؛ پس در نیکی‌ها بر یکدیگر پیشی گیرید، بازگشت همگی شما به سوی الله است، آنگاه شما را از آنچه در آن اختلاف می‌کردید، آگاه می‌سازد».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«أَنَا أَوْلَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْأَنْبِيَاءِ إِخْوَةٌ لِعَلَاتٍ أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ»**. «من در دنیا و آخرت نزدیک‌ترین مردم به عیسی بن مریم هستم و پیامبران برادرانی از یک پدرند، مادران‌شان مختلف است و دین‌شان یکی است». [صحیح بخاری (۳۴۴۳)].

۵- اسلام همچون همه‌ی پیامبران از جمله: نوح و ابراهیم و موسی و سلیمان و داوود و عیسی ﷺ به ایمان آوردن به این مهم دعوت می‌کند که رب و پروردگار همان الله است که آفریدگار، روزی دهنده، زنده کننده، میراننده، مالک و فرمانروا است؛ و اینکه او تدبیر کننده‌ی همه کارهاست و او رثوفِ مهربان است.

اسلام همچون همه‌ی پیامبران از جمله: نوح و ابراهیم و موسی و سلیمان و داوود و عیسی ﷺ به ایمان آوردن به این مهم دعوت می‌کند که رب و پروردگار همان الله است که آفریدگار، روزی دهنده، زنده کننده، میراننده، مالک و فرمانروا است؛ و اینکه او تدبیر کننده‌ی همه کارهاست و او رثوفِ مهربان است. الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآئِنِ تُوَفَّكُونَ﴾ [فاطر: ٣]

«ای مردم، نعمتی را که الله به شما بخشیده یادآوری کنید، آیا آفریننده‌ای جز الله وجود دارد که شما را از آسمان و زمین روزی برساند؟ هیچ معبود بحقی جز او نیست؛ پس با این حال چگونه (از حق) منحرف می‌شوید؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ [يونس: ٣١]

«(ای پیامبر) بگو: کیست که از آسمان و زمین به شما روزی می‌بخشد؟ یا کیست که بر گوش‌ها و دیدگان حاکم است؟ و کیست که [موجود] زنده را از (ماده) بی‌جان بیرون می‌آورد و (ماده) بی‌جان مرده را از (موجود) زنده خارج می‌سازد؟ و کیست که کار (جهان و جهانیان) را تدبیر می‌کند؟ خواهند گفت: الله، پس بگو: آیا پروا نمی‌کنید؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [النمل: ٦٤]

«(آیا معبودان باطل شما بهترند) یا کسی که آفرینش را آغاز کرده و سپس آن را (بار دیگر) باز می‌گرداند و (یا) آن کسی که از آسمان و زمین به شما روزی می‌رساند؟ آیا معبود دیگری با الله وجود دارد؟ بگو: اگر راستگوئید، دلیل‌تان را بیاورید».

و همه پیامبران با دعوت به عبادت الله به یگانگی فرستاده شده‌اند. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾ [النحل: ٦٣]

«یقیناً ما در میان هر امتی، پیامبری را فرستاده‌ایم که: فقط الله را عبادت کنید و از طاغوت دوری کنید، پس الله برخی از آنان را هدایت کرده است و برخی از آنان نیز سزاوار گمراهی شدند؛ پس در زمین بگردید و بنگرید که سرانجام تکذیب‌کنندگان چگونه بوده است».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ [الأنبياء: ١٥]

«و ما پیش از تو هیچ پیامبری را نفرستادیم، مگر آنکه به او وحی کردیم که: معبودی (به حق) جز من نیست؛ پس تنها مرا عبادت کنید».

چنانکه الله متعال از نوح عليه السلام خبر می دهد که فرمود:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَتَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ [الأعراف: ٥٩]

«ای قوم من، الله را عبادت کنید که جز او معبودی (به حق) ندارید، (اگر او را عبادت نکنید) من از عذاب روزی بزرگ بر شما می ترسم».

و چنانکه الله متعال از ابراهیم خلیل عليه السلام خبر می دهد که فرمود:

﴿وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ [العنكبوت: ١٦]

«(یاد کن از) ابراهیم آنگاه که به قومش گفت: الله را عبادت کنید و از او پروا کنید (که) اگر بدانید، این کار برای تان بهتر است».

و چنانکه الله متعال از صالح عليه السلام خبر می دهد که فرمود:

﴿وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَتَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا سُوءَ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [الأعراف: ٧٣]

«ای قوم من، الله را عبادت کنید که جز او معبودی (به حق) ندارید؛ بی تردید، دلیل روشنی از (سوی) پروردگارتان (بر صدق نبوت من) برای شما آمده است و (آن) این ماده شتر الله است که برای تان معجزه ای است؛ پس او را (به حال خود) واگذارید تا در زمین الله (بچرد و علف) بخورد و به او آزار (و آسیبی) نرسانید که شما را عذابی دردناک فرا خواهد گرفت».

و چنانکه الله متعال از شعیب علیه السلام خبر می دهد فرمود:

﴿وَأِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهِ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ [الأعراف: ٨٥]

«ای قوم من، الله را عبادت کنید که جز او معبودی (به حق) ندارید؛ همانا از (سوی) پروردگارتان دلیل روشنی (بر صحت نبوت من) برای شما آمده است؛ پس پیمانان و ترازو را کامل (و درست) بکشید و بپردازید و از (حق و) حقوق مردم نگاهید و در زمین - پس از اصلاحش - فساد و تباهی نکنید؛ اگر ایمان دارید، این برای شما بهتر است.»

و هنگامی که الله متعال با موسی علیه السلام سخن گفت، نخستین چیزی که به ایشان فرمود، این بود:

﴿وَأَنَا أَخَذْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ﴾ [٣٣-١٦]

«و من تو را (به پیامبری) برگزیدم؛ پس به آنچه وحی می شود گوش فرا ده * همانا من الله هستم که معبود برحقى جز من نیست، پس تنها مرا عبادت کن و نماز را برای ذکر و یاد من به پا دار.»

و الله متعال از موسی علیه السلام خبر داده است که به الله پناه برد و فرمود:

﴿وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ [غافر: ٧٧]

«من از (شر) هر متکبری که به روز حساب باور ندارد، به پروردگار خویش و پروردگار شما پناه می برم.»

و الله متعال از مسیح علیه السلام خبر می دهد که فرمود:

﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ﴾ [آل عمران: ٥١]

«به راستی که الله، پروردگار من و پروردگار شماست؛ پس او را عبادت کنید (که) این راه راست است.»

و همچنین الله ﷻ از مسیح العیسیٰ خبر می دهد که فرمود:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۗ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَبْنَىٰ إِسْرَائِيلَ
عَبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۗ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصَارٍ﴾ [المائدة: ٧٢]

«ای بنی اسرائیل پروردگار من و پروردگار خودتان را بپرستید، بی گمان هرکس شریکی برای الله قرار دهد، الله بهشت را بر او حرام کرده و جایگاهش آتش (دوزخ) است و ستمکاران یار و یآوری ندارند».

بلکه حتی در تورات و انجیل نیز بر عبادت الله یگانه تأکید شده است، در سفر تثئیه این سخن موسی الکلیلی آمده است که: (بشنو ای اسرائیل، پروردگار که معبود ماست، پروردگاری یگانه است). در انجیل مرقس نیز بر توحید تأکید شده است، آنجا که مسیح العیسیٰ می فرماید: (نخستین توصیه ها این است: بشنو ای اسرائیل، پروردگار که معبود ماست، پروردگاری یگانه است).

و الله ﷻ بیان کرده که همه پیامبران با این وظیفه بزرگ که دعوت به توحید است، مبعوث شده اند، الله متعال می فرماید:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ ۗ وَاجْتَنِبُوا الطُّغُوتَ ۗ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَىٰ اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۗ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾ [النحل: ٦٣]

«یقیناً ما در هر امتی، پیامبری را (با این پیام) برانگیختیم که: الله یکتا را عبادت کنید و از طاغوت دوری کنید، پس الله برخی از آنان را هدایت کرده و برخی از آنان نیز سزاوار گمراهی شدند».

و الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ
أَتُؤْتُونِ بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِّن عِلْمٍ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [الأحاف: ١٠]

«ای پیامبر، به مشرکان) بگو: آیا به چیزهایی که به جای الله (به نیایش) می خوانید توجه کرده اید؟ به من نشان دهید چه چیز از (اجزای) زمین را آفریده اند، آیا در (آفرینش) آسمان ها شرکت داشته اند؟ اگر راست می گویند، از کتاب های آسمانی پیشین یا اثر علمی از دانش (گذشتگان) برای من بیاورید».

شیخ عبدالرحمان سعدی رحمته می گوید: "بنابراین روشن شد که جدال مشرکان درباره شرکشان مستند به دلیل و برهان نبوده است، بلکه بر گمان هایی نادرست و آرایشی بی ارزش و اندیشه هایی فاسد بنا شده است؛ این تباهی را می توان با بررسی شامل و جامع دانش و کارهای شان درک کرد؛ و با بررسی حال و روز کسانی که عمرشان را در عبادت این معبودان تباه کرده اند، آیا (این معبودان جز الله) برای شان فایده ای در دنیا یا آخرت داشته اند؟". [تیسیر الکریم المنان، (ص: ۷۷۹)].

۶- الله سبحانه و تعالی آفریدگار است و تنها اوست که شایسته عبادت و

یگانه پرستی است که هیچکس نباید همراه او عبادت شود.

الله تنها کسی است که مستحق عبادت می باشد و شایسته این است که هیچکس دیگری به همراه او عبادت نشود. الله متعال می فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١﴾
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنْ
الضَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢﴾﴾ [البقرة: ١-٢]

«ای مردم، پروردگار خویش را عبادت کنید، همان کسی که شما و انسان های پیش از شما را آفرید، شاید که پرهیزگار شوید * آن کسی که زمین را برای شما گستراند و آسمان را (همچون سقفی) بالای سرتان بنا نمود و از آسمان، آبی فرو فرستاد و به وسیله آن، انواع میوه ها را به وجود آورد تا روزی شما باشد؛ پس همتایانی برای الله قرار ندهید، درحالی که (شما حقیقت را) می دانید».

آنکه ما و نسل‌های پیش از ما را آفرید و زمین را برای ما گسترانده و از آسمان بر ما آبی فرو فرستاده و با آن از زمین انواع محصولات بیرون آورده تا روزی ما باشد؛ فقط او شایسته عبادت است، الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآئِنِّي تُؤْفَكُونَ﴾ [فاطر: ٣]

«ای مردم، نعمتی را که الله به شما بخشیده به یاد آورید، آیا آفریننده‌ای جز الله هست که شما را از آسمان و زمین روزی دهد؟ هیچ معبودی (بحق) جز او نیست؛ پس چگونه (از حق) منحرف می‌شوید؟».

آنکه می‌آفریند و روزی می‌دهد، تنها اوست که شایسته عبادت کردن می‌باشد، الله متعال می‌فرماید:

﴿ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَأَعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ [الأنعام: ٣٢]

«این است الله، پروردگار شما؛ هیچ معبودی (بحق) جز او نیست، آفریننده همه چیز است؛ پس او را عبادت کنید و (بدانید که) او بر همه چیز حافظ و نگهبان است.».

و هر آنچه جز الله عبادت شده، شایسته عبادت نیست؛ زیرا در آسمان‌ها و زمین حتی صاحب ذره‌ای نیست و در هیچ چیز شریک و یاور و پشتیبان الله نیست، پس چگونه می‌توان همراه با الله کسی یا چیزی را به فریاد خواند یا کسی را با او شریک گرداند؟ الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِن شَرِكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِّن ظَهِيرٍ﴾ [سبأ: ٢٢]

«(ای پیامبر به مشرکان) بگو: کسانی را که به جای الله (یاور و شفاعتگر خود) می‌پندارید و (به فریاد) می‌خوانید، آنان به اندازه‌ی ذره‌ای در آسمان‌ها و زمین مالک چیزی نیستند و در (آفرینش و تدبیر) آن دو (زمین و آسمان) سهمی ندارند و الله در میان‌شان هیچ پشتیبانی ندارد.».

و الله سبحانه و تعالی است که این مخلوقات را آفریده و از عدم به وجود آورده و وجود این آفریدگان دال بر وجود او و پروردگاری و الوهیت اوست، الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْشُرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِافَ السَّبْطَيْنِ وَالْوَالِدِينَ الَّذِينَ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقَوْمَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قَنُوتُونَ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٨﴾﴾ [الروم: ٢١-٢٨]

«و یکی از نشانه‌های (عظمت و قدرت) الله این است که شما را از خاک آفرید، سپس شما انسان‌ها تدریجاً (افزایش یافتید و در زمین) پراکنده گشتید (۲۰) و از نشانه‌های (دیگر عظمت و قدرت) الله این است که از جنس خودتان همسرانی برای‌تان آفرید تا در کنارشان آرام گیرید؛ و در بین شما و آنان محبت و مهربانی قرار داد، بی گمان در این (نعمت‌ها) نشانه‌هایی (از قدرت و عظمت پروردگار) برای افرادی است که تفکر می‌کنند (۲۱) و از نشانه‌های (دیگر عظمت و قدرت) الله، آفرینش آسمان‌ها و زمین و اختلاف زبان‌ها و رنگ‌های شماس، بی‌تردید در این (امور) نشانه‌هایی (از قدرت و عظمت پروردگار) برای فرزندان و دانشوران است (۲۲) و از نشانه‌های (دیگر عظمت و قدرت) الله، خواب شما در شب و روز و تلاش‌تان برای بهره‌گیری از بخشش پروردگار (و تأمین معاش) است؛ بی‌گمان در این موارد، برای افرادی که گوش شنوا دارند، نشانه‌هایی (از عظمت و قدرت پروردگار) است (۲۳) و از نشانه‌های (دیگر عظمت و قدرت) الله این است که صاعقه را برای بیم و امید، به شما نشان می‌دهد و آبی از آسمان می‌فرستد و زمین را - پس از (خشکی و) مرگش با آن آب زنده می‌سازد؛ بی‌گمان در این امور، برای افرادی که می‌اندیشند، نشانه‌هایی (از عظمت و قدرت پروردگار) است (۲۴) و از نشانه‌های (دیگر عظمت و قدرت) الله این است که آسمان‌ها و زمین به فرمانش برپا هستند و (روز قیامت) هنگامی که با ندایی شما را از زمین

فرامی‌خواند، ناگهان (همگی از گورها) بیرون می‌آیند (۲۵) هرکس و هرچه در آسمان‌ها و زمین است از آن‌الله است و همگی (تسلیم و) فرمانبردار او هستند (۲۶) و او کسی است که آفرینش (هستی) را (بدون نمونه قبلی) آغاز کرده، سپس آن را (پس از نابود کردنش) باز می‌گرداند و (این بازگرداندن) برای او آسان‌تر است (۲۷)».

و نمود وجود پروردگارش را انکار کرد، پس چنانکه الله متعال خبر داده، ابراهیم علیه السلام به او گفت:

﴿أَلَمْ تَر إِلَىٰ آلِ آلِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ ءَاتَهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ آلِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ آلِي كَفَرًا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۸﴾﴾ [البقرة: ۲۵۸]

«همانا الله خورشید را از سمت مشرق بیرون می‌آورد، پس تو آن را از جهت مغرب بیرون بیاور، آنگاه آن (طاغوت) که کفر ورزیده بود متحیر و مبهوت شد و الله ستمکاران را هدایت نمی‌کند».

همچنین ابراهیم علیه السلام در برابر قوم خود استدلال کرد که الله او را هدایت کرده و اوست که وی را آب و غذا می‌دهد و هرگاه بیمار شود او را شفا می‌دهد؛ و اوست که وی را می‌میراند و زنده می‌کند، و چنانکه الله متعال از وی خبر داده، فرمود:

﴿الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿۷۸﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿۷۹﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿۸۰﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿۸۱﴾﴾ [الشعراء: ۷۸-۸۱]

«آن (معبودی) که مرا آفریده و هدایت می‌کند (۷۸) و همان ذاتی که به من غذا می‌دهد و سیراب می‌سازد (۷۹) و هنگامی که بیمار می‌شوم، اوست که شفا می‌دهد (۸۰) و کسی که مرا می‌میراند و (دوباره) زنده‌ام می‌کند (۸۱)».

و الله متعال دربارهٔ موسی علیه السلام خبر داده که وی در مناظره با فرعون به او گفت که پروردگار او:

﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ حَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿۵۰﴾﴾ [طه: ۵۰]

«همان کسی است که هر چیز را خلقتی (متناسب با آن) بخشیده و سپس (همگی این مخلوقات را) رهنمود کرده است».

و الله متعال هر آنچه را که در آسمان‌ها و زمین است در تسخیر انسان قرار داده و او را در میان این نعمت‌ها قرار داده است؛ تا آن که تنها الله متعال را عبادت کند و به او کفر نورد، الله متعال می‌فرماید:

﴿الَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْعَىٰ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ۗ وَظَهَرَ وِبَاطِنَةً ۖ وَمِنَ اللَّائِسِ مَنْ يُجَدِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنبِئٍ ﴿٥٠﴾﴾ [لقمان: ٥٠]

«آیا ندیده‌اید که الله آنچه را در آسمان‌ها و زمین است، به خدمت‌تان گماشته و نعمت‌های آشکار و پنهان خویش را بر شما تمام کرده است؟ (با این حال) برخی از مردم هستند، بدون هیچ دانش و هدایت و کتابِ روشنگری، در مورد الله ستیزه‌جویی می‌کنند».

و چنانکه الله متعال همه چیزهایی که در آسمان‌ها و زمین است در اختیار انسان قرار داده، او را آفریده و از همه حواسی که به آن نیاز دارد، از جمله شنوایی و بینایی و قدرت عقلی برخوردار ساخته تا آنچه را به سود اوست و به سوی پروردگارش رهنمود می‌گرداند، فراگیرد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ ۗ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾﴾ [النحل: ٧٨]

«و الله شما را از شکم مادران‌تان بیرون آورد، درحالی‌که هیچ چیز نمی‌دانستید و برای شما گوش و دیدگان و دل‌ها پدید آورد، شاید سپاس‌گزار باشید».

الله سبحانه و تعالی همه این عالم‌ها را آفرید و انسان را خلق کرد و همه اعضا و نیروهای مورد نیازش را برای او فراهم ساخت و او را به همه توانایی‌هایی مجهز ساخت که وی را برای انجام عبادت الله متعال و آبادانی زمین یاری می‌دهد؛ سپس هر آن چه را که در آسمان‌ها و زمین است در تسخیر او قرار داد.

و الله متعال به خلقت این آفریده‌های بزرگ بر ربوبیت خود استدلال نموده است، ربوبیتی که مستلزم الوهیت [و شایستگی او برای عبادت] می‌باشد؛ الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ (يونس: ٣١)

«بگو: کیست که از آسمان و زمین به شما روزی می‌رساند؟ یا کیست که بر گوش‌ها و دیدگان حاکم است؟ و کیست که (موجود) زنده را از مرده و مرده را از (موجود) زنده بیرون می‌آورد؟ و کیست که کار (جهان و جهانیان) را تدبیر می‌کند؟ خواهند گفت: الله، پس بگو: آیا پروا نمی‌کنید؟».

و الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرُونِي مَادًا حَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَنْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (الأحقاف: ٤)

«بگو: آیا به چیزهایی که به جای الله به فریاد می‌خوانید توجه کرده‌اید؟ به من نشان دهید چه چیز از [جزای] زمین را آفریده‌اند، آیا در (آفرینش و نگهداری) آسمان‌ها مشارکتی داشته‌اند؟ اگر راست می‌گویید (که مشارکتی داشته‌اند)، از کتاب‌های آسمانی پیشین یا یک اثر علمی (از دانش گذشتگان) بیاورید».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاللَّيْلِ فِي الْأَرْضِ رَواسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾ (هَذَا خَلْقَ اللَّهِ فَأَرُونِي مَادًا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) [لقمان: ١٠-١١]

«الله آسمان‌ها را بدون هیچ ستونی که آن را ببینید آفریده است؛ و در زمین کوه‌های استوار بیفکند تا (مبادا زمین) شما را بجناند و در آن از هرگونه جنبنده‌ای پراکنده گردانید؛ و از آسمان آبی فرو فرستادیم و از هر نوع (گیاه) نیکو در آن رویانیدیم (۱۰) این است آفرینش الله، (اکنون) به من نشان دهید کسانی که غیر از اویند چه آفریده‌اند؟ بلکه ستمگران در گمراهی آشکاری هستند».

و الله سبحانه و تعالی می فرماید:

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمَصِيطِرُونَ ﴿٣٧﴾﴾ [الطور: ٣٥-٣٧]

«آیا آنان بدون هیچگونه خالقی آفریده شده‌اند؟ یا اینکه خودشان آفرینندگانند؟ (۳۵) آیا آنان آسمان‌ها و زمین را آفریده‌اند؟ بلکه آنان یقین ندارند (که الله آفریننده مطلق است) (۳۶) آیا گنجینه‌های (نعمت و هدایت) پروردگارت نزد آنان است؟ یا اینکه آنان (بر همه چیز جهان) تسلط دارند؟».

شیخ عبدالرحمان سعدی می‌گوید: (و این استدلالی علیه آنان است، به دلیلی که در برابر آن راهی جز تسلیم شدن در برابر حق ندارند یا آنکه باید از دایره عقل و دین خارج شوند). [تفسیر سعدی (۸۱۶)].

۷- الله متعال، آفریننده تمام موجودات هستی است، هم چیزهایی که در دایره دید ما هستند و هم چیزهایی که از دایره دید ما خارج‌اند؛ و هر چه جز الله متعال، از آفریده‌های اوست و الله متعال آسمان‌ها و زمین را در شش روز آفریده است.

الله متعال، آفریننده تمام موجودات هستی است، هم چیزهایی که در دایره دید ما هستند و هم چیزهایی که از دایره دید ما خارج‌اند؛ و هر چه جز الله متعال، از آفریده‌های اوست؛
الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَّاحِدُ الْقَهْرُومُ ﴿١٦﴾﴾ [الرعد: ١٦]

«(ای پیامبر به مشرکان) بگو: پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ (به آنان) بگو: الله، (سپس) بگو: آیا به جای الله اولیاء (ومعبودهایی) برگزیده‌اید که (حتی) مالک سود و زیان خود نیستند؟ بگو: آیا نابینا(ی) حقیقت که شما(ید) و بینا(ی) حقیقت که مؤمنان(د)، با همدیگر برابرند؟ یا اینکه تاریکی‌ها و نور یکسانند؟ یا آنان شریکانی برای الله قرار داده‌اند که (گمان می‌برند) همچون آفرینش الله،

آفریده‌اند و (در نتیجه تشخیص) آفرینش (آنان از آفرینش الله) بر آنان مُشْتَبِه شده است؟ بگو:
الله آفریننده همه چیز است و او یگانه‌ی پیروزمند است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ [النحل: ٨]

«و (الله) چیزهایی را می‌آفریند که (شما هم‌اکنون آن‌ها را) نمی‌دانید».

و الله متعال آسمان‌ها و زمین را در شش روز آفرید، الله متعال می‌فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلْبُجُ فِي
الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ [الحديد: ٤]

«اوست که آسمان‌ها و زمین را در شش مرحله آفرید، آنگاه (آن گونه که شایسته عظمت و
مقام اوست) بر عرش قرار گرفت؛ هر چه در زمین نفوذ می‌کند یا از آن بیرون می‌آید
و هر چه از آسمان فرود می‌آید یا به سوی آن بالا می‌رود، (همه آن‌ها را) می‌داند و هر
جا که باشید، همراه شماست؛ و الله به آنچه انجام می‌دهید، بیناست».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ﴾ [ق: ٣٨]

«ما آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن‌هاست، در شش روز آفریدیم و (هرگز) رنج و
خستگی به ما نرسید».

۸- الله سبحانه و تعالی در مُلک یا آفرینش یا تدبیر یا عبادتش شریکی ندارد.

و الله سبحانه و تعالی مالک و فرمانروای هستی است و در آفرینش یا فرمانروایی یا
تدبیرش، هیچ شریکی ندارد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ
أَتُنْزِلُ بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [الأحقاف: ٤]

«بگو: آیا به چیزهایی که به جای الله (به نیایش) می‌خوانید توجه کرده‌اید؟ به من نشان دهید چه چیز از (اجزای) زمین را آفریده‌اند، آیا در (آفرینش) آسمان‌ها شرکت داشته‌اند؟ اگر راست می‌گویید، از کتاب‌های آسمانی پیشین یا یک اثر علمی (از گذشتگان) برای من بیاورید».

شیخ عبدالرحمان سعدی رحمته می‌گوید: برای بیان ناتوانی بت‌های‌شان و اینکه نشان دهی شایسته‌هیچگونه عبادتی نیستند، به این‌هایی که بت‌ها و شریکانی را برای الله شریک ساخته‌اند که مالک نفع و زیان و مرگ و زندگی و رستاخیز خود نیستند «بگو به من نشان دهید چه چیز از (اجزای) زمین را آفریده‌اند، آیا در (آفرینش) آسمان‌ها شرکت داشته‌اند؟»، آیا از اجرام آسمان‌ها و زمین چیزی را آفریده‌اند؟ آیا کوه‌هایی آفریده‌اند؟ آیا رودی به جریان انداخته‌اند؟ آیا حیوانی را برانگیخته‌اند؟ آیا درختانی را رویانده‌اند؟ آیا هیچیک از آنان در خلقت چیزی از این آفریده‌ها همکاری داشته‌اند؟ خود اقرار دارند که در هیچیک از این امور دست نداشته‌اند، چه برسد به دیگران؛ و این دلیل عقلی و قاطعی است مبنی بر اینکه هر چه جز الله باشد، عبادتش باطل است.

سپس به بیان عدم دلیل نقلی پرداخته و می‌فرماید: «از کتاب‌های آسمانی پیشین برای من دلیل بیاورید» که به شرک فراخوانده باشد «یا اثر علمی برای من بیاورید» اثری که از پیامبران به ارث رسیده باشد و چنین فرمان داده باشد؛ مشخص است که آنان از آوردن دلیلی از سوی پیامبران در این زمینه ناتوانند، بلکه قاطعانه می‌گوییم و مطمئنیم که همه پیامبران به سوی توحید پروردگارشان فراخوانده‌اند و از شرک ورزیدن به او نهی کرده‌اند و این بزرگ‌ترین چیزی است که از علم آنان به ما رسیده است. [تفسیر سعدی (۷۷۹)].

و الله سبحانه و تعالی مالک مُلک و فرمانروایی مطلق است که در فرمانروایی خود شریکی ندارد، الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمَلِكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۱﴾﴾ [آل عمران: ۳۱]

«بگو: بارالها، ای فرمانروای هستی، هرکس را بخواهی حاکمیت (و دارایی) می‌بخشی و از هرکس بخواهی حاکمیت را بازپس می‌گیری و به هرکس بخواهی عزت (و قدرت) می‌دهی و هرکس را بخواهی خوار و ذلیل می‌کنی، (پروردگارا) خوبی به دست توست و بی‌گمان تو بر هر چیزی توانایی.»

و الله متعال در بیان اینکه در روز قیامت فرمانروایی مطلق از آن اوست، می‌فرماید:

﴿يَوْمَ هُمْ بَرْزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ [غافر: ١٦]

«روزی که مردمان حاضر و نمایان می‌شوند و چیزی از آنان بر الله پوشیده نخواهد ماند، (الله می‌فرماید:) امروز فرمانروایی از آن کیست؟ (آنگاه خود در جواب می‌فرماید:) از آن الله یگانه‌ی پیروزمند است.»

و الله سبحانه و تعالی در فرمانروایی یا آفرینش یا تدبیرش یا عبادتش هیچ شریکی ندارد، الله متعال می‌فرماید:

﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وِئٌ مِّنَ الذَّلِيلِ وَكَبِيرًا﴾ [الإسراء: ١٧]

«و بگو: ستایش مخصوص الله است که فرزندی (برای خویش) برنگزیده است و در فرمانروایی و مالکیت (هستی)، هیچ شریکی ندارد و هرگز خوار و ناتوان نمی‌گردد که (نیاز به دوست و) کارساز داشته باشد و او را بزرگ‌دار، بزرگدستی (که) شایسته‌ی بزرگواری او باشد.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ [الفرقان: ٢٤]

«همان کسی که فرمانروایی آسمان‌ها و زمین از آن اوست و فرزندی (برای خویش) برنگزیده است و در فرمانروایی، هیچ شریکی ندارد و همه چیز را آفریده است و اندازه هر چیز را چنان که مناسبش می‌باشد- تدبیر نموده است.»

بنابراین، او مالک است و هر چه بغیر او مملوکِ او سبحانه و تعالی است و او آفریدگار است و هر چه جز او مخلوقِ اوست؛ و اوست که کار هستی را تدبیر و اداره می‌کند و کسی که منزلتش چنین است، عبادتش واجب است و عبادت غیر او نشانگر نقص در عقل و شرکی است که دنیا و آخرت را تباه می‌سازد. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصْرَىٰ تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَٰ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾﴾
 [البقرة: ۱۳۵]

«و (اهل کتاب) گفتند: یهودی یا نصرانی شوید تا هدایت یابید، (ای پیامبر، به آنان) بگو: بلکه از آیین ابراهیم (پیروی می‌کنیم) که حق‌گرا بود و هرگز در زمرهٔ مشرکان نبود.»
 و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَٰ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٣٦﴾﴾ [النساء: ۱۳۶]

«و آیین چه کسی بهتر از کسی است که خود را تسلیم الله کرده و نیکوکار است؛ و از آیین ابراهیم حق‌گرا پیروی نموده است؟ و الله ابراهیم را به دوستی خود برگزید.»
 و الله سبحانه و تعالی بیان نموده که هرکس تابع دینی جز دین ابراهیم خلیل عليه السلام باشد، خودش را به سبک‌سری و نادانی انداخته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَرْغَبْ عَن مِّلَّةِٰ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَٰ نَفْسَهُۥ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٧﴾﴾ [البقرة: ۱۳۷]

«و چه کسی از آیین ابراهیم روی گردانی می‌کند مگر آن (نادانی) که خود را خوار و ناچیز کرده است؟ و به راستی که ما او را در دنیا برگزیدیم و بی‌تردید، در آخرت (نیز) از زمره‌ی شایستگان خواهد بود.»

۹- الله سبحانه و تعالی نه (فرزندی) زاده و نه از کسی زاده شده است و همتا و مثل و مانندی ندارد.

و الله سبحانه و تعالی نه (فرزندی) زاده و نه از کسی زاده شده است و همتا و مثل و مانندی ندارد، الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾﴾
 [الإخلاص: (١-٤)]

«بگو: او الله یکتای یگانه است (۱) الله بی‌نیاز است (و همه نیازمند او هستند) (۲) نه (فرزندی) زاده و نه زاده شده است (۳) و هیچکس همانند و همتای او نبوده و نیست (۴)».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿١٦﴾﴾ (مریم: ١٦)
 «پروردگار آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آنهاست؛ پس تنها او را عبادت کن و بر عبادتش شکبیا (و پایدار) باش، آیا شبیه و همانندی برای الله می‌شناسی؟».

الله جل‌شأنه می‌فرماید:

﴿فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ [الشوری: ١١]
 «او آفریننده آسمان‌ها و زمین است، همسرانی از (جنس) خود شما برای‌تان قرار داد و از چهارپایان نیز جفت آفرید، به این صورت، تعداد شما را افزایش می‌دهد؛ هیچ چیز همانند او نیست و همو شنوای بیناست».

۱۰- الله سبحانه و تعالی در هیچیک از مخلوقاتش حلول نمی‌کند و در قالب هیچیک از آفریدگانش تجسم نمی‌یابد.

الله سبحانه و تعالی در هیچ چیزی حلول نمی‌کند و در قالب چیزی از آفریده‌هایش تجسم نمی‌یابد؛ و با چیزی متحد نمی‌گردد؛ زیرا الله خالق است و هر چه جز او مخلوق است؛ او باقی است و هر چه جز او فرجامش فناست؛ و هر چیزی ملک اوست و او مالک آن است، بنابراین در هیچیک از آفریده‌هایش حلول نمی‌یابد و هیچیک از آفریده‌هایش در ذات او

سبحانه و تعالی حلول نمی‌یابند؛ و الله سبحانه و تعالی بزرگ‌تر از هر چیزی است؛ الله متعال در انکار سخن کسانی که مدعی شدند، الله متعال در مسیح علیه السلام حلول یافته می‌فرماید:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧﴾﴾ [المائدة: ٧]

«کسانی که گفتند: الله همان مسیح پسر مریم است، یقیناً کافر شدند، (ای پیامبر، به آنان) بگو: اگر الله بخواهد مسیح پسر مریم و مادرش و همهٔ کسانی را که روی زمین هستند، نابود کند، چه کسی در برابر الله اختیاری دارد (که مانع شود)؟ فرمانروایی آسمان‌ها و زمین و آنچه میان آن دو قرار دارد از آن الله است، هر چه بخواهد می‌آفریند و الله بر همه چیز تواناست.»
و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَسِعَ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ لَّهُ قٰنِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾﴾ [البقرة: ١١٥-١١٧]

«(مشرق و مغرب (و سایر جهات)، از آن الله است؛ پس به هر سو رو کنید، آنجا روی الله است، همانا الله گشایشگر داناست (۱۱۵) (اهل کتاب و مشرکان) گفتند: الله (برای خود) فرزندی برگزیده است، او (از چنین نسبت‌هایی) منزّه است، (الله نه تنها نیازی به فرزند ندارد) بلکه آنچه در آسمان‌ها و زمین است متعلق به اوست (و) همه فرمانبردار او هستند (۱۱۶) پدید آورنده آسمان‌ها و زمین است و چون به کاری اراده فرماید، تنها به آن می‌گوید: باش، پس می‌شود (۱۱۷)».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾﴾ [مریم: ٨٨-٩٥]

«و (یهود، نصاری و برخی از مشرکان) گفتند: (الله) رحمان فرزندی (برای خود) برگزیده است (۸۸) به راستی چیزی بسیار زشت (و زنده‌ای) می‌گویید (۸۹) نزدیک است آسمان‌ها از این (سخن) متلاشی شوند و زمین بشکافد و کوه‌ها (بشدت) در هم بشکنند و فروریزند (۹۰) (از این رو) که برای (الله) رحمان فرزندی نسبت دادند (۹۱) و هرگز برای (الله) رحمان سزاوار نیست که فرزندی برگزیند (۹۲) هیچ چیزی در آسمان‌ها و زمین نیست، مگر اینکه خاکسار و بنده‌وار نزد الله رحمان می‌آید (۹۳) یقیناً (الله همه) آنان را سرشماری کرده و به دقت شمرده است (۹۴) و همگی آنان در روز قیامت تک و تنها نزد او حاضر می‌شوند (۹۵)».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ [البقرة: ٢٥٥]

«الله (معبودی بر حق است) هیچ معبود بحق جز او نیست، زنده‌ی پایدار (و جهان هستی را) نگهدار است، نه چرت و نه خواب او را فرا نمی‌گیرد، آنچه در آسمان‌ها و آنچه در زمین است از آن اوست، کیست که نزد او جز به فرمانش شفاعت کند؟ آنچه در پیش روی آنان و آنچه در پشت سرشان است می‌داند و (آنان) به چیزی از علم او احاطه (و آگاهی) نمی‌یابند، مگر آنچه خود بخواهد، کرسی او آسمان‌ها و زمین را در بر گرفته است و نگهداشتن آن‌ها برای او (سنگین و) دشوار نیست و او بلند مرتبه‌ی بزرگ است».

کسی که شأن و منزلتش چنین است و آفرینشش این گونه می‌باشد، چگونه ممکن است در یکی از آفریده‌هایش حلول یابد یا او را به عنوان فرزند خود برگزیند یا به همراه خود او را مقام خدایی ببخشد؟

۱۱- **الله سبحانه و تعالی نسبت به بندگانش مهربان است، از همین روی به سوی**

آنان پیامبران را فرستاده و کتاب‌هایی نازل کرده است.

الله متعال نسبت به بندگانش رؤف و مهربان است؛ و از باب رحمتش نسبت به بندگان، پیامبران را به سوی آنان فرستاد و کتاب‌های آسمانی را برای آنان نازل کرده است؛ تا از آنان را از تاریکی‌های کفر و شرک به سوی نور توحید و هدایت خارج کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ ءَايَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ [الحديد: ٥٠]

«اوست که آیاتی روشنگر و واضح بر بنده‌اش نازل می‌کند تا شما را از تاریکی‌های (کفر و شرک) به سوی نور (ایمان) خارج گرداند؛ (زیرا) الله نسبت به شما بسیار با محبت و مهربان است.»
و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ [الأنبياء: ١٠٧]

«(ای پیامبر) تو را جز رحمتی برای جهانیان نفرستادیم.»

و الله به پیامبرش امر نموده تا به بندگانش خبر دهد که او آمرزنده‌ی مهربان است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ [الحجر: ٤٩]

«(ای پیامبر) به بندگانم خبر بده که من بسیار آمرزنده‌ی مهربان هستم.»

و از رأفت و رحمت الهی این است که زیان را از بندگانش دور ساخته و خیر را بر آنان نازل می‌گرداند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ [يونس: ٣٧]

«و اگر الله (بخواهد) زبانی به تو برساند، هیچکس جز او نمی‌تواند آن را برطرف سازد؛ و اگر بخواهد خیری به تو رساند، هیچکس نمی‌تواند مانع رسیدن فضل (و بخشش) او به تو شود، [او بخشش خویش را] به هرکس از بندگانش که بخواهد، می‌رساند و او آمرزنده‌ی مهربان است.»

۱۲- الله متعال همان پروردگار مهربان است و تنها اوست که در روز قیامت بندگانش را مورد محاسبه قرار می‌دهد، هنگامی که همه آنان را از قبرهای شان برانگیخت؛ پس هرکس را برای کارهایش - چه خیر و چه شر - جزا می‌دهد؛ پس هر آن که اهل ایمان بوده و کارهای نیک انجام داده، در نعمت‌های ماندگار است و آنکه کفر ورزیده و مرتکب کارهای بد شده، برای او در آخرت، عذاب بزرگ خواهد بود.

الله متعال همان پروردگار مهربانی است که به تنهایی در روز قیامت همه‌ی خلائق را به هنگام برانگیخته نمودن از قبورشان، حسابرسی خواهد کرد و هرکس را بنابر کارهای خوب یا بدش پاداش می‌دهد، پس هر که اهل ایمان بوده و کارهای نیک انجام داده است، در روز قیامت در نعمت‌های ماندگار و ابدی خواهد بود و هرکس کفر ورزیده و کارهای زشت انجام داده است، در روز قیامت، عذاب بزرگ و ابدی برای او خواهد بود، زیرا این از کمال عدل الله سبحانه و تعالی و حکمت و رحمتش در حق بندگانش است که این دنیا را خانه‌ی تلاش قرار داده و آخرت را خانه‌ی دوم او قرار داده است که جزا و حساب و پاداش آنجا خواهد بود؛ تا آنکه نیکوکار، پاداش نیکی خود را ببیند و بدکار و ستمگر و تجاوزگر، تاوان تجاوزگری و ظلم خود را ببیند؛ و از آن جایی که ممکن است برخی از انسان‌ها این مسئله (یعنی دنیای دیگر) را بعید بدانند، الله متعال ادله‌ی بسیاری را در این زمینه مطرح می‌سازد که رستاخیز حق است و شکی در آن نیست؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الْأَرْضَ أَحْيَاهَا لَمِحَى الْمَوْئِيَّةِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [فصلت: ۳۸]

«از جمله نشانه‌های (قدرت) الهی این است که تو زمین خشک و فرسوده را می‌بینی، هنگامی که آب (باران) را بر آن فرو می‌ریزیم، به جنبش در می‌آید و (گیاهانش) رشد می‌کند، آن (پروردگار توانمندی) که زمین را زنده می‌کند، مردگان را نیز (در روز رستاخیز) زنده خواهد کرد، به راستی که الله بر انجام هر کاری تواناست.»

﴿يَسْأَلُهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ لَّيُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِنَّ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يَتُوفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يَرُدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾﴾ [الحج: ٥]

«ای مردم، اگر دربارهٔ برانگیخته شدن (در روز قیامت) تردید دارید، (بدانید که) ما شما را از خاک آفریدیم، سپس از نطفه و آنگاه از خون بسته شده، سپس از پاره گوشتی شکل یافته و شکل نیافته؛ (چنین کردیم) تا (قدرت خویش را) برای تان آشکار سازیم؛ و هر چه را که بخواهیم، تا مدتی معین در رحم (مادران) نگه می داریم، آن گاه شما را به صورت نوزادی (در شکم مادران) بیرون می آوریم، سپس (پرورش می یابید) تا به حد رشد (و بلوغ) خود برسید؛ و از شما کسی هست که (در دوران جوانی) می میرد و کسی نیز هست (که آن قدر عمر می کند تا) به نهایت فرتوتی (و کهنسالی) می رسد، چنان که پس از (آن همه) دانش، (همه را فراموش می کند و) چیزی نمی داند؛ و (اما مثالی دیگر)، زمین را خشکیده می بینی، اما چون آب [باران] بر آن فرو می فرستیم، به جنبش درمی آید و رشد می کند و از هر نوع (گیاه) زیبایی می رویند». الله متعال در این آیه سه دلیل عقلی را ذکر کرده که بر حق بودن رستاخیز دلالت دارد:

- ۱- اینکه الله متعال اولین بار انسان را از خاک آفرید و قادر است کسی را که از خاک آفریده، پس آن که (با مرگ تبدیل به) خاک می شود، دوباره به زندگی باز گرداند.
- ۲- کسی که انسان را از نطفه آفریده، می تواند پس از مرگ، او را به زندگی بازگرداند.
- ۳- کسی که زمین را پس از مرگش، با باران به زندگی باز می گرداند، قادر است که مردم را پس از مرگشان به زندگی برگرداند و این آیه دلیل بزرگی است بر اعجاز قرآن کریم، اینکه چگونه این آیه - که آیه ای طولانی نیست - سه برهان عقلی شگفت انگیز را دربارهٔ یک مسئله مهم در خود جای داده است.

و الله متعال می فرماید:

﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾ [الأنبياء: ١٠٦]

«روزی که آسمان را چون طوماری نوشته شده در هم می پیچیم (و همان گونه که نخستین (بار) آفرینش را آغاز کردیم، (بار دیگر) آن را بازمی گردانیم، (این) وعده‌ای است بر عهده ما که قطعاً انجامش خواهیم داد».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُعِي الْعِظَمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشأها أَوَّلَ مرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾﴾ [يس: ٧٨-٧٩]

«و برای ما مثالی زد و آفرینش خویش را فراموش کرد و گفت: چه کسی این استخوان‌ها را (دوباره) زنده می کند درحالی که پوسیده است؟ (٧٨) بگو: همان ذاتی زنده‌اش می کند که نخستین بار آن را پدید آورد و او به هر آفرینشی داناست».

و الله تعالی می فرماید:

﴿إِنَّمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءِ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمَكها فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَعْطَشَ لَيْلها وَأَخْرَجَ صُحُها ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحها ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْها مَاءها وَمَرَعها ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسها ﴿٣٢﴾﴾ [النازعات: ٢٧-٣٢]

«(ای منکران معاد) آیا آفرینش شما (بعد از مرگ) سخت‌تر است یا آسمانی که (الله) آن را بنا کرده است؟ (٢٧) سقف آن را بر افراشت و گسترش داد و به آن نظم و ترتیب بخشید و آراسته کرد (٢٨) و شب آن را تاریک کرد و روزش را روشن گردانید (٢٩) و زمین را پس از آن (آفرید و) گستراند (٣٠) و از آن، آب (چشمه‌ها و چاه‌ها و) چراگاه‌هایش را بیرون آورد (٣١) و کوه‌ها را محکم و استوار (بر روی زمین) قرار داد(٣٢)».

در اینجا الله سبحانه و تعالی تبیین نموده که خلقت انسان از آفرینش آسمان و زمین و آنچه در آن‌هاست، دشوارتر نیست و آن که توانسته آسمان‌ها و زمین را بیافریند، از اینکه انسان را دوباره زنده کند، ناتوان نیست.

۱۳- الله سبحانه و تعالی آدم را از خاک آفرید و نسل او را چنین قرار داد که پس از او فرزند بیاورند و افزون شوند، بنابراین همه انسان‌ها در اصل برابرند و هیچ نژادی بر نژاد دیگر برتری ندارد و هیچ گروهی بر گروه دیگر فضیلتی ندارد مگر بر مبنای تقوا.

الله سبحانه و تعالی آدم را از خاک آفرید و نسل او را چنین قرار داد که پس از او فرزند بیاورند و افزون شوند، بنابراین همه انسان‌ها در اصل برابرند و هیچ نژادی بر نژاد دیگر برتری ندارد و هیچ گروهی بر دیگری فضیلتی ندارد مگر بر مبنای تقوا؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ ﴿١٣﴾ [الحجرات: ١٣]

«ای مردم، ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم تا یکدیگر را بشناسید؛ بی‌تردید، بزرگوارترین شما نزد الله پرهیزگارترین شماست، بی‌گمان الله دانای آگاه است.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقِضُ مِنْ عُمْرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ ﴿١١﴾ [فاطر: ١١]

«و الله (پدر) شما (آدم) را از خاک آفرید، سپس (ذریه آدم را) از نطفه آفرید، سپس شما را جفت‌ها (ی یکدیگر) قرار داد، هیچ (جاندار) ماده‌ای باردار نمی‌شود و زایمان نمی‌کند، مگر با دانش (و آگاهی) الله متعال؛ و هیچ (جاندار) کهنسالی عمر طولانی نمی‌کند و از عمرش کاسته نمی‌گردد، مگر آنکه در کتاب (لوح محفوظ) ثبت شده است، این کار برای الله آسان است.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِيَكُونُوا شُيُوعًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ مِنْ قَبْلٍ وَلِيَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ ﴿٧٧﴾ [غافر: ٧٧]

«او کسی است که شما را از خاک آفرید، سپس (طی مراحل مختلف) از نطفه و آنگاه خون بسته آفرید، سپس شما را (به صورت) نوزادی (از شکم مادر به دنیا) می آورد، سپس رشد می کنید تا به کمال نیرو و قوت خود می رسید، سپس [بعد از سال ها زندگی کردن به مرحله ی) سالخوردگی می رسید؛ و از (میان) شما کسی است که پیش از این (مرحله) می میرد و (به بعضی دیگر از شما مهلت داده می شود) تا به وقت معینی برسید و امید است شما (از این نشانه های الهی درس عبرت بگیرید تا) بیندیشید».

و الله متعال در تبیین اینکه مسیح را با امر کونی آفریده، همانگونه که آدم را با امر کونی از خاک آفرید، می فرماید:

﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ وَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ [آل عمران: ۵۹]

«همانا مثال (آفرینش) عیسی نزد الله، همچون مثال (آفرینش) آدم است که او را از خاک آفرید و سپس به او فرمود: پدیدار بشو، پس (بی درنگ) پدیدار شد».

پیش تر در عبارت شماره (۲) بیان کردیم که پیامبر ﷺ بیان کرده اند که مردم با هم برابرند و کسی بر دیگری برتری ندارد، مگر بر مبنای تقوا.

۱۴- و هر نوزادی بر اصل فطرت به دنیا می آید.

هر نوزادی بر اصل فطرت دیده به جهان می گشاید، الله متعال می فرماید:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الروم: ۳۱]

«روی خود را حنیف و خالصانه به سوی دین (پاک و بی آرایش) اسلام برپا دار که الله فطرت مردم را بر اساس آن سرشته است، هیچ تغییری در آفریده های الله نیست، این است (راه راست و) دین استوار، ولی بیشتر مردم (این حقیقت را) نمی دانند».

منظور از حنیفیت، دین ابراهیم خلیل عليه السلام است، الله متعال می فرماید:

﴿ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [النحل: ۱۲۵]

«سپس (ای پیامبر) به تو وحی کردیم که از آیین ابراهیم پیروی کن که حنیف (= حق‌گرا) بود و (هرگز) از زمره مشرکان نبود».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بِبَهِيمَةٍ جَمْعَاءَ هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ». «هیچ نوزادی نیست مگر آن که بر اساس فطرت به دنیا می‌آید، آنگاه پدر و مادرش او را یهودی یا نصرانی یا مجوسی می‌گردانند، همانگونه که نوزاد حیوان هنگام ولادت، صحیح و سالم است؛ آیا هیچ دیده‌اید که حیوانی، گوش بریده بدنیا بیاید». سپس ابوهریره رضی الله عنه گفت:

﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [الروم: ٣٠]

«روی خود را خالصانه به سوی دین (پاک و بی‌آلایش) اسلام برپا دار که الله فطرت مردم را بر اساس آن سرشته است، هیچ تغییری در آفریده‌های الله نیست، این است (راه راست و) دین استوار، ولی بیشتر مردم (این حقیقت را) نمی‌دانند». [صحیح بخاری (٤٧٧٥)].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أَعَلِّمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا كُلِّ مَالٍ مَخْلُوعٌ عَبْدًا حَلَالٌ وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كَلْبُهُمْ وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمُ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَحَرَمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّلْتُ لَهُمْ وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا». «بدانید که پروردگارم مرا امر نموده تا آنچه را که امروز به من یاد داده و آن را نمی‌دانید، به شما بیاموزم، (الله متعال فرمود:) هر آنچه را که (حلال کرده‌ام و) به بنده‌ای داده‌ام برایش حلال است و من بندگانم را موحد آفریدم و همانا شیاطین به نزد آنان آمده و آن‌ها را از دین‌شان برگرداندند و بر آنان چیزهایی را حرام کردند که برای آنان حلال کرده بودم و به آنان امر کردند تا به من شرک ورزند، شرکی که برایش دلیلی نازل نکرده‌ام». [به روایت مسلم (٢٨٦٥)].

۱۵- و هیچ انسانی، گناهکار یا وارث گناه دیگری به دنیا نمی‌آید.

هیچیک از انسان‌ها گناهکار یا وارث گناه دیگری به دنیا نمی‌آید و الله تعالی ما را آگاه نموده که وقتی آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ بر خلاف امر الهی عمل نمود و او و همسرش حوا از آن درخت خوردند، پشیمان شد و توبه کرد و از الله آمرزش خواست و الله نیز به او الهام نمود تا سخنانی پاک به زبان آورد، پس الله توبه آن‌ها را پذیرفت؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۵﴾ فَأَزَلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۳۶﴾ فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۳۷﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۳۸﴾﴾ [البقرة: ۳۵-۳۸]

«و گفتیم: ای آدم، تو و همسرت در بهشت سکونت کنید و از (نعمت‌های) آن از هر جا که می‌خواهید، خوش و گوارا بخورید، اما به این درخت نزدیک نشوید (و از ثمره‌ی آن نخورید) که از ستمکاران خواهید شد (۳۵) اما شیطان موجب لغزش (و نافرمانی) هر دوی آنان شد، پس الله آنان را از آنچه در آن بودند (که بهشت بود) بیرون کرد و (به همه‌ی آنان) گفتیم: همگی (به روی زمین) فرود آید، درحالی‌که برخی دشمن برخی دیگر خواهید بود و برای‌تان در زمین، تا مدتی معین قرارگاه و وسیله بهره‌برداری خواهد بود (۳۶) آنگاه آدم از پروردگارش کلماتی فرا گرفت (و با آن‌ها درخواست بخشایش نمود) و الله توبه او را پذیرفت؛ چرا که الله، بسیار توبه پذیر مهربان است (۳۷) گفتیم: همگی از آنجا فرود آید و هرگاه از جانب من رهنمودی برای‌تان آمد، کسانی که از آن (هدایت) پیروی کنند، نه ترسی بر آنان خواهد بود و نه اندوهگین می‌شوند (۳۸)».

وقتی الله متعال توبه آدم را پذیرفته، دیگر بر دوش او گناهی نیست؛ بنابراین نسل و فرزندان او نیز گناه او را که با توبه از بین رفته، به ارث نمی‌برند؛ و اصل بر این است که انسان گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد، الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ أَعْبِرُوا اللَّهَ أَنْبِيَّ رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ [الأنعام: ١٦٤]

«و هیچکس (کار ناشایستی) انجام نمی‌دهد، مگر آنکه (بار گناهش) بر دوش خود اوست و هیچ گناهکاری بار (گناه) دیگری را به دوش نمی‌کشد، سپس بازگشت (همه) شما به سوی پروردگارتان است، سرانجام (همه) شما را (در روز قیامت، از حقیقت) آنچه در آن اختلاف داشتید، آگاه می‌سازد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۗ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ [الإسراء: ١٧]

«کسی که هدایت یابد (تنها) به نفع خود هدایت یافته است و کسی که گمراه گردد، فقط به زیان خود گمراه شده است و هیچ گناهکاری، بار گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد؛ و ما هرگز (کسی یا قومی را) عذاب نخواهیم داد، مگر اینکه پیامبری (در میان آنان) مبعوث کرده باشیم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِئِهَا لَا يُحْمَلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۗ وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ﴾ [فاطر: ١٨]

«و هیچ کسی بار گناه دیگری را به دوش نمی‌گیرد و اگر (شخص) گرانباری، (دیگری را) برای حمل بار (گناهان) خویش فراخواند، (چیزی از بار گناهانش) برداشته نمی‌شود، هرچند که او خویشاوند (نزدیکش) باشد؛ (ای پیامبر) تو کسانی را (با این قرآن) هشدار می‌دهی که در نهان از پروردگارشان می‌ترسند و نماز برپا می‌دارند، هر کس (با تقوا نفس خود را از گناهان) پاک کند، یقیناً تنها به سود خود (نفس خویش را) پاک کرده است و بازگشت (همه) به سوی الله است».

۱۶- و هدف از آفرینش مردم، عبادت کردن الله به یگانگی است.

و مقصود از خلقت انسان‌ها، عبادت موحدانه الله متعال است، الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاریات: ۵۶]

«و من جن و انسان را خلق نکردم مگر برای اینکه مرا عبادت کنند».

۱۷- اسلام، انسان را - چه مرد باشد و چه زن - گرامی داشته و همه حقوقش را برای او

تضمین نموده و او را در برابر انتخاب‌ها و اعمال و تصرفاتش مسئول دانسته و مسئولیت

هر کاری را که به او و دیگری زیان برساند، بر عهده خودش قرار داده است.

اسلام، انسان را - چه مرد باشد و چه زن - گرامی داشته است؛ چرا که الله انسان را

برای این آفریده تا جانشینان هم بر روی زمین باشند، الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً...﴾ [البقرة: ۳۰]

«و (بیاد بیاور) هنگامی را که پروردگارت به فرشتگان گفت: من در زمین جانشینی قرار

خواهم داد».

این تکریم و بزرگداشت، همه فرزندان آدم را شامل می‌شود، الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَهُمْ فِي الْوَجْرِ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ

عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ۷۰]

«و براستی، ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنان را در خشکی و دریا (با وسایل نقلیه)

حمل کردیم و از انواع (نعمت‌های) پاکیزه به آنان روزی دادیم و آنان را بر بسیاری از

موجوداتی که آفریده‌ایم، بطور کامل برتری بخشیدیم».

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التین: ۴]

«یقیناً ما انسان را در بهترین صورت و زیباترین سیما آفریده‌ایم».

الله، انسان را از این نهی کرده که خود را تابع و ذلیل یک معبود یا یک متبوع (آنکه از او پیروی می‌شود) یا مطاع (آنکه از او اطاعت می‌شود) جز الله قرار دهد، پروردگار متعال می‌فرماید:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يُرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾﴾ [البقرة: ١٦٥-١٦٦]

«برخی از مردم، همتایانی غیر از الله را (برای عبادت) بر می‌گزینند و آن‌ها را همچون الله دوست می‌دارند و کسانی که ایمان آورده‌اند بیشترین محبت را با الله دارند؛ و کسانی که (بر خود) ستم کرده‌اند، اگر می‌شد (در دنیا) عذابی را مشاهده کنند که هنگام (قیامت) آن را می‌بینند، (خواهند دانست) که تمام قدرت و عظمت از آن الله است و اینکه الله سخت‌کیفر است (۱۶۵) آنگاه که رهبران (گمراه‌کننده) از پیروان خود بیزاری می‌جویند و عذاب را می‌بینند و (تمامی) اسبابی (که موجب نجات‌شان در دنیا می‌شد، همگی) گسیخته می‌گردد».

و الله متعال در بیان حال و روز پیروان و رهبران باطل در روز قیامت می‌فرماید:

﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بِلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرٌ آلِيلٍ وَالتَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَعْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾﴾ [سبأ: ٣٢-٣٣]

«کسانی که سرکشی (و تکبر) می‌کردند (در پاسخ به) کسانی که مستضعف شده بودند، می‌گویند: آیا ما (بودیم که) شما را از هدایت - پس از آنکه به سوی‌تان آمد - بازداشتیم؟ (هرگز) بلکه شما خود گناهکار (و اهل فساد) بودید (۳۲) کسانی که مستضعف شده بودند (در پاسخ) به کسانی که سرکشی می‌کردند، می‌گویند: (چنین نیست) بلکه نیرنگ شبانه‌روزی (شما سبب شد که از هدایت بازمانیم) آنگاه که به ما دستور می‌دادید به الله کافر شویم و (در قدرت و عبادت) همتایانی برایش قرار دهیم، آنان هنگامی که عذاب (الهی) را می‌بینند، پشیمانی خود را پنهان می‌کنند و ما غل و زنجیرها را در گردن کسانی که کفر ورزیده‌اند می‌اندازیم، آیا جز (به کیفر) آنچه انجام می‌دادند، مجازات می‌شوند؟ (۳۳)».

از کمال عدل الله سبحانه و تعالی در روز قیامت آن است که دعوتگران و امامان گمراه گر را و او می دارد تا گناهان خود و گناهان کسانی را که بدون علم گمراهشان کرده اند، بر دوش بکشند، الله متعال می فرماید:

﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ﴾ [النحل: ٢٥]

«تا در روز قیامت، بار گناهان خود را به تمامی بر دوش کشند و (همچنین) برخی از بار گناهان کسانی را که از روی نادانی گمراهشان کرده اند؛ آگاه باشید، چه بد است آنچه بر دوش می کشند».

اسلام، همه حقوق انسان را در دنیا و آخرت تضمین کرده است و بزرگترین حقوقی که اسلام بر عهده گرفته و تضمین نموده و برای مردم بیان کرده، حق الله بر مردم و حق مردم بر الله است.

از معاذ بن جبل رضی الله عنه روایت است که می گوید: **أَنَا رَدِيفُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ! قُلْتُ: لَبَيْكَ وَسَعْدَيْكَ ثُمَّ قَالَ مِثْلَهُ ثَلَاثًا: «هَلْ تُدْرِي مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ» قُلْتُ: لَا قَالَ: «حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا» ثُمَّ سَارَ سَاعَةً فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ! قُلْتُ: لَبَيْكَ وَسَعْدَيْكَ قَالَ: «هَلْ تُدْرِي مَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ: أَنْ لَا يُعَدِّبَهُمْ».** من همراه با پیامبر صلی الله علیه و آله (سوار بر شتر) بودم که فرمود: «ای معاذ». گفتم: گوش به فرمان شما هستم؛ سپس سه بار همانند آن فرمود: «آیا می دانی که حق الله بر بندگان چیست؟» گفتم: نه؛ فرمود: «حق الله بر بندگان این است که او را عبادت کنند و چیزی را با او شریک نگردانند». سپس مدتی به حرکت ادامه داد، آنگاه فرمود: «ای معاذ». گفتم: گوش به فرمان شما هستم؛ فرمود: «آیا می دانی که حق بندگان بر الله چیست اگر چنین کنند؟ این است که آنان را عذاب ندهد». [صحیح بخاری (٦٨٤٠)].

اسلام، دین حق، نسل، مال، ناموس و آبروی انسان را برای او تضمین کرده است. رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: **﴿إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَدِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاصَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا﴾.** «همانا الله، خون، اموال و ناموس و

آبروی‌تان را بر شما حرام کرده است؛ همانند حُرْمَت این روز شما، در این ماه شما، در این سرزمین شما». [صحیح بخاری (۶۵۰۱)].

پیامبر ﷺ این پیمان بزرگ را در (مراسم) حجة الوداع اعلام کرد، مناسبتی که بیش از صد هزار تن از صحابه در آن حضور یافتند؛ و این معنا را تکرار کرد و در روز عید قربان در (مراسم) حجة الوداع بر آن تأکید نمود.

و اسلام، انسان را مسئول سایر انتخاب‌ها و اعمال و تصرفاتش قرار داده است، الله متعال می‌فرماید:

**﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلَمَنَهُ طَغِيْرُهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾
أَقْرَأُ كِتَابِكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ أَلْيَوْمِ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾﴾ [الإسراء: ١٣-١٤]**

«و هر انسانی اعمال (خیر و شرش) را در گردنش آویخته‌ایم و در روز قیامت کتابی را برایش بیرون می‌آوریم که (تمام اعمال خیر و شری را که انجام داده است) گشوده و مبسوط در برابر خویش می‌بیند (۱۳) (به او می‌گوییم:) کتابت را بخوان، امروز همین کافی است که خود حسابرس خود باشی».

یعنی هر عملی - چه خیر باشد و چه شر - همراه انسان خواهد بود و به دیگری سپرده نمی‌شود، پس کسی با عمل دیگری محاسبه نمی‌شود و دیگری نیز با عمل غیر خود حسابرسی نخواهد شد، الله متعال می‌فرماید:

﴿يَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾﴾ [الانشقاق: ٦]
«ای انسان، بی‌گمان تو در راه (رسیدن به) پروردگارت سخت تلاش و کوشش می‌کنی؛ و سرانجام او را ملاقات خواهی کرد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾﴾ [فصلت: ٤٦]
«هرکس به شایستگی عمل کند، به سود خود اوست؛ و هرکس بدی کند، به زیان خویش بدی کرده است؛ و پروردگار تو هرگز به بندگان ستم نمی‌کند».

و اسلام مسئولیت هر عملی را که باعث زیان رسیدن به خود انسان و زیان زدن به دیگران باشد، بر عهده خود او گذاشته است، الله متعال می فرماید:

﴿وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ۳۳]

«و هرکس گناهی مرتکب شود، تنها به زیان خویش مرتکب شده است و همواره الله دانای حکیم است.»

و الله متعال می فرماید:

﴿مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعَدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ﴾ [المائدة: ۳۲]

«به همین سبب بر بنی اسرائیل مقرر داشتیم که هرکس انسانی را بدون اینکه مرتکب قتل نفس یا فسادی در زمین شده باشد، بکشد، چنان است که گویی همه‌ی انسان‌ها را کشته باشد و هرکس انسانی را از مرگ نجات دهد، چنان است که گویی همه‌ی انسان‌ها را زنده کرده است.»

و رسول الله ﷺ می فرماید: «لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَهِهَا لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ». «کسی مظلومانه به قتل نمی‌رسد مگر آن که بخشی از خون او بر گردن فرزند نخست آدم است؛ زیرا او نخستین کسی بود که رسم قتل (انسان) را بر جای نهاد». [صحیح مسلم (۵۱۵۰)].

۱۸- اسلام مرد و زن را از نظر عمل، مسئولیت و جزا و پاداش برابر دانسته است.

اسلام مرد و زن را از جهت عمل، مسئولیت و جزا و پاداش برابر دانسته است، الله متعال می فرماید:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾ [النساء: ۱۲۴]

«و کسی که چیزی از کارهای شایسته را انجام دهد، چه مرد باشد یا زن، درحالی که مؤمن باشد، اینان به بهشت داخل می‌شوند و کمترین ستمی (به اندازه‌ی گودی پشت هسته‌ی خرما) به آن‌ها نخواهد رسید.»

و الله متعال می فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ﴿النحل: ٩٧﴾

«هر کسی که کار شایسته‌ای انجام دهد، (خواه) مرد باشد یا زن، درحالی که او مؤمن است، او را به حیاتی پاک و پسندیده زنده می‌داریم و مسلماً پاداش‌شان را به (حسب) بهترین اعمالی که انجام می‌دادند، به آن‌ها می‌دهیم».

و الله متعال می فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ﴿غافر: ٤٠﴾

«هرکس کار بدی مرتکب شود، جز به همسان آن، کیفر داده نمی‌شود؛ و هرکسی خواه مرد باشد یا زن و او مؤمن باشد، کار شایسته‌ای انجام دهد، پس آنان وارد بهشت می‌شوند و در آن روزی بی‌شمار به آن‌ها داده خواهد شد».

و الله متعال می فرماید:

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِينَ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّامِتِينَ وَالصَّامِتَاتِ وَالْحَافِظِينَ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ ﴿الأحزاب: ٣٥﴾

«همانا مردان مسلمان و زنان مسلمان و مردان مؤمن و زنان مؤمن و مردان فرمانبردار و زنان فرمانبردار و مردان راستگو و زنان راستگو و مردان شکيبا و زنان شکيبا و مردان فروتن و زنان فروتن و مردان انفاق‌گر و زنان انفاق‌گر و مردان روزه‌دار و زنان روزه‌دار و مردان پاکدامن و زنان پاکدامن و مردان و زنانی که الله را بسيار یاد می‌کنند، الله برای (همگی) آنان آمرزش و پاداشی بزرگ فراهم نموده است».

۱۹- اسلام، زن را گرامی داشته و زنان را همسان مردان دانسته و مرد را ملزم نموده که در صورت توانایی، نفقه زن را بپردازد، بنابراین نفقه دختر بر عهده پدر است و نفقه مادر بر عهده فرزند او واجب است در صورتی که بالغ و توانا باشند و نفقه زن بر عهده همسر اوست.

اسلام، زنان را همسان مردان دانسته است. رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ»**. «همانا زنان، همسان مردانند». [به روایت ترمذی (۱۱۳)].

از جلوه‌های بزرگداشت زنان در اسلام این است که اسلام نفقه مادر را بر عهده فرزندش گذاشته است، مشروط به اینکه فرزند توانایی مالی داشته باشد. رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«يَدُ الْمُعْطِي الْعُلْيَا أُمِّكَ وَأَبَاكَ وَأُخْتِكَ وَأَخَاكَ ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ»**. «منزلت دست بخشنده بالاتر است، (پس در بخشیدن اول از) مادرت و پدرت و خواهرت و برادرت، سپس نزدیک‌تر و نزدیک‌تر (آغاز کن)». امام احمد آن را در مسند خود روایت کرده است. در موضوع شماره (۲۹) به یاری الله متعال به بیان جایگاه پدر و مادر خواهیم پرداخت.

از دیگر جلوه‌های بزرگداشت زنان در اسلام این است که شوهر را ملزم کرده تا در صورت توانایی مالی، نفقه‌ی همسرش را تأمین کند. الله متعال می‌فرماید:

﴿لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۗ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاءً آتَلَهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾ [الطلاق: ۷]

«کسانی که دارا (و ثروتمند) هستند، باید از دارایی (و ثروت) خود (بر زن مطلقه و فرزندش) خرج کنند و کسی که تنگدست است، باید از آنچه الله به او داده (و در توانش هست) خرج کند، الله هیچ کسی را جز به اندازه‌ای که به او (توان) داده است، مکلف نمی‌کند، الله به زودی بعد از سختی (و تنگدستی) آسانی (و گشایش) را فراهم می‌آورد».

مردی از پیامبر ﷺ پرسید: حق زن بر شوهرش چیست؟ فرمود: **«تُطْعِمُهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تُضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تُقَبِّحُ»**. «هنگامی که غذا می‌خوری به

او نیز غذا بده و هنگامی که برای خود لباس تهیه کردی، برای او نیز تهیه کن؛ و هیچوقت به چهره ضربه نزن و او را زشت نخوان». [امام احمد آن را روایت کرده است].

و رسول الله ﷺ در تبیین پاره‌ای از حقوق زنان بر شوهران می‌فرماید: «وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ». «و روزی و لباس آنان بر اساس عرف (و عادت) بر شما واجب است». [صحیح مسلم].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ». «برای گنه‌کار بودن انسان همین کافی‌ست که (تأمین هزینه‌های زندگی) کسانی را که قوت آنان بر عهده اوست، ضایع سازد». [امام احمد آن را روایت کرده است].

امام خطابی می‌گوید: مقصود از عبارت: «من یقوت» کسانی است که قوت و مایحتاج آنان بر عهده اوست، گویا به صدقه دهنده می‌گوید: «برای طلب پاداش صدقه نده مگر از مقدار افزون بر هزینه‌های خانواده‌ات؛ در غیر این صورت صدقه تبدیل به گناه می‌شود، وقتی حق آنان را ضایع کنی». از دیگر جلوه‌های بزرگداشت زنان در اسلام این است که نفقه دختر را بر عهده پدر گذاشته است، الله متعال می‌فرماید:

﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضَعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمِّمَ الرِّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا... ﴾ [البقرة: ٢٣٣]

«و مادران (باید) دو سال کامل به فرزندان‌شان شیر دهند، (این) برای کسی است که قصد دارد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند و خوراک و لباس آنان بر اساس عرف بر عهده پدر است». پس الله متعال بیان فرموده است که هزینه‌ی غذا و لباس کودک بر اساس عرف بر عهده پدر اوست؛ و می‌فرماید:

﴿... فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ... ﴾ [الطلاق: ٦]

«پس اگر فرزندان‌تان را شیر دادند، اجرت شیردادن‌شان را به آن‌ها بپردازید».

الله متعال هزینه شیر دادن به کودک را بر عهده پدر گذاشته است و این دال بر آن است که نفقه فرزند بر عهده پدر است و فرزند شامل پسر و دختر می‌شود؛ و حدیث بعدی دال بر وجوب نفقه همسر و فرزندان بر پدر می‌باشد.

عائشه رضی الله عنها روایت کرده است که هند به پیامبر صلی الله علیه و آله گفت: ابوسفیان مردی بخیل است و نیاز دارم که از مال او بردارم، ایشان فرمودند: «**أُخْذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدِكَ بِالْمَعْرُوفِ**». «بر اساس عرف، به اندازه‌ای که برای خود و فرزندان کافی است، (از مال او) بردار». [صحیح بخاری].

پیامبر بزرگوار، فضیلت هزینه کردن برای دختران یا خواهران را بیان کرده و می‌فرماید: «**مَنْ عَالَ ابْنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ أُخْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ أَخَوَاتٍ حَتَّى يَبِينَ أَوْ يَمُوتَ عَنْهُنَّ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ**». «هرکس سرپرستی دو دختر یا سه دختر یا دو خواهر یا سه خواهر را بر عهده گیرد تا آنکه بالغ شوند یا آن که (در حال سرپرستی) آنان از دنیا برود، من و چنین شخصی مانند این دو خواهیم بود». و به انگشت سبابه و میانی خود اشاره کرد. [السلسلة الصحيحة (۲۹۶)].

۲۰- و مرگ به معنای فنای ابدی نیست، بلکه انتقال از سرای عمل به سرای پاداش است؛ و مرگ هم بدن و هم روح را در بر می‌گیرد و مرگ روح جدا شدنش از بدن است که بعد از رستاخیز در روز قیامت، به بدن باز می‌گردد و روح پس از مرگ به بدنی دیگر منتقل نمی‌شود و در بدنی دیگر تناسخ نمی‌پذیرد.

مرگ به معنای فنای ابدی نیست، الله متعال می‌فرماید:

﴿**فُلْ يَتَوَفَّكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ**﴾ (السجدة: ۵۱)

«(ای پیامبر) بگو: فرشته مرگ که بر شما گماشته شده است، جان‌تان را می‌گیرد، آنگاه به سوی پروردگارتان بازگردانده می‌شوید».

مرگ، بدن و روح را در بر می‌گیرد و مرگ روح همان جدا شدنش از بدن است که بعد از رستاخیز در روز قیامت به بدن باز می‌گردد، الله متعال می‌فرماید:

﴿**اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَبِمَسْكِئَتِي قَاضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأَخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ**﴾ (الزمر: ۴۲)

«الله جان‌ها را به هنگام مرگشان قبض می‌کند و (نیز) جان کسی را که نمرده است، به هنگام خوابش (می‌گیرد)، آنگاه جان‌های کسانی که فرمان مرگشان را صادر کرده، نگه می‌دارد و جان دیگران را تا هنگام معین (مرگشان) بازپس می‌فرستد، بی‌گمان در این (امر) نشانه‌هاییست برای قومی که می‌اندیشند».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ البَصَرُ»**. «هرگاه روح قبض شود، چشم آن را دنبال می‌کند». [صحیح مسلم (۹۲۰)].

پس از مرگ، انسان از سرای عمل به سرای پاداش منتقل می‌شود، الله متعال می‌فرماید:

﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَّ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ [یونس: ۳۱]

«بازگشت همه شما به سوی اوست، وعده الله حق است، بی‌گمان او آفرینش را آغاز می‌کند، آنگاه (پس از مرگ) آن را باز می‌گرداند تا کسانی را که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته انجام داده‌اند، به عدالت پاداش دهد و کسانی که کافر شده‌اند، بسبب کفرشان برای آنان نوشیدنی از آب جوشان، و عذابی دردناک است».

و روح پس از مرگ به بدنی دیگر منتقل نمی‌شود و تناسخ نمی‌پذیرد؛ و ادعای تناسخ نه دلیلی از عقل دارد و نه حس و هیچ سخنی از پیامبران دال بر این عقیده وارد نشده است.

۲۱- اسلام به اصول بزرگ ایمان و باور داشتن به آن‌ها فرا می‌خواند، و این اصول

عبارتند از: ایمان به الله و ملائکه او، ایمان به کتاب‌های الهی مانند تورات و

انجیل و زبور - پیش از تحریف آن‌ها - و قرآن؛ و ایمان به همه پیامبران و

فرستادگان ﷺ و ایمان به آخرین پیامبران یعنی محمد رسول الله، خاتم انبیا

و مرسلین؛ و ایمان به آخرت؛ و اینکه بدانیم اگر زندگی دنیا پایان کار بود،

زندگی و وجود، بیهودگی محض بود؛ و همچنین ایمان به قضا و قدر.

اسلام به سوی ایمان و باور به اساسیات بزرگ ایمان فرا می‌خواند، اصولی که همه

پیامبران و رسولان ﷺ به آن فراخواندند، یعنی:

اول: ایمان به الله به عنوان پروردگار و آفریدگار و روزی دهنده و تدبیرگر این جهان است و اینکه تنها او شایسته‌ی عبادت است و عبادت هر چیزی جز او باطل است؛ و هر معبودی جز او باطل است و عبادت تنها لایق و شایسته‌ی اوست و عبادت تنها برای او درست است و بس. ادله‌ی این مسأله در بند شماره‌ی (۸) بیان شده است.

الله سبحانه و تعالی این اصول بزرگ را در آیات زیادی آورده است که در سوره‌های قرآن پراکنده هستند، از جمله اینکه الله متعال می‌فرماید:

﴿ءَاٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ۗ وَالْمُوْمِنُوْنَ كُلٌّ ؕ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ ۚ وَكُتُبِهٖ ۚ وَرُسُلِهٖ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۚ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا ۗ غُفْرٰنَكَ رَبَّنَا ۗ وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ﴿۳۸۵﴾ [البقرة: ۳۸۵]

«پیامبر به آنچه که از (سوی) پروردگارش بر او نازل شده ایمان آورده است و مؤمنان؛ همگی به الله و فرشتگانش و کتاب‌هایش و پیامبرانش ایمان آورده‌اند (و سخن‌شان این است که): میان هیچیک از پیامبرانش فرق نمی‌گذاریم (و به همه ایمان داریم) و گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم؛ پروردگارا، آموزش تو را (خواه‌انیم) و بازگشت (تمام امور) به سوی توست.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوْلُوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ۗ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَاٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ وَالْمَلٰٓئِكَةِ ۗ وَالْكِتٰبِ ۗ وَالنَّبِيِّنَ ۗ وَءَاتٰى اَلْمَالَ عَلٰى حُبِّهِ ۗ ذٰوِ الْقُرْبٰنِ ۗ وَالْيَتٰمٰى ۗ وَالْمَسْكِيْنَ ۗ وَابْنَ السَّبِيْلِ ۗ وَالسَّآئِلِيْنَ ۗ وَفِي الرِّقَابِ ۗ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ ۗ وَءَاتٰى الزَّكٰوةَ ۗ وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ ۗ اِذَا عٰهَدُوْا ۗ وَالصّٰدِقِيْنَ ۗ فِى الْبٰسِءِ ۗ وَالصَّرَآءِ ۗ وَحِيْنَ الْبٰسِ اُؤْتِيْكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۗ وَاُوْلٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴿۱۷۷﴾ [البقرة: ۱۷۷]

«نیکی (فقط) این نیست که (برای نماز) روی خود را به سوی مشرق و (یا) مغرب بگردانید، بلکه نیکی آن است که کسی به الله و روز قیامت و فرشتگان و کتاب (آسمانی) و پیامبران ایمان آورد و مال (خود) را با وجود دوست داشتنش به خویشاوندان و یتیمان و مستمندان و در راه ماندگان و درخواست کنندگان (گدایان)

و در (راه آزادی) بردگان ببخشد و نماز برپا دارد و زکات بپردازد؛ و (نیز) کسانی که چون عهد می‌بندند به پیمان‌شان وفا می‌کنند و (کسانی که) در فقر و سختی و زیان و بیماری و به هنگام (شدت گرفتن) نبرد، (پایداری و) شکیبایی می‌کنند، آنان (که به این ویژگی‌ها آراسته‌اند) کسانی هستند که راست گفتند و همانان پرهیزگاراند».

الله متعال به ایمان آوردن به این اصول فرا خوانده و تبیین نموده که هر کس به آن کفر ورزد، دچار گمراهی دور و درازی شده است، الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِن قَبْلُ ءَ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ءَ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ [النساء: ١٣٦]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و پیامبرش و کتابی که بر فرستاده‌اش نازل کرده است و (به هر) کتابی که پیش از این فرستاده است، ایمان بیاورید (و بر آن پایدار باشید) و هر کس به الله و فرشتگان او و کتاب‌ها و پیامبرانش و روز قیامت کفر بورزد، بی‌تردید در گمراهی دور و درازی افتاده است».

و در حدیث، از عمر بن خطاب رضی الله عنه روایت است که فرمود: **(بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا» قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ: فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ حَيْرِهِ وَشَرِّهِ» قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ»).**

روزی نزد پیامبر ﷺ بودیم که ناگهان مردی با لباسی به شدت سفید و موی به شدت سیاه وارد شد که نه اثر سفر بر او دیده می‌شد و نه کسی از ما او را می‌شناخت، تا آن که نزد پیامبر ﷺ (در روبرویش) نشست و زانوانش را به زانوان پیامبر چسباند و دستانش را بر روی ران‌هایش گذاشت و گفت: ای محمد، دربارهٔ اسلام به من بگو؟ پس رسول الله ﷺ فرمود: «اسلام این است که شهادت دهی معبودی (به حق) جز الله نیست و اینکه محمد ﷺ فرستادهٔ الله است، و نماز را برپا بداری و زکات پرداخت کنی و رمضان را روزه بگیری و در صورت توانایی به حج خانه (کعبه) بروی». سپس گفت: راست گفتی، (عمر رضی الله عنه می‌گوید:) از کار او تعجب کردیم که سوال می‌پرسد و سپس می‌گوید راست گفتی! آنگاه گفت: پس دربارهٔ ایمان به من بگو؟ فرمود: «اینکه به الله و ملائکهٔ او و کتاب‌هایش و پیامبرانش و روز آخرت ایمان بیاوری و به تقدیر - خیر و شرش - ایمان بیاوری». آنگاه گفت: راست گفتی؛ سپس گفت: پس دربارهٔ احسان به من بگو؟ فرمود: «این است که الله را طوری عبادت کنی که گویا او را می‌بینی، پس اگر او را نمی‌بینی، او تو را می‌بیند». [صحیح مسلم (۸)].

در این حدیث، جبرئیل نزد پیامبر ﷺ آمد و دربارهٔ مراتب دین یعنی اسلام و ایمان و احسان پرسید؛ و پیامبر ﷺ به او پاسخ داد، سپس محمد ﷺ به اصحابش ﷺ خبر داد که این شخص جبرئیل علیه السلام بود و آمده بود تا (از طریق پرسیدن پرسش‌های مهم) دین‌شان را به آنان آموزش دهد. این اسلام است، پیامی الهی که جبرئیل علیه السلام (از آسمان به زمین) منتقل کرده و پیامبر ﷺ به مردم ابلاغ کرده است؛ و اصحاب ایشان ﷺ حفظش کرده و پس از ایشان به (سایر) مردم ابلاغ نمودند.

دوم: ایمان به ملائکه؛ عالم ملائکه عالمی غیبی است؛ الله آنان را آفریده و به شکلی معین قرار داده و کارهای بزرگی را بر عهدهٔ آنان گذاشته است که از بزرگ‌ترین کارهای آنان، ابلاغ پیام‌های الهی به رسولان و پیامبران ﷺ است و گرامی‌ترین ملائکه، جبرئیل علیه السلام است؛ و از جمله آیاتی که بر نزول جبرئیل علیه السلام با وحی بر پیامبران علیهم الصلاة والسلام دلالت دارد، این آیات است که الله متعال می‌فرماید:

﴿يُنزِلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ﴾ [النحل: ٢]

«به فرمان خویش فرشتگان را با وحی بر هریک از بندگانش که بخواهد نازل می‌کند (با این پیام) که: (ای پیامبران، مردم را از شرک و رزیدن به الله) بیم دهید (و به آنان بگویید که) معبودی (به حق) جز من نیست، پس (ای مردم) از من پروا کنید».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾﴾ [الشعراء: ١٩٢-١٩٦]

«و همانا (این) قرآن نازل شده (از سوی) پروردگار جهانیان است (۱۹۲) روح الامین (جبرئیل) آن را (از سوی پروردگار) فرود آورده است (۱۹۳) بر قلب تو (نازل کرده) تا بیم‌دهنده باشی (۱۹۴) (آن را) به زبان عربی روشن (نازل نمود) (۱۹۵) و همانا، (بشارت نزول) آن، در کتاب‌های پیشین (آمده) است (۱۹۶)».

سوم: ایمان به کتاب‌های الهی مانند تورات و انجیل و زبور - پیش از تحریف آن‌ها - و همچنین قرآن؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ءَ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ءَ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾﴾ [النساء: ١٣٦]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و پیامبرش و کتابی که بر او نازل کرده است و (به هر) کتابی که پیش از این فرستاده است ایمان بیاورید (و بر آن پایدار باشید) و هرکس به الله و فرشتگان او و کتاب‌ها و پیامبرانش و روز قیامت کفر بورزد، بی‌تردید، در گمراهی دور و درازی افتاده است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ۗ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ [آل عمران: ۳-۴]

«کتاب (قرآن) را که تصدیق‌کننده‌ی کتاب‌های (آسمانی) پیشین است، به درستی بر تو نازل کرد و تورات و انجیل را... (۳) پیش از آن برای هدایت مردم نازل کرد و (همچنین) فرقان را (که جداکننده حق از باطل است) نازل نمود؛ همانا کسانی که به آیات الله کافر شدند، برای آنان عذاب سختی (در پیش) است و الله شکست‌ناپذیر انتقام‌گیرنده است (۴)».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿ءَأَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مِنَ رَبِّهِ ۗ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَأَمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ۗ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ۗ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۗ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ [البقرة: ۲۸۵]

«(رسول (الله) به آنچه که از (سوی) پروردگارش بر او نازل شده ایمان آورده است و (همچنین) مؤمنان؛ همگی به الله و فرشتگان و کتاب‌ها و پیامبرانش ایمان آورده‌اند (و سخن‌شان این است که): میان هیچیک از پیامبرانش فرق نمی‌گذاریم (و به همه ایمان داریم) و گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم؛ پروردگارا، آمرزش تو را (خواهانیم) و بازگشت (تمام امور) به سوی توست».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ ءَأَمِنَّا بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَمَا أَنْزَلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَإِسْمَاعِيلَ ۖ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَالْأَسْبَاطَ ۖ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ۖ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ۵۴]

«(ای پیامبر) بگو: به الله و به آنچه بر ما نازل شده است ایمان آوردیم و (همچنین به) آنچه بر ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و اسباط (پیامبرانی که از نوادگان یعقوب) نازل گردیده است و آنچه که بر موسی و عیسی و (دیگر) پیامبران از جانب پروردگارشان داده شده ایمان آوردیم، میان هیچیک از آنان فرقی نمی‌گذاریم و تسلیم او هستیم».

چهارم: ایمان به همه انبیا و رسولان علیهم السلام؛ ایمان به همه انبیا و مرسلین علیهم السلام و اعتقاد به اینکه همه آنان فرستادگانی از سوی الله هستند و پیام‌های الله و شریعت او را به امت‌های‌شان می‌رسانند، واجب است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿قُولُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ [البقرة: ۱۳۶]

«بگوئید: ما به الله ایمان آورده‌ایم و به آنچه که بر ما نازل شده است و به آنچه که بر ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و نوادگان (یعقوب) نازل گردید و (همچنین) به آنچه که به موسی و عیسی داده شده است و به آنچه که به (دیگر) پیامبران از طرف پروردگارش داده شده است و میان هیچیک از ایشان تفاوت نمی‌گذاریم و ما (همگی) تسلیم الله هستیم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ ۖ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۗ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۗ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ [البقرة: ۱۷۷]

«رسول (الله) به آنچه که از (سوی) پروردگارش بر او نازل شده ایمان آورده است و مؤمنان (نیز)؛ همگی به الله و فرشتگان و کتاب‌هایش و پیامبرانش ایمان آورده‌اند (و گفتند): میان هیچیک از پیامبرانش فرق نمی‌گذاریم (و به همه ایمان داریم) و گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم؛ پروردگارا، آموزش تو را (می‌طلبیم) و بازگشت (همه‌ی امور) به سوی توست».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ۸۴]

«(ای پیامبر) بگو: به الله و آنچه بر ما نازل شده است ایمان آوردیم و (همچنین به) آنچه بر ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و (پیامبرانی که از) نوادگان (یعقوب بودند) نازل گردیده است و آنچه به

موسی و عیسی و (دیگر) پیامبران از جانب پروردگارشان داده شده است، (ایمان آورده ایم و) میان هیچیک از آنان فرقی نمی گذاریم و تسلیم (اوامر) او هستیم».

و اینکه به خاتم پیامبران و رسولان یعنی محمد رسول الله ﷺ ایمان بیاورد، الله متعال می فرماید:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ [آل عمران: ٨١]

«و (به یاد بیاورید) هنگامی که الله از پیامبران عهد و پیمان گرفت (و فرمود:) هرگاه به شما کتاب و حکمتی دادم سپس پیامبری به سوی شما آمد که آنچه را با شماست تصدیق می کند، باید به او ایمان آورید و به او یاری رسانید، (آنگاه) فرمود: آیا اقرار کردید و پیمان محکم مرا در این باره پذیرفتید؟ (آنان) گفتند: اقرار کردیم، (الله) فرمود: پس (بر خود و امت های تان) گواه باشید و من (نیز) با شما از گواهی دهندگانم».

بنابراین اسلام، ایمان آوردن به همه انبیا و رسولان را به طور کلی واجب می داند؛ و ایمان به خاتم آنان یعنی پیامبر خدا - محمد ﷺ - را نیز واجب می داند، الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ...﴾ [المائدة: ٦٨]

«بگو: ای اهل کتاب تا (هنگامی که) به تورات و انجیل و آنچه از پروردگارتان به سوی شما نازل شده است عمل نکرده اید، بر هیچ (آیین درستی) نیستید».

و الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ٦٤]

«بگو: ای اهل کتاب بیایید به سوی سخنی که میان ما و شما یکسان است اینکه جز الله را عبادت نکنیم و چیزی را شریک او نسازیم؛ و بعضی از ما برخی دیگر را به جای الله به معبودی نگیرد، پس اگر (از این دعوت) روی گردانند، بگوئید: گواه باشید که ما مسلمانیم».

و هرکسی که به یک پیامبر کافر شود در حقیقت به همه انبیا و رسولان ﷺ کفر ورزیده است، از همین رو الله متعال در حکم خود بر قوم نوح می فرماید:

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾ [الشعراء: ١٠٥]

«قوم نوح، پیامبران را دروغگو انگاشتند». مشخص است که پیش از نوح ﷺ رسولی نبوده، با این همه همین که قومش او را تکذیب نمودند، این تکذیب، تکذیب همه انبیا و رسولان تلقی شد؛ زیرا دعوت و غایت همه پیامبران یکی است.

پنجم: ایمان به روز آخرت یعنی روز قیامت؛ در پایان زندگی دنیا، الله متعال به اسرافیل یکی از ملائکه است، امر می کند تا یکبار در صور بدمد، پس اولین نفخ دهشت آور را می دمد که باعث مدهوش شدن و مرگ هرکسی می شود که الله بخواهد، الله متعال می فرماید:

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾ [الزمر: ٦٨]

«و در صور دمیده می شود؛ آنگاه هر کسی که در آسمان ها و در زمین است، مدهوش شده (و می میرد)، مگر کسی که الله بخواهد؛ آنگاه بار دیگر در آن دمیده می شود و ناگهان همگی (زنده می شوند و) بر می خیزند و می نگرند».

و وقتی همه کسانی که در آسمان و زمین هستند، جز آنکه الله بخواهد، مردند، الله آسمان ها و زمین را در هم می پیچد، چنانکه می فرماید:

﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَعْلِينَ﴾ [الأنبياء: ١٠٤]

«روزی که آسمان را چون طوماری نوشته شده در هم می‌پیچیم (و) همانطور که نخستین (بار) آفرینش را آغاز کردیم، (بار دیگر) آن را باز می‌گردانیم، (این) وعده‌ای است بر عهده‌ی ما که قطعاً انجامش خواهیم داد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٍ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [الزمر: ٦٧]

«و آنان الله را چنانکه سزاوار اوست، ارج ننهادند، حال آنکه در روز قیامت، زمین یک‌سره در قبضه اوست و آسمان‌ها در دست راست او درهم پیچیده خواهند شد، الله منزه و برتر است از آنچه شریک او می‌پندارند».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «يَطْوِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُهَا بِيَدِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الْأَرْضِينَ دِشْمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟» «الله ﷻ در روز قیامت آسمان‌ها را در هم می‌پیچد، سپس آن‌ها را در دست راست خود می‌گیرد، آنگاه می‌فرماید: من پادشاهم، کجایند ستمگران؟ کجایند متکبران؟ سپس زمین را به دست چپ خود گرفته، آنگاه می‌فرماید: من پادشاهم، کجایند ستمگران؟ کجایند متکبران؟». [به روایت مسلم].

سپس الله متعال فرشته را امر می‌کند و بار دیگر در صور می‌دمد که ناگهان همگی (زنده می‌شوند و) بر می‌خیزند و می‌نگرند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... ثُمَّ نَفَخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ﴾ [الزمر: ٦٨]

«آنگاه بار دیگر در آن دمیده می‌شود و ناگهان همگی (زنده می‌شوند و) بر می‌خیزند و می‌نگرند».

و هنگامی که الله متعال مردم را برانگیخت، آنان را برای حسابرسی محشور می‌نماید، الله متعال می‌فرماید:

﴿يَوْمَ تَشْتَقُّ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ﴾ [ق: ٤٤]

«روزی که زمین از (روی) آن‌ها شکافته شود (و آنان) شتابان (در میان خاک‌ها بیرون می‌آیند)، این (روز) گردآوری برای ما آسان است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يَوْمَ هُمْ بَرْزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ [غافر: ١٦]

«روزی که مردم حاضر و نمایان می‌شوند و چیزی از آنان بر الله پوشیده نخواهد ماند، (الله می‌فرماید: امروز فرمانروایی از آن کیست؟ (آنگاه خود می‌فرماید:) از آن الله یگانه‌ی بی‌روزمند است».

در این روز همهٔ مردم مورد حسابرسی قرار می‌گیرند و برای هر مظلومی از ظالم قصاص گرفته می‌شود و هر کسی بر اساس آنچه انجام داده است، پاداش داده می‌شود؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ [غافر: ١٧]

«امروز هرکس در برابر آنچه انجام داده است، جزا و پاداش داده می‌شود؛ امروز هیچ ستمی نیست؛ بی‌گمان الله حسابرس سریعی است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكَ حَسَنَةً يُّضَعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

[النساء: ٥٥]

«بی‌گمان، الله به اندازهٔ ذره‌ای ستم نمی‌کند و اگر کار نیکی باشد، آن را دو چندان می‌کند و از پیشگاه خود (به آنان) پاداش بزرگی می‌بخشد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ [الزلزلة: ٧-٨]

«پس هرکس به اندازهٔ ذره‌ای کار نیک انجام داده باشد (پاداش) آن را خواهد دید. و هرکس به اندازهٔ ذره‌ای کار بدی کرده باشد، (کیفر) آن را خواهد دید».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَسِيبِينَ﴾ [الأنبياء: ٥٧]

«وما ترازوهای عدل را در روز قیامت خواهیم نهاد، پس به هیچکس کمترین ستمی نمی شود و اگر (کردارشان) همسنگ دانه خردلی باشد، آن را (به حساب) می آوریم و کافی است که ما حسابرس باشیم».

پس از رستاخیز و حسابرسی، پاداش و جزاست، بنابراین هرکس عمل خیری انجام داده است، در نعمت های ماندگار و دائمی است که فناپذیر نیستند؛ و هرکس مرتکب کار بد و کفر شده باشد، برای او عذاب (جنهم) خواهد بود. الله متعال می فرماید:

﴿الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَتَّى التَّعْيِيرِ﴾ [الذکر: ٥٦-٥٧]

«فرمانروایی در آن روز، از آن الله است (و) میان آنان داوری می کند، کسانی که ایمان آورده اند و کارهای شایسته انجام داده اند، در باغ های پر نعمت (بهشت) بسر خواهند برد. (٥٦) و کسانی که کفر ورزیدند و آیات ما را تکذیب کردند، عذاب خوارکننده ای خواهند داشت (٥٧)».

و می دانیم که اگر زندگی دنیا پایان راه بود، زندگی و وجود (این دنیا)، بیهودگی محض بود؛ الله متعال می فرماید:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ [المؤمنون: ١١٥]

«آیا پنداشته اید که شما را بیهوده آفریده ایم و همانا شما به سوی ما بازگردانده نمی شوید؟!». ششم: ایمان به قضا و قدر که عبارتست از: واجب بودن ایمان به اینکه الله متعال هر آنچه را که در این هستی بوده و هر آنچه که خواهد بود، می داند؛ و همه آن ها را پیش از آفرینش آسمان ها و زمین نوشته است؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنَ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظِلْمَتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ [الأنعام: ٥٩]

«و کلیدهای غیب نزد اوست و جز او هیچکس آن را نمی‌داند؛ و آنچه را که در خشکی و دریاست می‌داند و هیچ برگی (از درختی) نمی‌افتد، مگر اینکه آن را می‌داند و هیچ دانه‌ای در تاریکی‌های زمین و هیچ تر و خشکی نیست، مگر اینکه در کتابی واضح و آشکار (در لوح محفوظ به ثبت) رسیده است».

و اینکه علم الله متعال همه چیز را در بر گرفته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾ [الطلاق: ٣٢]

«الله (همان) کسی است که هفت آسمان و همانند آن زمین را (نیز) آفریده است و فرمان (الله) پیوسته در میان آن‌ها نازل می‌شود، تا بدانید که الله بر همه چیز تواناست و اینکه علم الله همه چیز را فراگرفته است».

و در این هستی هیچ چیز رخ نمی‌دهد مگر اینکه الله آن را اراده کرده و خواسته و خلق نموده و اسباب آن را میسر ساخته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ [الفرقان: ٢٤]

«همان کسی که فرمانروایی آسمان‌ها و زمین از آن اوست و فرزندی (برای خویش) برنگزیده است و در فرمانروایی هیچ شریکی ندارد و همه چیز را آفریده و اندازه و تناسب هر چیز را دقیقاً اندازه‌گیری نموده است».

و او در همه این کارها حکمتی بس رسا دارد که مردم نمی‌توانند به درک آن احاطه یابند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿حِكْمَةٌ بَلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ التُّذْرُ﴾ [القمر: ٥٥]

«این (نشانه‌ها) حکمتی بس رسا هستند، ولی (برای افراد بی‌باک و لجوج) هشدارها و بیم دادن‌ها سودی ندارند».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [الروم: ٢٧]

«و او کسی است که آفرینش را آغاز کرده است، سپس آن را باز می‌گرداند و این (باز گرداندن) بر او آسان‌تر است و برترین و بالاترین وصف در آسمان‌ها و زمین متعلق به اوست و او شکست‌ناپذیر حکیم است».

الله متعال خودش را به حکمت متصف کرده و خود را حکیم نامیده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [آل عمران: ١٨]

«الله گواهی داده است که معبودی (بحق) جز او نیست و فرشتگان و علما (نیز بر این مطلب گواهی می‌دهند) که معبودی (بحق) جز او نیست و او شکست‌ناپذیر حکیم است».

و الله متعال خبر داده که عیسی عليه السلام در روز قیامت خطاب به الله متعال می‌فرماید:

﴿إِن تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدَاكَ وَإِن تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [المائدة: ١٧٨]

«اگر آنان را (با عدالت خویش) عذاب دهی، بندگان تو هستند و اگر آنان را (با رحمت خویش) ببخشی، تویی که شکست‌ناپذیر حکیم هستی». و الله متعال هنگامی که موسی عليه السلام در کنار کوه طور قرار داشت و او را ندا داد و به وی فرمود:

﴿يَمُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [النمل: ٩]

«ای موسی! همانا من الله، پیروزمند حکیم هستم».

و همچنین قرآن بزرگ را به حکمت توصیف نموده و فرموده است:

﴿الرَّ كِتَابٌ أَحْكَمْتُ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلْتُ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ﴾ [هود: ١]

«الر (الف. لام. را)، این (قرآن) کتابی است که آیات آن استحکام یافته است، سپس از جانب حکیمی آگاه، به روشنی بیان شده است».

و الله متعال می فرماید:

﴿ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾ [الإسراء: ٣١]

«این (احکام) از جمله حکمت‌هایی است که از جانب پروردگارت به تو وحی شده است و هرگز معبود دیگری را با الله قرار نده که نکوهیده و رانده شده به دوزخ افکنده می‌شوی».

۲۲- پیامبران در آنچه از سوی الله ابلاغ می‌کنند معصومند؛ و از هر آنچه مخالف با عقل یا اخلاق سلیم است معصومند؛ و مکلفند تا اوامر الله را به بندگانش برسانند؛ و پیامبران از هیچ ویژگی ربوبیت و الوهیت برخوردار نیستند؛ بلکه همانند دیگر انسان‌ها هستند با این تفاوت که خداوند پیامش را به آنان وحی کرده است.

و پیامبران درباره آنچه از سوی الله ابلاغ می‌کنند معصومند؛ زیرا الله متعال بهترین بندگانش را برای تبلیغ پیامش بر می‌گزیند؛ الله متعال می فرماید:

﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ [الحج: ٧٥]

«الله از فرشتگان رسولانی را بر می‌گزیند و (نیز) از (میان) مردم؛ بی‌گمان الله شنوای بیناست».

و الله متعال می فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: ٣٣]

«به راستی که الله آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر جهانیان برگزید».

و الله متعال می فرماید:

﴿قَالَ يَمُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَلِمِي فَخُذْ مَا آتَيْنُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ﴾ [الأعراف: ١٤٤]

«الله (فرمود: ای موسی! من تو را با پیام‌هایم و کلام خویش بر مردمان (برتری دادم و) برگزیدم، پس آنچه را به تو داده‌ام بگیر و از سپاسگزاران باش».

و پیامبران عَلَيْهِمُ السَّلَامُ می دانستند آنچه بر آنان نازل می شود وحی الهی است؛ و فرشته‌ای را که با وحی نازل می شد، می دیدند؛ الله متعال می فرماید:

﴿عَلِمَ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٣٦﴾ إِلَّا مَن أَرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٣٧﴾ لِّيَعْلَمَ أَن قَدِ ابْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٣٨﴾﴾ [الجن: ٣٦-٣٨]

«(الله) آگاه بر غیب است و هیچکس را بر غیب خویش آگاه نمی سازد (٣٦) مگر پیامبری که الله وی را برگزیده باشد که بی گمان از پیش و روی او نگهبانی (از فرشتگان) می گمارد (٣٧) تا معلوم کند که (پیامبران) پیام‌های پروردگارشان را ابلاغ کرده‌اند و (الله) به آنچه نزد آن‌هاست احاطه دارد و تعداد هر چیزی را برشمرده است.»

و الله پیامبران را به تبلیغ پیام‌هایش امر کرده است؛ الله متعال می فرماید:

﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٩﴾﴾ [المائدة: ٣٩]

«ای پیامبر! آنچه را که از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است (به مردم) ابلاغ کن؛ و اگر چنین نکنی، رسالت او را نرسانده‌ای؛ و الله تو را از (گزند) مردم حفظ می کند، همانا الله گروه کافران را هدایت نمی کند.»

و الله متعال می فرماید:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾﴾ [النساء: ١٦٥]

«پیامبرانی (را فرستادیم) که بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده بودند تا برای مردم پس از (بعثت این) پیامبران، در مقابل الله (هیچگونه) حجتی نباشد و الله همواره پیروزمند حکیم است.»

پیامبران عَلَيْهِمُ السَّلَامُ به شدت از الله بیم دارند و از او می ترسند، در نتیجه چیزی به پیام‌های الهی نمی افزایند و چیزی از آن‌ها نمی کاهند؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤١﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٢﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٣﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٤﴾﴾ [الحاقة: ٤١-٤٤]

«و اگر (پیامبر) سخنانی (به دروغ) بر ما می‌بست (۴۴) مسلماً ما دست راست او را می‌گرفتیم (۴۵) سپس (شاه) رگ قلبش را قطع می‌کردیم (۴۶) و کسی از شما نمی‌توانست مانع او گردد (۴۷)».

ابن کثیر رحمته الله می‌گوید: «الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾﴾ [الحاقة: ٤٤]

«اگر سخنانی (به دروغ) بر ما می‌بست» یعنی: محمد صلی الله علیه و آله چنانکه اینها به دروغ ادعا می‌کنند، به دروغ چیزی را به ما نسبت می‌داد و بر رسالت چیزی می‌افزود یا چیزی از آن می‌کاست و یا چیزی از خود می‌گفت و به ما نسبت می‌داد - درحالی‌که چنین نیست - فوری او را مجازات می‌کردیم، چنین است که می‌فرماید:

﴿لَا خَدْنَا مِنْهُ بِأَلِيمِينَ ﴿٤٥﴾﴾ [الحاقة: ٤٥]

گفته شده: یعنی: با دست راست از او انتقام می‌گرفتیم؛ زیرا در گرفتن شدیدتر است؛ و گفته شده: دست راست او را می‌گرفتیم.

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِيَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمَّيَ الْإِهْيَينِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۗ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ ۗ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۗ تَعَلَّمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۗ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ الْغُيُوبِ ﴿١٣١﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ ۗ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۗ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مِمَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۗ فَلَمَّا تَوَقَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۗ وَأَنْتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٣٢﴾﴾ [المائدة: ١٣١-١٣٢]

«(به یاد آور) آنگاه که الله (در روز قیامت) خطاب به عیسی پسر مریم می‌فرماید: آیا تو به

مردم گفتی: من و مادرم را به عنوان دو معبود به جای الله قرار دهید؟ (آنگاه عیسی صلی الله علیه و آله می‌گوید:) تو پاک و منزهی! سزاوار من نیست که جز حق به آن‌ها بگویم، اگر چنین گفته باشم، به طور قطع آن را می‌دانستی، تو از آنچه که در نفس من است اطلاع داری و من از

آنچه در نفس توست اطلاع ندارم، به راستی که تو از هر نهران آگاه هستی (۱۱۶) به مردم چیزی نگفتم جز آنچه مرا به گفتن آن فرمان دادی؛ که الله پروردگار من و پروردگارتان را عبادت کنید و تا مدتی که در میان آنان بودم شاهد و گواه‌شان بودم، پس هنگامی که مرا گرفتی (و به آسمان بالا بردی) خود نگهبان اعمال‌شان بودی و تو بر هر چیزی گواهی.»

و از فضل و بخشش الله متعال بر انبیا و رسولانش ﷺ است که آنان را در ابلاغ رسالت‌شان پایدار می‌گرداند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَضَكَ بَعْضُ الْعَالَمِينَ بِسُوءِ مَا قَالَ إِنَّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِهِ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونَ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾﴾ [هود: ٥٤-٥٦]

«(هود) گفت: همانا من الله را گواه می‌گیرم و شما هم گواه باشید که من از آنچه شریک (الله) فرار می‌دهید، بیزارم (۵۴) غیر از الله؛ پس همگی علیه من نیرنگ کنید، سپس مهلتم ندهید (۵۵) من بر الله که پروردگار من و شماست، توکل کرده‌ام؛ هیچ جنبنده‌ای نیست، مگر اینکه تحت فرمان اوست، بی‌گمان پروردگارم بر راه راست است.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَةً وَإِذَا لَا تَخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ تَبَتَّنَا لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذَا لَادَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾﴾ [الإسراء: ٧٣-٧٥]

«و (ای پیامبر) نزدیک بود (مشرکان با وسوسه‌های خود) تو را از آنچه بر تو وحی کرده‌ایم، منحرف کنند تا غیر قرآن را به ما نسبت دهی و آنگاه تو را دوست خود بگیرند (۷۳) و اگر ما تو را ثابت قدم نمی‌کردیم، به راستی نزدیک بود اندکی به آنان تمایل نشان دهی (۷۴) (اگر چنین می‌کردی) آنگاه دو چندان عذاب در زندگی دنیا و دو چندان عذاب (بعد از) مرگ را به تو می‌چشانیم، سپس در برابر ما برای خود یآوری نمی‌یافتی.»

این آیات و آیات پیشین گواه و دلیلی است بر اینکه قرآن از سوی پروردگار جهانیان نازل شده است؛ زیرا اگر این قرآن از سوی محمد ﷺ بود، هرگز در بردارنده‌ی چنین سخنانی متوجه او نبود.

الله سبحانه و تعالی پیامبران را از گزند مردم حفظ می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَأْتِيهَا الرِّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ [المائدة: ٦٧]

«ای پیامبر، آنچه را که از طرف پروردگارت بر تو نازل شده است ابلاغ کن؛ و اگر این کار را نکنی، رسالت او را نرسانده‌ای و الله تو را از (گزند) مردم حفظ می‌کند؛ بی‌تردید الله گروه کافران را هدایت نمی‌کند».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأْتَلْ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَهْدِيكُمْ مَقَامِي وَتَذَكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ﴾ [يونس: ٧١]

«ای پیامبر) سرگذشت نوح را برای آنان بخوان، آنگاه که به قومش گفت: ای قوم من، اگر ماندن من (در میان تان) و اندرز دادن من (به شما) با آیات الله، بر شما گران آمده است، (بدانید که من) بر الله توکل کرده‌ام، شما تدبیر (و اندیشه‌ی) خود و معبودهای تان را جمع کنید، سپس هیچ چیز از کارهای تان بر شما پوشیده نماند، آنگاه به سوی من هجوم آورید و (لحظه‌ای) مرا مهلت ندهید».

الله متعال سخن موسی عليه السلام را اینگونه نقل می‌کند:

﴿قَالَ رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ۗ قَالَ لَا تَخَافْ إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ﴾ [طه: ٤٥-٤٦]

«(موسی و هارون) گفتند: پروردگارا ما می‌ترسیم که بر ما پیش‌دستی کند یا طغیان کند (و به ما آسیبی برساند) (٤٥) (الله) فرمود: نترسید یقیناً من همراه تان هستم (و همه چیز را) می‌شنوم و می‌بینم».

بنابرین الله متعال بیان نموده که پیامبرانش را از گزند دشمنان شان حفظ نموده و زبانی به آنان نخواهند رساند؛ همچنین الله متعال بیان نموده که وحی خود را حفظ خواهد کرد و چیزی به آن افزوده یا از آن کم نمی‌شود؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر: ٩]

«همانا ما قرآن را نازل کردیم، و قطعاً ما نگهبان آن می‌باشیم».

و پیامبران علیهم‌السلام از هر آنچه مخالف عقل یا اخلاق باشد، معصوم و به دورند، الله متعال در تزکیهٔ پیامبرش محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ [القلم: ٤]

«و یقیناً تو (ای محمد) دارای اخلاق بسیار نیکو و والایی هستی». و همچنین دربارهٔ ایشان می‌فرماید:

﴿وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ﴾ [التکویر: ٢٢]

«و ای مردم) همنشین شما (محمد) دیوانه نیست».

و این برای آن است که به بهترین نحو، به ادای رسالت بپردازند؛ و پیامبران علیهم‌السلام مکلف به ابلاغ دستورات الله متعال به بندگانش هستند و هیچیک از ویژگی‌های ربوبیت یا الوهیت را ندارند؛ بلکه همانند دیگر انسان‌ها هستند، (با این تفاوت که) الله پیام‌های خود را به آنان وحی می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۗ وَمَا

كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ [ابراهیم: ١١]

«پیامبران‌شان به آنان گفتند: ما جز انسان‌هایی مانند شما نیستیم، ولی الله بر هرکس از بندگانش که بخواهد منت (نبوت را) می‌نهد؛ و سزاوار نیست که ما جز به اجازهٔ الله دلیلی برای شما بیاوریم؛ و مؤمنان باید بر الله توکل کنند».

الله متعال نیز پیامبرش محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را امر نموده که به قوم خود بگوید:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ ۗ

فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ۗ أَحَدًا﴾ [الكهف: ٣٧]

«(ای پیامبر) بگو: من فقط انسانی همچون شما هستم (با این تفاوت که) بر من وحی می‌شود که تنها معبودتان، الله یکتاست؛ پس هرکس که به دیدار پروردگارش (در آخرت) امیدوار است، باید کار شایسته انجام دهد و هیچکس را در عبادت پروردگارش شریک نسازد».

۲۳- اسلام مردم را به عبادت موحدانه‌ی الله، از طریق عبادت‌های اصلی فرا می‌خواند که عبارتند از: نماز که شامل قیام، رکوع، سجود، یاد الله، ثنا و دعای اوست و انسان روزانه پنج بار آن را ادا می‌کند و در هنگام ادای آن در صف نماز همه‌ی تفاوت‌ها میان ثروتمند و فقیر و رئیس و زیردست از بین می‌رود؛ و زکات که مقدار کمی از مال است - و بر اساس شروط و مقادیری که الله آن‌ها را قرار داده - در اموال ثروتمندان واجب است که از آنان گرفته شده به فقیران و دیگر مستحقان داده می‌شود؛ و تنها سالی یک بار پرداخت می‌شود؛ و روزه که به معنای خودداری از باطل‌کننده‌های روزه در روزهای ماه رمضان (از طلوع فجر تا غروب خورشید) است؛ و باعث پرورش اراده و صبر در نفس بشری می‌شود؛ و حج که به معنای قصد بیت الله در مکه مکرمه برای یک بار در طول عمر انسان برای شخصی واجب است که توانایی ادای آن را دارد؛ و در حج، همه‌ی مردم در روی آوردن به سوی خالق متعال برابرند و همه‌ی تفاوت‌ها و وابستگی‌ها از بین می‌رود.

اسلام از طریق عبادت‌های بزرگ و دیگر عبادات، (انسان) را به عبادت الله فرا می‌خواند؛ و الله متعال این عبادت‌های بزرگ را بر همه‌ی انبیا و رسولان ﷺ واجب نموده است؛ و **بزرگ‌ترین عبادات عبارتند از:**

اول: نماز که الله متعال بر مسلمانان فرض نموده است چنانکه بر دیگر انبیا و رسولان ﷺ فرض نموده بود؛ و الله پیامبرش ابراهیم خلیل عليه السلام را امر نمود تا خانه‌ی او را برای طواف کنندگان و نمازگزاران که برای الله رکوع و سجده می‌کنند، پاک سازد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَآخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾﴾ [البقرة: ١٢٥]

«و (به یاد آورید) هنگامی که خانه (کعبه) را محل بازگشت و (مکان) امنی برای مردم قرار دادیم و مقام ابراهیم را نمازگاهی برای خود برگزینید؛ و ما به ابراهیم و اسماعیل وحی کردیم که: خانه مرا برای طواف کنندگان و مُعتکفان و رکوع و سجده کنندگان پاک و پاکیزه کنید».

همچنین الله متعال در نخستین ندایش خطاب به موسی علیه السلام نماز را بر او واجب گرداند؛
الله متعال می فرماید:

﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاحْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾ وَأَنَا أَخْتَرُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾﴾ [طه: ١٢-١٤]

«به راستی، من پروردگارت هستم؛ پس کفش هایت را درآور (که) تو در سرزمین مقدس «طوی» هستی (١٢) و من تو را (به پیامبری) برگزیدم؛ پس به آنچه (بر تو) وحی می شود گوش فرا ده (١٣) همانا من الله هستم که معبود (بحقی) جز من نیست، پس تنها مرا عبادت کن و نماز را برای یاد من برپا بدار».

و عیسی مسیح علیه السلام نیز خبر داده که الله او را به نماز و زکات امر نموده است؛ چنانکه الله متعال خبر می دهد:

﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾﴾ [مریم: ٣١]

«و مرا هر جا که باشم پر برکت و فرخنده قرار داده و تا زنده ام مرا به نماز و زکات توصیه نموده است».

و نماز در اسلام شامل قیام و رکوع و سجود و یاد الله و ثنای او و دعاست که انسان روزی پنج بار آن را به جای می آورد؛ الله متعال می فرماید:

﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٣٨﴾﴾ [البقرة: ٣٨]

«بر (ادای) همه نمازها و (بویژه) نماز میانه (عصر) کوشا باشید و با فروتنی و فرمانبرداری برای الله به پا خیزید».

و الله متعال می فرماید:

﴿اقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾
[الإسراء: ٧٨]

«نماز را از زوال خورشید (در هنگام ظهر) تا تاریکی (اول) شب (نماز مغرب، سپس نماز عشاء را) برپا دار و (به ویژه) قرآن فجر (نماز صبح) را، همانا که قرآن فجر (و نماز صبح) مورد مشاهده (و حضور فرشتگان روز و شب) است».

و رسول الله ﷺ می فرماید: «فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَطِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَجَلَّ وَأَمَّا السُّجُودُ فَاَجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ

فَقَمِّنْ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ». «در رکوع پروردگار ﷻ را تعظیم گوید و در سجود، بسیار دعا گوید؛

زیرا شایسته است که (در این حالت) دعاهای تان مستجاب گردند». [صحیح مسلم].

دوم: زکات از جمله فرایضی است که الله متعال آن را بر مسلمانان فرض کرده است، چنانکه آن

را بر انبیا و رسولان پیشین ﷺ فرض کرده است؛ و آن مقدار اندکی از مال - بر اساس

شروط و مقادیری که الله متعال قرار داده است - و در اموال ثروتمندان واجب شده که به

فقیران و دیگر مستحقان، سالی یک بار داده می شود؛ الله متعال می فرماید:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [التوبة: ١٠٣]

«از اموال آنان زکات (و صدقه) بگیر تا به وسیله آن، آنان را پاک گردانی و آنان را تزکیه

کنی؛ و برای شان دعا و طلب آمرزش کن (چرا که) یقیناً دعا و طلب آمرزش تو به آنان

آرامش می دهد و الله شنوای داناست».

و هنگامی که پیامبر ﷺ معاذ ﷺ را به یمن فرستاد، خطاب به ایشان فرمود: «تو نزد مردمانی از

اهل کتاب می روی پس آنان را به این دعوت کن که گواهی دهند معبودی (به حق) جز الله

نیست و اینکه من فرستاده الله هستم؛ پس اگر در این مورد از تو اطاعت کردند، آنان را آگاه

کن که الله ﷻ پنج نماز در هر شبانه روز بر آنان فرض کرده است، پس اگر در این مورد از تو

اطاعت کردند، آنان را آگاه کن که الله ﷻ زکاتی را در اموال آنان فرض نموده که از ثروتمندان آنان گرفته می‌شود و به فقرایشان باز گردانده می‌شود، پس اگر در این باره از تو اطاعت کردند، زنهار که به اموال نفیس آنان نزدیک شوی و از دعای مظلوم بترس که میان آن و الله ﷻ پرده و حجابی نیست». [ترمذی آن را روایت کرده است، (۶۲۵)].

سوم: الله متعال روزه را بر مسلمانان فرض نموده است؛ چنانکه بر انبیا و رسولان پیشین فرض کرده بود؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [البقرة: ۱۸۳]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما واجب شده است، همانگونه که بر مردمان پیش از شما، واجب شده بود؛ شاید پرهیزگار شوید». و روزه [رمضان] عبارتست از: دوری از باطل‌کننده‌های آن در روز رمضان؛ و روزه اراده و صبر را در نفس انسان پرورش می‌دهد.

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَأَكْلَهُ وَشُرْبَهُ مِنْ أَجْلِي وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ وَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ حِينَ يُفْطِرُ وَفَرْحَةٌ حِينَ يَلْقَى رَبَّهُ». «الله ﷻ می‌فرماید: روزه برای من است و من پاداش آن را می‌دهم؛ (زیرا) روزه‌دار شهوت، غذا و نوشیدنی‌اش را بخاطر من ترک می‌کند؛ و روزه سپر است و روزه‌دار دو شادی دارد: شادمانی در هنگام افطاری و بار دیگر در هنگام ملاقات پروردگارش شاد می‌شود». [صحیح بخاری (۷۴۹۲)].

چهارم: حج را الله متعال بر مسلمانان فرض نموده، چنانکه بر انبیا و رسولان پیشین ﷺ فرض کرده بود؛ و الله پیامبرش ابراهیم خلیل ﷺ را امر نمود تا مردم را به ادای حج فراخواند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ [الحج: ٢٧]

«(ای پیامبر) در میان مردم ندای حج فرا بده؛ تا (مردمان مسلمان) پیاده و سواره بر شتران باریک اندام (مخصوص پیمودن راه‌های دور یا هر وسیله‌ی نقلیه‌ی دیگری)، از هر راه دوری به سوی شما بشتابند».

و الله متعال ابراهیم عليه السلام را امر نمود تا خانهٔ عتیق (کعبه) را برای حاجیان پاک و مطهر سازد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهَّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ [الحج: ٢٦]

«(ای پیامبر یاد کن) آنگاه که مکان خانهٔ (کعبه) را برای ابراهیم تعیین کردیم (و به وی گفتیم): چیزی را شریک من قرار نده و خانه‌ام را برای طواف کنندگان و قیام کنندگان و رکوع کنندگان و سجده کنندگان پاک گردان».

حج به معنای قصد نمودن خانهٔ الله متعال در مکهٔ مکرمه برای انجام اعمالی مشخص برای یکبار در عمر توسط شخص توانای مستطیع است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مِّمَّا مَكَانَ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: ٩٧]

«و حج این خانه، واجب الهی بر مردمانی است که توانایی (مالی و بدنی برای ادای آن) را دارند؛ و هرکسی که (توانایی داشته باشد و حج را بجای نیاورد و) کفر ورزی کند، بی‌گمان الله از همه‌ی جهانیان بی‌نیاز است».

در مراسم حج، حاجیان مسلمانان در یک مکان معین جمع می‌شوند؛ درحالی‌که عبادت‌شان را خالصانه برای الله انجام می‌دهند؛ و همهٔ حاجیان حج را با یک روش انجام می‌دهند، بطوریکه همهٔ تفاوت‌های محیطی، فرهنگی و طبقاتی در میان آنان از بین می‌رود.

۲۴- از بزرگ‌ترین ویژگی‌های عبادت در اسلام این است که کیفیت و وقت و شروط آن را الله سبحانه و تعالی مشروع نموده و پیامبر او ﷺ آن را ابلاغ کرده و تا به امروز هیچ بشری چیزی به آن نیفزوده و از آن نکاسته است؛ و همه پیامبران ﷺ (ملت‌های خود را) به این عبادت‌های بزرگ فراخوانده‌اند.

از بزرگ‌ترین ویژگی‌های عبادات در اسلام این است که کیفیت و وقت و شروط آن را الله سبحانه و تعالی تشریح نموده و پیامبر او ﷺ آن را ابلاغ نموده و تا امروز هیچ بشری چیزی به آن نیفزوده و از آن نکاسته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...﴾ [المائدة: ۳]

«امروز دین‌تان را برای‌تان کامل ساختم و نعمتم را بر شما به اتمام رساندم و برای شما دین اسلام را برگزیدم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ [الزخرف: ۵۳]

«پس به آنچه بر تو وحی شده است، تمسک بجوی که بی‌گمان تو بر راه راست قرار داری».

و الله متعال درباره نماز می‌فرماید:

﴿فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ فَيَسِّرْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾ [النساء: ۱۰۳]

«پس چون نماز را به پایان رساندید، الله را (در همه حال) ایستاده و نشسته و (خوابیده) بر پهلوئی خویش یاد کنید؛ و هرگاه اطمینان خاطر حاصل کردید (و ترستان از بین رفت)، نماز را (بطور کامل) برپا دارید (چرا که) بی‌گمان، نماز (فریضه‌ای است که) در اوقات معینی بر مؤمنان واجب شده است».

الله متعال درباره مستحقان زکات می فرماید:

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَاةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ
وَالْعَرْمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَيْنَ السَّبِيلِ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ [التوبة: ١٠]

«همانا زکات به فقیران و مستمندان و کارگزاران (جمع آوران و توزیع کنندگان) آن و دلجویی
شدگان (برای پذیرش اسلام) و برای (آزاد کردن) بردگان و (پرداخت بدهی) بدهکاران و
جهادگران) در راه الله (و نشر دین اسلام) و (کمک به مسافران) در راه مانده است،
(این) فریضه‌ای (مقرر شده) از جانب الله می باشد و الله دانای حکیم است.»

و الله متعال درباره روزه می فرماید:

﴿شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ
الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ
بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمُ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [البقرة: ١٨٥]

«ماه رمضان، (ماهی) است که قرآن در آن نازل شده است، (قرآنی) که هدایتگر مردم
است و دلایل آشکاری از هدایت (در درون خود دارد) و جداکننده (حق از باطل)
است، پس هر کسی از شما (که مقیم و سالم باشد) و این ماه را دریابد، باید در آن
روزه دار باشد و هر کسی که بیمار یا در سفر باشد، (باید به تعداد روزهایی که بیمار
بوده یا در سفر بوده و روزه نگرفته است) روزهای دیگری (را روزه بگیرد)، الله (با قرار
دادن این احکام) برای تان آسانی می خواهد و برای تان دشواری نمی خواهد؛ تا تعداد
(روزهای رمضان) را کامل کنید؛ و الله را برای آنکه هدایت تان نموده، به بزرگی یاد
کنید، شاید شکر گزار باشید.»

و الله متعال درباره حج می فرماید:

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: ١٩٧]

[البقرة: ۱۹۷] «حج در ماه‌های معلوم و مشخصی است؛ پس کسی که در این ماه‌ها حج را (بر خود) واجب گرداند، (باید) در حج نه آمیزش جنسی و نه (ارتکاب) گناه و نه جدال انجام دهد؛ و آنچه از کارهای نیک انجام دهید، الله آن‌ها را می‌داند؛ و توشه بگیرید که بهترین توشه پرهیزگاری است و ای خردمندان از من بپرهیزید».

و همهٔ پیامبران به سوی این عبادت‌های بزرگ فراخوانده‌اند.

۲۵- پیامبر اسلام، محمد بن عبدالله ﷺ از نسل اسماعیل بن ابراهیم - علیهما السلام- است؛ ایشان در سال ۵۷۱ میلادی در مکه دیده به جهان گشود و در همین شهر به پیامبری مبعوث شده و سپس به مدینه مهاجرت کرد؛ و در بت‌پرستی با قوم خود همراه نشد، اما در کارهای ارزشمند با آنان همکاری می‌کرد و پیش از بعثت نیز دارای اخلاقی والا بود و قومش او را «امین» می‌نامیدند؛ با رسیدن وی به چهل سالگی، الله متعال ایشان را به پیامبری مبعوث نمود و با (معجزات) و نشانه‌های بزرگی وی را تأیید کرد که بزرگترین این معجزات، قرآن کریم است؛ قرآن کریم، بزرگترین معجزهٔ تمام پیامبران و تنها معجزه‌ی باقیمانده از پیامبران (پیشین) تا امروز است؛ پس از آنکه الله متعال به واسطهٔ ایشان دین را کامل نمود و رسول الله ﷺ دین را به بهترین شکل ابلاغ نمود، در سن شصت و سه سالگی وفات نمود و در مدینه به خاک سپرده شد؛ محمد ﷺ خاتم انبیا و مرسلین است که الله او را با هدایت و دین حق فرستاد تا مردم را از تاریکی‌های بت‌پرستی و کفر و جهالت به سوی نور توحید و ایمان هدایت کند؛ و الله گواهی داده که ایشان را با فرمان خود برای دعوت به سوی او فرستاده است.

پیامبر اسلام، محمد بن عبدالله ﷺ از نسل اسماعیل بن ابراهیم - علیهما السلام- است؛ ایشان در سال ۵۷۱ میلادی در مکه دیده به جهان گشود و در همین شهر به پیامبری مبعوث شد و سپس به مدینه مهاجرت کرد؛ در بت‌پرستی با قوم خود همراه نشد، اما

در کارهای ارزشمند و گرانقدر با آنان همکاری می‌کرد؛ و پیش از بعثت نیز دارای اخلاقی والا بود؛ پروردگارش او را به اخلاق بسیار بزرگ و والا ستوده و فرموده است:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (الفلم: ۴)

«و یقیناً تو دارای اخلاق بسیار نیکو و والایی هستی».

وقتی پیامبر ﷺ به سن چهل سالگی رسید، الله متعال او را به پیامبری مبعوث نمود و با (معجزات) و نشانه‌های بسیار بزرگی تایید نمود که بزرگترین آن‌ها قرآن کریم است.

رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ أَمَّنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَإِنَّمَا**

كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْ وَحِيًّا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

«هیچیک از پیامبران نیست مگر اینکه معجزه‌ای به او عطا شده که با وجود (امری

خارق عادت) مانند آن، بشر به او ایمان می‌آورد و همانا آنچه به من عنایت شده، وحی

است که الله متعال به من وحی کرده است، پس امیدوارم که در روز قیامت بیشترین

پیروان را از میان پیامبران داشته باشم». [صحیح بخاری (۴۹۸۱)].

قرآن عظیم وحی الهی به پیامبرش ﷺ می‌باشد؛ الله متعال درباره آن می‌فرماید:

﴿ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾ (البقرة: ۲)

«این کتابی است که هیچگونه شکی در آن وجود ندارد و مایه هدایت پرهیزگاران است».

و الله متعال درباره آن می‌فرماید:

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ (النساء: ۸۳)

«آیا در قرآن نمی‌اندیشند؟ که اگر از جانب غیر از الله بود، قطعاً اختلاف (و تناقض)

بسیاری در آن می‌یافتند».

الله متعال جنیان و انسان‌ها را به مبارزه طلبیده تا همانند آن را بیاورند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ ۚ وَلَوْ

كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ (الإسراء: ۸۸)

«ای پیامبر (بگو: اگر (همه‌ی) انس و جن جمع شوند تا همانند این قرآن را بیاورند، (هرگز) همانند آن را نخواهند آورد؛ هرچند برخی از آنان یاری‌دهنده برخی (دیگر) باشند».

و الله متعال آنان را به چالش طلبید که ده سوره همانند آن را بیاورند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَنَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَضَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾﴾ [هود: ١٣]

«یا می‌گویند: (محمد این قرآن را از جانب خودش نوشته و) به دروغ آن را به الله نسبت می‌دهد، بگو: اگر (در این ادعای خود) راست می‌گویید، شما ده سوره دروغین همانند آن را بیاورید و غیر از الله هر کسی را که می‌توانید به یاری خود بطلبید». بلکه آنان را به چالش طلبید که یک سوره همانند آن را بیاورند؛ الله متعال فرمودند:

﴿وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾﴾ [البقرة: ٢٣]

«و اگر درباره آنچه که بر بنده خود (محمد) نازل کرده‌ایم در شک و تردید هستید، سوره‌ای همانند آن را بیاورید و گواهان خود را - غیر از الله - فراخوانید، اگر راست می‌گویید».

قرآن بزرگ، تنها معجزه‌ی باقیمانده از معجزات پیامبران (پیشین) تا امروز است و چون الله متعال دین را برای پیامبر ج کامل نمود و ایشان دین را به بهترین نحو ابلاغ کرد، رسول الله ج در سن شصت و سه سالگی از دنیا رفت و در مدینه نبوی به خاک سپرده شد.

پیامبرمان محمد ﷺ آخرین انبیا و رسولان است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّنَّ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٠﴾﴾ [الأحزاب: ٥٠]

«محمد ﷺ پدر هیچیک از مردان شما نیست، بلکه فرستاده الله و خاتم پیامبران است و الله از هر چیزی آگاه است».

ابو هریره رضی الله عنه روایت کرده که رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: «إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْتَةٍ مِنْ زَاوِيَةِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبْتَةُ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبْتَةُ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ». «مثال من و پیامبران پیش از من، همانند مردی است که خانه‌ای را ساخته و آن را به خوبی بنا نموده و آراسته است، مگر موضع یک خشت در زاویه‌ای از آن؛ پس مردم اطراف آن می‌گردند و از (زیبایی) آن شگفت‌زده می‌شوند و می‌گویند: چه می‌شد اگر این یک خشت را هم می‌گذاشتند؟ رسول خدا فرمودند: من آن یک خشمم هستم و من خاتم پیامبرانم». [صحیح بخاری (۳۵۳۵)].

و در انجیل آمده است که مسیح صلی الله علیه و آله به قدوم محمد صلی الله علیه و آله بشارت داده و فرمود: «سنگی را که بنّاهای رد کردند، اکنون در سر زاویه است، آیا هرگز در کتاب‌ها نخوانده‌اید که: یسوع از جانب پروردگار به آنان گفت: این بود و او در چشمان ما شگفت‌آور بود. و در سفر توراتی که تاکنون موجود است این سخن الله متعال خطاب به موسی صلی الله علیه و آله آمده است که: برایشان پیامبری همانند تو از میان برادران‌شان برانگیخته می‌کنیم و سخن خود را در دهان او می‌گذارم، پس هر آنچه را که به او توصیه کرده‌ام، به آنان می‌گوید». و الله متعال، پیامبران محمد صلی الله علیه و آله را با هدایت و دین حق فرستاده و گواهی داده که او بر حق است و او را با اجازه‌ی خود به عنوان دعوت‌گری فرستاده تا به سوی حق دعوت کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَكُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾

[النساء: ۴۳]

«ای پیامبر، کافران حقیقت نزول قرآن را بر تو انکار می‌کنند ولی الله به (درستی) آنچه که بر تو نازل کرده، گواهی می‌دهد، آن را با علم خویش نازل کرده و فرشتگان نیز گواهی می‌دهند، و (اگر چه) گواهی الله کافی است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾

[الفتح: ۲۸]

«او کسی است که پیامبرش را با هدایت و دین حق فرستاد تا آن را بر همه‌ی ادیان پیروز گرداند و کافی است که الله گواه باشد».

الله متعال پیامبر را با (نور) هدایت مبعوث گرداند تا مردم را از تاریکی‌های بت‌پرستی، کفر و جهالت به سوی نور توحید و ایمان هدایت کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ [المائدة: ٦٦]

«الله از طریق قرآن کسانی را که به دنبال خشنودی او هستند، به راه‌های سلامت هدایت می‌کند و به فرمان خویش آنان را از تاریکی‌ها به سوی روشنایی می‌رساند و آنان را به راه راست هدایت می‌کند».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ
الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ [ابراهيم: ١]

«الف. لام. را، این (قرآن) کتابی است که بر تو (ای پیامبر) نازل کردیم تا مردم را به فرمان پروردگارشان، از تاریکی‌های (شرک و جهالت) به روشنایی (ایمان و دانش) بیرون آوری (و آنان را) به (سوی) راه (پروردگار) شکست‌ناپذیر ستوده (برسانی)».

۲۶- شریعت اسلام که پیامبرمان محمد ﷺ آن را آورده، خاتمه پیام‌ها و رسالت‌های الهی و شریعت‌های ربانی است؛ و شریعتی کامل می‌باشد؛ و در آن صلاح دین و دنیای مردم نهفته است؛ و در درجه نخست به حفظ دین، خون، مال، عقل و نسل مردم اهمیت می‌دهد؛ شریعت اسلامی ناسخ همه شریعت‌های پیشین است، چنانکه شریعت‌های پیشین نسخ‌کننده‌ی هم بوده‌اند.

شریعت اسلام که پیامبرمان محمد ﷺ آن را آورده، خاتمه پیام‌ها و رسالت‌های الهی و شریعت‌های ربانی است و الله متعال به واسطه این پیام، دین را کامل ساخت؛ و با بعثت محمد ﷺ نعمت را بر مردم کامل نمود؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...﴾ [المائدة: ٤]

«امروز دین‌تان را برای‌تان کامل ساختم و نعمتم را بر شما به کمال رساندم و برای شما اسلام را (به عنوان دین) پسندیدم».

شریعت اسلام، شریعت کمال است و صلاح دین و دنیای مردم را در خود دارد؛ زیرا همهٔ شرایع پیشین را در خود گنجانده و آن‌ها را کامل ساخته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ [الإسراء: ٩]

«همانا این قرآن به راهی که استوارترین راه‌است هدایت می‌کند و به مؤمنانی که کارهای شایسته انجام می‌دهند، مژده می‌دهد که برای آنان پاداشی بزرگ (در پیش) است».

شریعت اسلام، قید و بندهایی را که بر امت‌های پیشین وجود داشت، از مردم برداشته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [الأعراف: ١٥٧]

«کسانی که از (این) فرستاده و پیامبر درس ناخوانده‌ی (الله) پیروی می‌کنند، (پیامبری) که (همانا) نام (و نشانه‌های) نوشته شدهٔ او را نزد خود در تورات و انجیل می‌یابند، (کسی که) آنان را به نیکی‌ها فرمان می‌دهد و از پلیدی‌ها باز می‌دارد و پاکیزه‌ها را برای‌شان حلال می‌گرداند و پلیدی‌ها را بر آنان حرام می‌کند و بار گران (تکالیف شرعی) را که بر آنان (واجب) بوده، از (عهدهٔ) آنان بر می‌دارد، پس کسانی که به او ایمان آوردند و او را گرمی داشتند و به او یاری رساندند و از نوری که بر او نازل شده، پیروی نمودند، آنانند که رستگارند».

شریعت اسلام، ناسخ همه‌ی شریعت‌های پیشین است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ [المائدة: ٤٨]

«و قرآن را به حق بر تو نازل کردیم، درحالی‌که تصدیق‌کننده کتاب‌های پیش از آن و بر آنها شاهد و نگاهبان است؛ پس به آنچه الله نازل نموده، در میان آنان حکم کن و از هوا و هوس های آنان به جای آنچه از حق به تو رسیده، پیروی نکن؛ ما برای هر کدام از شما، شریعت و طریقه روشنی قرار دادیم؛ و اگر الله می‌خواست همه شما را یک امت قرار می‌داد، اما (می‌خواهد) شما را با آنچه که به خودتان بخشیده است، بیازماید؛ پس در نیکی‌ها بر یکدیگر سبقت بگیرید، بازگشت همه شما به سوی الله است، آنگاه شما را از آنچه در آن اختلاف می‌ورزیدید، با خبر می‌کند».

قرآن کریم که شریعت را در خود گنجانیده است، مؤید کتاب‌های الهی پیش از خود، شاهد و گواه بر آنها و ناسخ‌کننده‌ی آنهاست.

۲۷- الله سبحانه و تعالی دینی به جز دین اسلام را نمی‌پذیرد، دینی که بواسطه‌ی

پیامبرمان محمد ﷺ آمده است و هرکس جز اسلام دین دیگری را برگزیند، از او

پذیرفته نخواهد شد.

الله سبحانه و تعالی بعد از بعثت محمد ﷺ دینی جز اسلام که توسط پیامبر خدا محمد ﷺ آمده است، نخواهد پذیرفت و هرکس جز اسلام دین دیگری را برگزیند، از او پذیرفته نخواهد شد. الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْأِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ٨٥]

«و هرکس دینی غیر از اسلام را برگزیند، هرگز از او پذیرفته نخواهد شد و او در آخرت از زیانکاران است». و الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ اللَّهِ الْأَسْلَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِثَابِتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ [آل عمران: ۱۹]

«همانا دین (حق) نزد الله اسلام است و کسانی که کتاب (آسمانی) به آنان داده شد، با یکدیگر اختلاف نکردند، مگر پس از آنکه علم و آگاهی حاصل کردند (و حجت بر آنان تمام شد) و آن اختلاف و تفرقه‌ای که در میان‌شان بود، نتیجه‌ی سرکشی و حسادتی بود که در بین آنان وجود داشت؛ و هرکسی که به آیات الله کفر ورزد، (آگاه باشد که) الله در حسابرسی سریع است».

و این اسلام همان دین ابراهیم خلیل علیه السلام است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَرْغَبْ عَنِ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ [البقرة: ۱۳۰]

«چه کسی از آیین ابراهیم روی گردان خواهد شد جز کسی که خود را به نادانی و سبکسری افکند؛ و همانا ما او را در دنیا برگزیدیم و قطعاً او در آخرت از شایستگان خواهد بود».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾ [النساء: ۱۲۵]

«و چه کسی نیک آیین‌تر از کسی است که خود را تسلیم الله کرده و نیکوکار باشد و از آیین راستین، (پاک و مخلصانه) ابراهیم پیروی نماید؟ و الله ابراهیم را به دوستی خود برگزید».

الله متعال نیز به پیامبرش محمد صلی الله علیه و آله امر نمود که بگوید:

﴿قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [الأنعام: ۱۲۵]

«ای پیامبر! بگو: بی‌تردید، پروردگارم مرا به راه راست رهنمود کرده است و آن دین راست، پایدار و آیین ابراهیم است که حقگرا بود و هرگز در زمره مشرکان نبود».

۲۸- قرآن کریم، کتابی است که الله متعال آن را به پیامبرش محمد ﷺ وحی کرده و کلام پروردگار جهانیان است، کتابی که الله به واسطه آن انسان‌ها و جنیان را به مبارزه طلبیده تا همانند آن یا سوره‌ای مانند یکی از سوره‌هایش بیاورند؛ و هنوز این مبارزه‌طلبی تاکنون ادامه دارد. قرآن کریم به پرسش‌های مهمی پاسخ می‌دهد که میلیون‌ها انسان را به حیرت واداشته است؛ قرآن عظیم تاکنون به همان شکلی که به زبان عربی نازل شده باقیمانده و حرفی از آن کم نشده است و چاپ شده و (در جهان) منتشر می‌باشد. این کتاب بزرگ یا ترجمه معانی آن شایسته مطالعه است، چنانکه سنت پیامبرمان محمد ﷺ و آموزه‌ها و زندگی‌نامه‌ی ایشان محفوظ است و توسط سلسله‌ای از راویان مورد اعتماد نقل شده و به زبان عربی که زبان پیامبر بود، چاپ شده و در دسترس می‌باشد؛ و به بسیاری از زبان‌های دنیا ترجمه شده است. قرآن کریم و سنت پیامبر ﷺ تنها منابع احکام اسلام و تشریحات آن است؛ چراکه اسلام از رفتار افراد منتسب به آن گرفته نمی‌شود، بلکه از وحی الهی که شامل قرآن عظیم و سنت نبوی گرفته می‌شود.

قرآن کریم کتابی است که الله متعال آن را به رسول عربی (از قبیله قریش)، محمد ﷺ و به زبان عربی وحی کرده و کلام پروردگار جهانیان است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَلَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾﴾ [الشعراء: ١٩٢-١٩٥]

«و همانا (این) قرآن فروفرستاده پروردگار جهانیان است (۱۹۲) (جبرئیل) روح الامین آن را فرود آورده است (۱۹۳) بر قلب تو (نازل شده) تا بیم‌دهنده باشی (۱۹۴) (و) به زبان عربی روشن و واضح (نازل شده است)».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَإِنَّكَ لَتَلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ عَلَيْهِ ۖ﴾ [النمل: ۶]

«و تو (ای پیامبر) همانا قرآن را از پیشگاه (پروردگار) حکیم دانا دریافت می داری».

این قرآن نازل شده از سوی الله متعال و تصدیق کننده کتابهای الهی پیش از خود است؛
الله متعال می فرماید:

﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ
الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [یونس: ۳۷]

«و (سزاوار) نیست این قرآن، به دروغ به الله نسبت داده شود؛ بلکه تصدیق کننده‌ی
کتابهای آسمانی است که پیش از آن (نازل شده) است و بیانگر (آن) کتابهاست و
شکی در آن نیست؛ و از (جانب) پروردگار جهانیان فرستاده شده است».

قرآن کریم حقیقت بسیاری از مسائلی را بیان کرده که یهود و نصاری در دین خود درباره
آن‌ها دچار اختلاف شده‌اند؛ الله متعال می فرماید:

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُضُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ [النمل: ۷۶]

«بی‌گمان، این قرآن (حقیقت) بیشتر آنچه را که بنی‌اسرائیل درباره‌اش اختلاف دارند،
برای‌شان بیان می‌دارد».

قرآن کریم دربردارنده‌ی ادله و براهینی است که حجت را در رابطه با حقایق مربوط به
شناخت الله، دین و جزایش، بر همه‌ی مردم تمام نموده است؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَلَقَدْ صَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ [الزمر: ۲۷]

«همانا ما در این قرآن، هرگونه مثلی را برای مردم آورده‌ایم تا اینکه پند و اندرز گیرند».

و الله متعال می فرماید:

﴿... وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾ [النحل: ۸۱]

«و ما (این) کتاب را بر تو نازل کردیم که بیان کننده همه چیز و هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است.»

و قرآن کریم به بسیاری از پرسش‌های مهم پاسخ می‌گوید که باعث شگفتی میلیون‌ها انسان شده‌اند؛ چنانکه قرآن کریم بیان می‌دارد که چگونه الله آسمان‌ها و زمین را آفریده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا^ط وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ^{٣٠}﴾ [الأنبياء: ٣٠]

«آیا کسانی که کافر شدند، ندیدند که (در ابتدای خلقت)، آسمان‌ها و زمین، به همدیگر پیوسته بودند، سپس آن‌ها را از یکدیگر جدا ساختیم و هر چیز زنده‌ای را از آب پدید آورده‌ایم؟! آیا ایمان نمی‌آورند؟!»

و چگونه الله متعال انسان را آفریده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّئَبِينَ لَكُمْ^ط وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ^ط وَمِنْكُمْ مَّن يَتُوبُ^ط وَمِنْكُمْ مَّن يَرُدُّ^ط إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا^ط وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً^ط فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ^ط مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ^{٥٠}﴾ [الحج: ٥٠]

«ای مردم! اگر درباره‌ی برانگیخته شدن (دوباره مردگان) در شک هستید، پس (به این نکته دقت کنید:) همانا ما شما را از خاک آفریدیم، سپس از نطفه و سپس از خون بسته شده، سپس از پاره گوشتی شکل یافته و شکل نیافته، تا (قدرت و حکمت خود را) برای شما آشکار سازیم؛ و هر چه را که بخواهیم تا زمانی معین در رحم (مادران) نگه می‌داریم، آنگاه شما را به صورت طفل بیرون می‌آوریم، تا اینکه به حد رشد (و بلوغ) خود برسید و برخی از شما می‌میرند و برخی دیگر از شما (آنقدر عمر می‌کند که) به نهایت پیری و فرتوتی می‌رسند، تا آنکه پس از علم و دانش، چیزی از آن به یاد نداشته باشند؛ و (به مثال دیگر توجه کنید:)

زمین را خشکیده می‌بینی، پس هنگامی که آب (باران) بر آن فرو می‌فرستیم، به حرکت در می‌آید و رشد می‌کند و از هر نوع گیاه زیبا (و خرم) رویش می‌کند».

براستی فرجام انسان چیست؟ و پاداش نیکوکار و بدکار پس از این دنیا چه خواهد شد؟ ادله این مسئله را در بخش شماره (۲۰) بیان کردیم؛ و اینکه آیا این جهان تصادفی به وجود آمده یا برای یک هدف ارزشمند پدید آمده است؟. الله متعال می‌فرماید:

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ [الأعراف: ۱۸۵]

«آیا در مُلک (گسترده، عظیم و شگفت انگیز) آسمان‌ها و زمین و آنچه را که الله آفریده، نمی‌نگرند؟ و (آیا فکر نمی‌کنند) شاید اجل‌شان نزدیک شده باشد؟ پس بعد از این (قرآن) به کدام سخن ایمان می‌آورند؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَّا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ [المؤمنون: ۱۱۵]

«آیا پنداشته‌اید که ما شما را بیهوده آفریده‌ایم و همانا شما به سوی ما بازگردانده نمی‌شوید؟».

قرآن بزرگ، تا امروز به همان زبانی که با آن نازل شد محفوظ است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر: ۹]

«همانا ما قرآن را نازل کردیم و همانا ما پاسدار آن هستیم».

حرفی از آن کم نشده و محال است که در آن تناقض یا نقص یا تبدیلی رخ دهد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَلْفُؤْرَاءَ وَلَوْ كَانِ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾ [النساء: ۸۲]

«آیا در قرآن نمی‌اندیشند؟ و اگر از سوی غیر الله بود، قطعاً اختلاف (و تناقض) بسیاری در آن می‌یافتند».

قرآن چاپ شده و منتشر می‌باشد و کتابی عظیم و معجزه‌هایست که شایسته‌ی خواندن یا گوش سپردن به آن یا خواندن ترجمه معانی آن است؛ همچنین سنت پیامبرمان محمد ﷺ و تعالیم و سیرت ایشان

محفوظ و توسط سلسله‌ای از راویان مورد اعتماد نقل شده است؛ و سنت ایشان به زبان عربی چاپ شده، زبانی که رسول الله ﷺ با آن سخن گفته است. و به بسیاری از زبان‌های جهان ترجمه شده است.

قرآن کریم و سنت رسول الله ﷺ تنها منابع احکام اسلام و تشریحات آن است. اسلام از رفتارهای منتسبان به این دین گرفته نمی‌شود بلکه از وحی معصوم الهی یعنی قرآن عظیم و سنت نبوی دریافت می‌گردد، چنانکه الله متعال درباره قرآن می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾﴾ [فصلت: ﴿٤١﴾ - ﴿٤٢﴾]

«بی‌گمان کسانی که به قرآن در هنگام رسیدن (و ابلاغ) به آنان کفر ورزیدند، (بر ما پوشیده نیستند) و همانا آن کتابی ارجمند است (۴۱) و هیچگونه باطلی (از هیچ جهت و نظری) نه از پیش رو آن و نه از پشت سر آن، بدو راه نمی‌یابد، (چون) از سوی (الله) حکیم ستوده نازل شده است.»

و الله متعال درباره سنت نبوی و اینکه وحی الهی است، می‌فرماید:

﴿... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾﴾ [الحشر: ﴿٧﴾]

«و هر آنچه که پیامبر (از احکام و تشریحات) برای شما آورده است، بگیرید (و اجرا کنید) و از هر آنچه شما را بازداشته است، دست بکشید (و ترک کنید) و از الله بترسید که همانا الله عقوبت سختی دارد.»

۲۹- و اسلام به نیکی کردن به پدر و مادر دستور می‌دهد، حتی اگر مسلمان هم نباشند و به نیکی کردن به فرزندان نیز توصیه می‌کند.

اسلام به نیکی در حق والدین دستور می‌دهد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٣٣﴾﴾ [الإسراء: ﴿٣٣﴾]

«و پروردگارت چنین فرمان داده است که: جز او را عبادت نکنید و به پدر و مادر نیکی کنید، هرگاه یکی از آن دو یا هر دوی آنان نزد تو به سن پیری رسیدند، حتی کمترین اهانتی که (کلمه) اف است به ایشان نگو و بر سرشان فریاد نزن؛ و با آنان با نیکی (و محترمانه) سخن بگو».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِضْلُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِنَّكَ لَلْمُصِيرُ﴾ [الْقَمَان: ١٤]

«ما انسان را (برای نیکوکاری) به پدر و مادرش سفارش کرده ایم (زیرا) مادرش او را با ناتوانی پی در پی (دوران بارداری) حمل کرده است و (دوران شیرخوارگی و) بازگرفتن او دو سال می باشد، (و به او سفارش کردیم) که: شکرگزار من و پدر و مادرت باش (و بدان که) بازگشت (همگان) به سوی من است».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِضْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَاوَالِدِي وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ [الأحقاف: ١٥]

«ما به انسان سفارش کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند، (به ویژه) مادرش که او را با دشواری (دوران بارداری) حمل می کند و او را با دشواری (در وقت زایمان) وضع حمل می کند و (دوران بارداری و شیرخوارگی او سی ماه طول می کشد، (آنگاه دوران پرورش کودکانه و جوانانه او به پایان می رسد) تا (اینکه) به حد (کمال جسدی و) رشد (عقلانی) می رسد (و زمانی که) به سن چهل سالگی رسید، می گوید: پروردگارا، به من توفیق عطا فرما تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم ارزانی داشته ای، به جای آورم و کار شایسته ای انجام دهم که آن را می پسندی و فرزندان من را نیکوکار گردان، همانا توبه کرده ام و به سوی تو بازگشته ام و همانا من از زمره مسلمانان هستم».

و ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده است که مردی نزد رسول الله صلی الله علیه و آله آمد و گفت: ای رسول الله، چه کسی اولاتر به نیک رفتاری و همصحبتی من است؟ فرمود: "مادرت"، گفت: سپس

چه کسی؟ فرمود: "سپس مادرت"، گفت: سپس چه کسی؟ فرمود: "سپس مادرت"، گفت: سپس چه کسی؟ فرمود: "سپس پدرت". [صحیح مسلم].

و این توصیه برای همه پدر و مادرهاست، خواه مسلمان باشند یا نباشند. از اسماء دختر ابوبکر رضی الله عنها روایت است که گفت: در مدتی که میان پیامبر صلی الله علیه و آله و قریش عهد و پیمان صلح بود، مادرم که هنوز مشرک بود به همراه فرزندش (به مدینه) آمد، پس از پیامبر صلی الله علیه و آله پرسیدم: مادرم آمده و اشتیاق (دیدن من را) دارد، آیا صلح رحم را با او بجای آورم؟ فرمود: «بله، صلح رحم را با او بجای بیاور». [صحیح بخاری].

اما اگر پدر و مادر تلاش کنند تا فرزندشان را از اسلام به کفر برگردانند، در این صورت، اسلام به فرزند دستور می‌دهد که از آنان اطاعت نکند و مؤمن باقی بماند، و در حق‌شان نیکی کند و با آنان به خوبی رفتار کند؛ الله تعالی می‌فرماید:

﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

وَأَتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ [لقمان: ١٥]

«و اگر آن دو (مشرک باشند و) تلاش کنند چیزی را شریک و انباز من قرار دهی که در مورد آن دانشی نداری، پس از آن دو اطاعت نکن و در دنیا با آنان به شایستگی و نیکویی رفتار کن و از راه کسی پیروی کن که (توبه کنان) به سوی من بازگشته است، آنگاه بازگشت‌تان به سوی من است و شما را از آنچه انجام می‌دادید آگاه می‌سازم».

اسلام، مسلمان را از نیکی کردن به خویشاوندان یا غیر خویشاوندان مشرک باز نمی‌دارد، مادامی که آنان با اسلام در ستیز نیستند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿لَا يَنْهَىٰكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقْتُلُواكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُواكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ

وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ [المتحنة: ٨]

«الله شما را از نیکی کردن و رعایت نمودن عدالت نسبت به کسانی که در (امر) دین، با شما نجنگیده‌اند و شما را از دیارتان بیرون نکرده‌اند، نهی نمی‌کند؛ بی‌گمان الله عدالت پیشگان را دوست دارد».

اسلام دستور داده که به فرزندان سفارش کنیم و مهمترین چیزی که اسلام دربارهٔ فرزند به پدر توصیه می‌کند، آموزش حقوق پروردگارش بر آنان است؛ چنانکه پیامبر ﷺ به پسرعمویش عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمود: **«يَا عَلَامُ أَوْ يَا عَلِيْمٌ أَلَا أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِنَّ؟ قُلْتُ: بَلَى. فَقَالَ: "احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظَكَ احْفَظِ اللَّهَ نَجِدْهُ أَمَامَكَ تَعْرِفْ إِلَيْهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ وَإِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ».**

«ای پسر، آیا سخنانی را به تو آموزش دهم که الله به وسیله آنها به تو سود رساند؟ گفتم: آری؛ فرمود: (اوامر و نواهی) الله را حفظ کن تا تو را محفوظ بدارد، (اوامر و نواهی) الله را حفظ کن، او را در جلوی خود خواهی یافت، در هنگام خوشی‌ها او را یاد کن تا در وقت سختی‌ها تو را یاد کند، و اگر خواسته‌ای داری، از الله درخواست کن؛ و اگر یاری جستی از الله یاری بخواه». [امام احمد آن را روایت کرده است (۲۸۷/۴)].

و الله متعال والدین را امر نموده تا آنچه از امور دین و دنیا به سود فرزندان‌شان باشد، به آنان آموزش دهند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ [التحریم: ۶]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خودتان و خانواده‌تان را از آتشی که ماده‌ی شعله‌ورکننده آن مردم و سنگ‌هاست، محفوظ دارید، (آتشی که) فرشتگان خشن و سخت‌گیر بر آن گمارده شده‌اند که هرگز از الله در (مورد) آنچه به آنان فرمان داده است، نافرمانی نمی‌کنند و هرچه فرمان می‌یابند، انجام می‌دهند».

علی رضی الله عنه دربارهٔ این سخن الله متعال:

﴿.. قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا .....﴾ [التحریم: ۶]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خودتان و خانواده‌ی‌تان را از آتش محفوظ دارید». می‌گوید: «آنان را ادب کنید و آموزش دهید».

و پیامبر ﷺ به پدران دستور داده که نماز را به فرزندان‌شان آموزش دهند تا فرزندان همراه با نماز بزرگ شوند، پیامبر ﷺ می‌فرماید: «مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ». «فرزندان‌تان را درحالی که هفت سال دارند به نماز خواندن امر کنید». [ابوداود آن را روایت کرده است].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنِ رَعِيَّتِهِ الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنِ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنِ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنِ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنِ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنِ رَعِيَّتِهِ». «همه‌ی شما مسئول هستید و همه‌ی شما مسئول رعیت خود (زیردستان‌تان) هستید، حاکم مسئول است و در مورد رعیت خود بازخواست می‌شود؛ و مرد نسبت به خانواده خود مسئول است و از زیردستان خود سوال می‌شود؛ و زن در خانه شوهرش مسئول است و مسئول زیردستان خود است؛ و خدمتکار در مال صاحب‌کارش مسئول است و مسئول زیردستان خود است؛ و همه شما مسئولیت دارید و مسئول زیردستان خود هستید». [صحیح ابن حبان (۴۴۹۰)].

و اسلام به پدر دستور داده تا برای فرزندان و خانواده‌اش هزینه کند؛ پیش‌تر در بخش شماره (۱۸) اندکی به این موضوع پرداختیم.

پیامبر ﷺ فضیلت انفاق کردن بر فرزندان و پرداخت هزینه‌های آن‌ها را بیان نموده و فرموده است: «أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ: دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِهِ وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». «بهترین دیناری که مرد آن را انفاق می‌کند، دیناری است که برای افراد تحت سرپرستیش انفاق می‌نماید و همچنین دیناری است که برای وسیله‌ی نقلیه خود جهت جهاد در راه الله انفاق می‌نماید؛ و همچنین دیناری است که برای دوستانش در راه الله هزینه می‌کند». ابو قلابه (که یکی از راویان است) می‌گوید: "رسول الله ﷺ افراد تحت سرپرستی فرد را در اولویت قرار دادند؛ سپس ابوقلابه گفت: اجر و پاداش چه کسی بزرگ‌تر از پاداش

کسی است که بر فرزندان کوچکش انفاق کند و اینگونه آنان را پاکدامن تربیت نماید یا الله به وسیله‌ی او به آنان نفع برساند و بی‌نیازشان گرداند". [صحیح مسلم (۹۹۴)].

۳۰- اسلام به رعایت کردن عدالت در گفتار و کردار - حتی با دشمنان - دستور می‌دهد.

الله سبحانه و تعالی در تمام اعمال و تدبیر خود میان بندگان عادل و منصف است؛ و در آنچه امر و نهی کرده و در آنچه آفریده و مقدر فرموده بر راه راست است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [آل عمران: ۱۸]

«الله گواهی داده که معبودی (بحق) جز او نیست و فرشتگان و صاحبان دانش (نیز) گواهی می‌دهند که (الله در جهان هستی) عدالت را برپا کرده است، معبودی (بحق) جز او نیست، او توانمند حکیم است». و الله متعال دستور به عدالت می‌دهد:

﴿قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ...﴾ [الأعراف: ۲۹]

«بگو: پروردگارم به دادگری دستور داده است». و همه انبیا و رسولان عليهم السلام برای عدالت و دادگری آمده‌اند؛

الله متعال می‌فرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ...﴾ [الحديد: ۲۵]

«به راستی که پیامبران خود را با دلایل آشکار و روشنی فرستاده‌ایم و همراه با آنان کتاب و میزان (تعیین) عدالت و دادپروری را نازل کردیم تا مردم (در بین خود) به عدالت برخیزند». میزان به معنای عدالت در گفتار و کردار است.

و اسلام به عدالت در گفتار و کردار - حتی با دشمنان - دستور داده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلُوتُوا أَوْ نَعَرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا﴾ [النساء: ۱۳۵]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، برپادارندهٔ عدالت باشید (و) برای الله شهادت دهید، هرچند به زیان خودتان یا پدر و مادر و نزدیکان (شما) باشد، اگر (یکی از دو طرف دعوا) توانگر یا نیازمند باشد، الله از آنان سزاوارتر است؛ پس از هوا و هوس خود پیروی نکنید که (از حق) منحرف می‌شوید؛ و اگر زبان را از ادای حق بیچانید (و حق را تحریف کنید) یا (از اظهار آن) خودداری نمایید، مسلماً الله به آنچه انجام می‌دهید آگاه است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا وَتَعَاوَنُوْا عَلٰى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى وَلَا تَعَاوَنُوْا عَلٰى الْاِثْمِ وَالْعُدُوْنِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٦١﴾ [المائدة: ٦١]

«و دشمنی گروهی که شما را از مسجد الحرام بازداشتند، نباید شما را به تعدی و تجاوز وادارد؛ و در راه نیکوکاری و پرهیزگاری با همدیگر همکاری کنید و (هرگز) در راه گناه و تجاوزگری همکاری نکنید؛ و از الله بترسید، بی‌گمان الله سخت‌گیر است».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰى الْاَلَا تَعْدِلُوْا اَعْدِلُوْا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٨١﴾ [المائدة: ٨١]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید! همواره برای (انجام واجبات) الله قیام کنید و عادلانه گواهی دهید، دشمنی با گروهی شما را بر آن ندارد که عدالت‌گر نباشید، عدالت‌گر باشید که به پرهیزگاری نزدیک‌تر است».

آیا در قوانین یا ادیان ملت‌های امروزی چنین دستوری وجود دارد که فرد به حق و حقیقت شهادت دهد و سخن راست بگوید، هرچند علیه خود یا والدین یا نزدیکانش باشد؟ و دستور دهد تا نسبت به دوست و دشمن عادل باشد.

و پیامبر ﷺ به برقراری عدالت در میان فرزندان امر نموده است. از عامر روایت شده که می‌گوید: "شنیدم درحالی‌که نعمان بن بشیر رضی الله عنه بر روی منبر بود، می‌گفت: پدرم چیزی را به من

بخشید؛ پس عمّره دختر زواحه گفت: راضی نمی‌شوم تا آنکه رسول الله ﷺ به آن گواهی دهد؛ پس نزد رسول الله ﷺ رفت و گفت: من به این فرزندم (که) از (فرزند) دختر زواحه است، چیزی بخشیده‌ام؛ ای رسول خدا، او از من خواسته است که شما را گواه آن بگردانم؛ پس ایشان فرمودند: «آیا به دیگر فرزندان مانند آن را بخشیده‌ای؟». گفت: خیر، فرمود: «پس تقوای الله را پیشه کنید و میان فرزندان خود عدالت را برقرار کنید». (راوی می‌گوید: پس برگشت و بخشش را پس داد". [صحیح بخاری (۲۵۸۷)].

زیرا امور مردم و دولت‌ها سر و سامان نمی‌گیرد، مگر با دادگری؛ و امنیت دینی، جانی، نسلی، ناموسی، مالی و سرزمینی مردم برقرار نمی‌شود، مگر با دادگری؛ از همین رو می‌بینیم که هنگامی که کافران مکه عرصه را بر مسلمانان تنگ کردند، پیامبر ﷺ به مسلمانان دستور می‌دهد تا به حبشه مهاجرت کنند؛ و علت آن را چنین بیان نمودند که در آنجا پادشاهی دادگر وجود دارد که نزد وی به کسی ستم نمی‌شود.

۳۱- اسلام به نیکی کردن در حق همهٔ مردم دستور داده است و به سوی مکارم اخلاقی و رفتار پسندیده دعوت می‌کند.

اسلام به نیکی کردن در حق همهٔ خلق دستور داده است، الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَنِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ...﴾ [النحل: ۹۰]

«همانا الله به عدالت، نیکوکاری و بخشش به نزدیکان دستور می‌دهد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ

الْمُحْسِنِينَ﴾ [آل عمران: ۱۳۴]

آن کسانی که در توانگری و تنگدستی انفاق می‌کنند و خشم خود را فرو می‌برند و از مردم در می‌گذرند؛ و الله نیکوکاران را دوست می‌دارد».

و پیامبرمان محمد ﷺ می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ،

وَإِذَا دَبَّحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الدَّبْحَ، وَلِجِدِّ أَحَدِكُمْ شَفْرَتَهُ، فَلْيُرِحْ دَبِيحَتَهُ». «الله متعال نیکی کردن در

هر موردی را واجب کرده است، پس اگر (به حق کسی را) به قتل رساندید، به روشی نیکو (او را)

بکشید و اگر (حیوانی را) سر بریدید به خوبی آن را سر ببرید و باید هریک از شما چاقوی خود را

تیز کند، تا حیوان را به راحتی سر ببرد». [صحیح مسلم (۱۹۵۵)].

و اسلام به مکارم اخلاقی و رفتار پسندیده فرامی خواند، الله متعال در وصف پیامبرمان

محمد ﷺ در کتابهای آسمانی پیشین می فرماید:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ

وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ

وَاتَّبَعُوا التَّوْرَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ ءَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۵۷﴾ [الأعراف: ۱۵۷]

«کسانی که از (این) فرستاده و پیامبر درس نخوانده‌ی (الله) پیروی می کنند، (پیامبری) که (همانا) نام

(و نشانه‌های) نوشته شده او را نزد خود در تورات و انجیل می یابند، (کسی که) آنان را به نیکی‌ها

فرمان می دهد و از پلیدی‌ها باز می دارد و پاکیزه‌ها را برای شان حلال می گرداند و پلیدی‌ها را بر

آنان حرام می کند و بار گران (تکالیف شرعی) را که بر آنان (واجب) بوده، از (عهده) آنان بر می دارد،

پس کسانی که به او ایمان آوردند و او را گرامی داشتند و به او یاری رساندند و از نوری که بر او نازل

شده، پیروی نمودند، آنانند که رستگارند».

و رسول الله ﷺ می فرماید: «يَا عَائِشَةُ! إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرَّفْقِ مَا لَا

يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ». «ای عایشه، همانا الله مهربان است و

نرمی و مهربانی را دوست دارد؛ و در مقابل مهربانی پاداش یا نتایجی می بخشد که در

مقابل خشونت و چیزهای دیگر نمی بخشد». [صحیح مسلم (۲۵۹۳)].

و رسول الله ﷺ می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ: عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ وَوَادَّ النَّبَاتِ وَمَنْعَ وَهَاتِ وَكَرِهَ لَكُمْ قَيْلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِصَاعَةَ الْمَالِ». «همانا الله بدرفتاری با مادران، زنده به گور کردن دختران و خودداری از ادای حقوق واجب و درخواست ناحق را حرام کرده است؛ و برای شما قیل و قال، سوال‌های زیاد (و درخواست‌های بی مورد فراوان) و هدر دادن و ضایع کردن مال را حرام کرده است». [صحیح بخاری (۲۴۰۸)].

و رسول الله ﷺ می فرماید: «لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْلَاءَ أَذَلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ». «به بهشت وارد نمی شوید تا آنکه ایمان بیاورید و ایمان نمی آورید تا آنکه یکدیگر را دوست داشته باشید؛ آیا شما را به چیزی راهنمایی نکنم که اگر آن را انجام دهید، همدیگر را دوست خواهید داشت؟ سلام کردن را میان خود منتشر کنید». [صحیح مسلم (۵۴)].

۳۲- اسلام به اخلاق شایسته مانند: راستی، امانداری، پاکدامنی، حیا، شجاعت، بخشش، سخاوتمندی، یاری نیازمند، کمک به ستمدیده، غذا دادن به گرسنه، نیکی به همسایه، بجا آوردن صلۀ رَحِم و مهربانی با حیوانات فرامی خواند.

اسلام به اخلاق پسندیده دستور می دهد؛ رسول الله ﷺ می فرماید: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ». «همانا مبعوث شده‌ام تا اخلاق شایسته را تکمیل نمایم». [صحیح الأدب المفرد (۲۰۷)].

و رسول الله ﷺ می فرماید: «أَنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا، وَإِنْ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ، وَالْمُتَشَدِّقُونَ، وَالْمُتَفَيِّهُونَ»، قالوا: قد عَلِمْنَا الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ، فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ؟ قال: «الْمُتَكَبِّرُونَ». «همانا محبوب‌ترین شما نزد من و نزدیک‌ترین شما به من در روز قیامت، خوش اخلاق‌ترین شماست؛ و همانا مبغوض‌ترین شما نزد من و دورترین شما از همنشینی من در روز قیامت، افراد بیهوده گو و گزافه گو و "مُتَفَيِّهُونَ" هستند؛ گفتند: ای رسول خدا، افراد بیهوده گو و گزافه گو را می شناسیم، اما "مُتَفَيِّهُونَ" چه کسانی هستند؟ فرمود: «متکبران». [السلسلة الصحيحة، (۷۹۱)].

و از عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه روایت است که می گوید: به هیچ وجه رسول الله صلی الله علیه و آله بدگفتار و بدکردار نبود و می فرمود: **«إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا»**. «همانا بهترین شما نیک رفتارترین تان است». [صحیح بخاری (۳۵۵۹)].

و دیگر آیات و احادیثی که نشان می دهد اسلام به مکارم اخلاقی و رفتار پسندیده تشویق می نماید.

از دیگر مواردی که اسلام به آن دستور می دهد، راستی و صداقت است؛ رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: **«عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا»**. «راستگو باشید، همانا راستگویی به سوی نیکوکاری فرامی خواند و نیکوکاری به سوی بهشت فرامی خواند و فردی پیوسته راست می گوید و در پی راستگویی می باشد تا اینکه نزد الله به عنوان فرد بسیار راستگو نوشته می شود». [صحیح مسلم، (۲۶۰۷)].

از دیگر مواردی که اسلام به آن دستور می دهد: ادای امانت است؛ الله متعال می فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا...﴾ [النساء: ۵۸]

«همانا الله به شما دستور می دهد که امانت ها را به صاحبانش بازگردانید».

و از دیگر مواردی که اسلام به آن دستور می دهد، پاکدامنی است؛ رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: **«ثَلَاثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمْ»**. «سه تن این حق را نزد خداوند دارند که آنان را یاری رساند»؛ و یکی از مواردی که رسول الله صلی الله علیه و آله ذکر نمود: **«التَّائِبُ الَّذِي يُرِيدُ الْعَقَافَ»** «کسی است که برای پاکدامنی ازدواج می کند». [سنن ترمذی (۱۶۵۵)].

و از دعاهای پیامبر صلی الله علیه و آله این بود که می فرمود: **«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتَّقَىٰ وَالْعَقَافَ وَالْغِنَى»**. «الهی من از تو هدایت، تقوا، پاکدامنی و بی نیازی را خواهانم». [صحیح مسلم (۲۷۲۱)].

و از دیگر مواردی که اسلام به آن دستور می دهد، حیا است؛ رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: **«الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ»** «حیا جز خیر و خوبی به همراه نمی آورد». [صحیح بخاری (۶۱۱۷)].

و رسول الله ﷺ می فرماید: «لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ». «در هر دینی اخلاق (ویژه‌ای) وجود دارد و اخلاق اسلام، حیا است». [امام بیهقی آن را در شعب الایمان روایت کرده است، (۶/ ۲۶۱۹)].

و از دیگر اموری که اسلام به آن دستور می دهد، شجاعت است؛ از انس رضی الله عنه روایت است که می گوید: «پیامبر ﷺ بهترین، شجاع ترین و بخشنده ترین مردم بود؛ یکبار اهل مدینه (به سبب صدایی بلند) دچار وحشت شدند، پس پیامبر ﷺ زودتر از آنان سوار بر اسب (به سوی آن صدا) شتافت». [صحیح بخاری (۲۸۲۰)].

و رسول الله ﷺ از بزدلی به الله پناه می برد و می فرمود: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ». «الهی من از ترس و بزدلی به تو پناه می آورم». [صحیح بخاری (۶۳۷۴)].

از دیگر مواردی که اسلام به آن دستور می دهد، بذل و بخشش و بزرگواری است؛ الله متعال می فرماید:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ۲۶۱]

«مثل کسانی که اموال خود را در راه الله انفاق می کنند، همانند دانه‌ای است که هفت خوشه برویاند که در هر خوشه یکصد دانه باشد و الله برای هر کسی که بخواهد چند برابر می کند و الله گشایشگر داناست».

و از جمله اخلاق رسول الله ﷺ بخشنده‌گی بود؛ از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که می گوید: «پیامبر ﷺ بخشنده ترین مردم در خیرخواهی بود؛ و در رمضان بخشنده‌گی او بیشتر بود؛ هنگامی که جبرئیل به دیدارش می آمد؛ و جبرئیل رضی الله عنه هر شب در رمضان تا پایان آن به دیدارش می آمد؛ و پیامبر ﷺ قرآن را بر وی عرضه می داشت، پس هرگاه جبرئیل به دیدار ایشان می آمد، در خیررسانی، بخشنده‌تر از باد وزان بود». [صحیح بخاری (۱۹۰۲)].

و از جمله اموری که اسلام به آن دستور می دهد، یاری رساندن به نیازمند، فریادرسی ستمدیده، غذا دادن به گرسنه، حسن همجواری، ادای صلۀ رحم و مهربانی با حیوانات است.

چنانکه از عبدالله بن عمرو رضی الله عنه روایت است که مردی از پیامبر صلی الله علیه و آله پرسید: «کدام (بخش از) اسلام بهتر است؟ فرمود: «نُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَيَّ مَنْ عَرَفْتُ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ». «غذا دادن و سلام کردن بر کسی که می‌شناسی و کسی که نمی‌شناسی». [صحیح بخاری (۱۲)].

و رسول الله صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مردی درحالی که بسیار تشنه بود پیاده راهی را می‌پیمود که چاه آبی یافت و از آن پایین رفت و آب نوشید؛ سپس بیرون آمد و سگی را دید که لَه لَه می‌زند و از شدت تشنگی خاک می‌خورد؛ پس آن مرد با خود گفت: این سگ از شدت تشنگی به همان وضعیتی رسیده که من به آن رسیده بودم؛ پس از چاه پایین رفت و پاپوش خود را پر از آب کرد و به دهان گرفت (و بالا آمد) و به آن سگ آب داد، پس الله از او تشکر کرد و او را آمرزید». گفتند: ای رسول خدا، آیا در خوشرفتاری با حیوانات هم برای ما اجر و پاداش است؟ فرمود: «آری، در (غذا دادن یا آب دادن) به هر (مخلوقی که) دارای جگر خیس است (هر زنده جانی)، پاداش وجود دارد». [صحیح ابن حبان (۵۴۴)].

و رسول الله صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهَارَ». «کسی که به بیوه‌زن و بینوا کمک می‌کند مانند مجاهد در راه الله است یا کسی که شب نماز می‌خواند و روز را روزه می‌گیرد». [صحیح بخاری (۵۳۵۳)].

و اسلام بر حقوق خویشاوندان تأکید می‌کند و صله‌ی رحم با خویشاوندان را واجب می‌داند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّتِي أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦١﴾﴾ [الأحزاب: ٦١]

«پیامبر نسبت به مؤمنان، از خودشان سزاوارتر است و همسران او مادران مؤمنان هستند؛ و در کتاب الله، خویشاوندان نسبت به همدیگر از مؤمنان و مهاجران سزاوارترند، مگر اینکه به دوستان تان نیکی کنید (و سهمی از اموال تان را به آنان ببخشید) این (حکم) در آن کتاب (لوح محفوظ) نوشته شده است».

و نسبت به قطع پیوند خویشاوندی هشدار داده است و آن را مقرون به فساد در زمین آورده است؛، الله متعال می‌فرماید:

﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ [۲۲] ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَرَهُمْ﴾ [۲۳] ﴿مُحَمَّد: ۲۲-۲۳﴾

«آیا هنگامی که زمام امور را در دست بگیرید (و بر ضد مردم دسیسه‌چینی نموده و از دستورات الهی سربچی کنید و) در زمین تباهی ورزید و پیوند خویشاوندی‌تان را قطع کنید (۲۲) آنان کسانی هستند که الله نفرین‌شان کرده، پس گوش‌های‌شان را (از شنیدن حق) گر کرده و چشم‌های‌شان را (دیدن حقیقت) کور ساخته است (۲۳)».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ رَحِمٍ». «قطع کننده پیوند خویشاوندی وارد بهشت نمی‌شود». [صحیح مسلم (۲۵۵۶)].

و خویشاوندانی که حفظ پیوند خویشاوندی با آنان واجب است، عبارتند از: پدر و مادر، خواهران و برادران، عموها، عمه‌ها، دایی‌ها و خاله‌ها.

و اسلام بر حق همسایه تاکید دارد، حتی اگر کافر باشد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿*وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ [النساء: ۳۶]

«و الله را عبادت کنید و چیزی را با او شریک نگردانید و به پدر و مادر نیکی کنید و (همچنین) به خویشاوندان، یتیمان، بینوایان، همسایه خویشاوند و همسایه غیرخویشاوند، همنشین و (مسافران) درمانده و بردگانی که مالک آنان هستید (نیکی کنید و بدانید که) یقیناً الله کسی را که متکبر و فخر فروش باشد، دوست ندارد».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى طَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورَثُهُ». «همواره جبریل در مورد همسایه مرا توصیه می‌کرد تا جایی که گمان بردم همسایه از همسایه ارث خواهد برد». [صحیح ابوداود (۵۱۵۲)].

۳۳- اسلام خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های پاکیزه را حلال کرده است و به پاکیزگی قلب و پاکیزگی بدن و منزل دستور داده و به همین خاطر ازدواج را حلال نموده است؛ چنانکه به پیامبرانش چنین دستور داده است؛ و آنان به (استفاده کردن از) هر چیز پاکیزه‌ای دستور می‌دهند.

و اسلام خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های پاکیزه را حلال کرده است؛ رسول الله ﷺ می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا الطَّيِّبَ وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ.

قَالَ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ [المؤمنون: ۵۱]

وَقَالَ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ [البقرة: ۱۷۲]

[البقرة: ۱۷۲]

قَالَ: ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ

وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَعَدْيِي بِالْحَرَامِ فَأَلَىٰ يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟!». «ای مردم، همانا الله

پاک است و جز پاکی را نمی‌پذیرد و همانا الله مؤمنان را به همان چیزی امر نموده که

پیامبران را نیز به آن امر نموده است؛ الله متعال می‌فرماید: «ای پیامبران از پاکیزه‌ها بخورید

و اعمال نیک انجام دهید، من به آنچه انجام می‌دهید، آگاهم». و الله متعال می‌فرماید: «ای

کسانی که ایمان آورده‌اید، از چیزهای پاکیزه‌ای که روزی شما قرار داده‌ایم بخورید و شکر

الله را به جای آورید، اگر تنها او را عبادت می‌کنید». «راوی می‌گوید: «سپس مردی را ذکر

نمود که سفرش طولانی بوده، (به همین خاطر) موهایش ژولیده و غبارآلود شده، (با این

حالت) دستانش را (برای دعا) به سوی آسمان بلند می‌کند (و می‌گوید): یا الهی یا الهی!

درحالی‌که غذایش حرام است و لباسش حرام است و نوشیدنی‌اش حرام و (بدنش) با حرام

تغذیه شده است، پس چگونه دعایش مستجاب می‌شود؟». [صحیح مسلم، (۱۰۱۵)].

و الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْأَيَّاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٧٣﴾﴾ [الأعراف: ٧٣]

«بگو: چه کسی لباس (و زینت‌هایی) را که الله برای بندگانش پدید آورده و روزی‌های پاکیزه را حرام کرده است؟! بگو: این (نعمت‌های پاکیزه) در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده‌اند، (اگر چه کافران نیز در این دنیا از آن‌ها بهره‌مند می‌شوند، اما) روز قیامت خاص (برای مومنان) خواهد بود، اینچنین آیات (خود) را برای گروهی که می‌دانند بیان می‌کنیم».

همچنین اسلام به پاکی قلب و پاکیزگی بدن و منزل دستور داده است؛ و به همین خاطر ازدواج را حلال نموده است؛ چنانکه به انبیا و رسولان چنین دستور داده است؛ و آنان به همه‌ی پاکیزه‌ها دستور می‌دهند؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنًا وَحَفَافَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٤﴾﴾ [النحل: ٧٤]

«و الله برای شما از (جنس) خودتان همسرانی قرار داد و از همسران‌تان برای شما فرزندان و نوادگان پدید آورد و از پاکیزه‌ها به شما روزی داد، آیا به باطل ایمان می‌آورند و آنان به نعمت الله کفر می‌ورزند؟!».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَتِيَابَكَ فَطَهَّرَ ﴿٤﴾ وَالرِّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾﴾ [المدثر: ٤-٥]

«و لباس‌هایت را پاکیزه بدار (٤) و از پلیدی دوری کن (٥)».

و رسول الله ﷺ می فرماید: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ». قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ

الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ تَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبْرُ بَطْرُ

الْحَقِّ وَعَظْمُ النَّاسِ». «کسی که در دلش به اندازه‌ی ذره‌ای تکبر وجود داشته باشد، وارد

بهشت نمی‌شود». مردی (از ایشان) پرسید: شخصی دوست دارد لباس و کفشش خوب و

زیبا باشد (آیا این مصداق تکبر است)؟ فرمود: «الله زیباست و زیبایی را دوست دارد؛ تکبر،

زیر پا نهادن حق و تحقیر مردم است». [صحیح مسلم (٩١)].

۳۴- و اسلام اصول و پایه‌های محرمات، مانند شرک ورزیدن به الله، کفر، بت‌پرستی، نسبت دادن سخنی به الله بدون علم و دانش، کشتن فرزندان، کشتن جانی که حرمت دارد، تباهی در زمین، سحر و جادوگری، زشتی‌های آشکار و پنهان، زنا، لواط و همجنس‌گرایی، ربا خواری، خوردن گوشت مردار، خوردن آنچه برای بت‌ها قربانی شده، گوشت خوک و دیگر نجاست‌ها و ناپاکی‌ها، خوردن مال یتیم، کم کردن پیمان‌ها یا وزن و قطع پیوند خویشاوندی را حرام کرده است؛ و (تشریحات) همه پیامبران علیهم‌السلام بر تحریم این موارد اتفاق دارد.

اسلام اصول و پایه‌های محرمات، مانند شرک ورزیدن به الله، کفر، بت‌پرستی، نسبت دادن سخنی به الله بدون علم و دانش و کشتن فرزندان را حرام کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ سَيِّئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرُبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّوْءٌ لِّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَٰلِكُمْ وَصَّوْءٌ لِّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾ [الأنعام: ١٥١-١٥٢]

«بگو: بیایید آنچه را که پروردگارتان بر شما حرام کرده است، برای‌تان بخوانم: اینکه چیزی را با او شریک قرار ندهید و به پدر و مادر نیکی کنید و فرزندان خود را از (ترس) تنگدستی نکشید، ما به شما و آنان روزی می‌دهیم و به (کارهای) زشت و ناشایست آنچه آشکار باشد یا پنهان، نزدیک نشوید و کسی که الله (کشتن) او را حرام کرده است، جز به حق نکشید، این چیزی است که الله شما را به آن سفارش نموده است، شاید که خرد ورزید (۱۵۱) و به مال یتیم نزدیک نشوید، مگر به بهترین صورتی (که در راستای منفعت او باشد) تا به سن (بلوغ و) رشد (عقلی) خود برسد؛ و

(سنجش) پیمانۀ و (وزن) ترازو را به عدالت رعایت کنید، ما هیچکس را جز به اندازه توانش تکلیف نمی‌کنیم و هنگامی که سخن می‌گویید (با گواهی می‌دهید) عدالت را رعایت کنید، هر چند (درباره) خویشاوند باشد و به عهد و پیمان الله وفا کنید، این است (آنچه الله) شما را به (پیروی از) آن سفارش کرده است، شاید که پند گیرید».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ ۖ وَالْإِنَّمِ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ [الأعراف: ۳۳]

«بگو: همانا (الله) کارهای زشت را، چه آشکارا باشد و چه پنهان و (نیز) گناه و سرکشی به ناحق را حرام کرده است؛ و اینکه چیزی را شریک الله قرار دهید که الله دلیلی بر (حقانیت) آن نازل نکرده است و چیزی را که نمی‌دانید به الله نسبت دهید (حرام نموده است)».

و اسلام کشتن جان محترم را حرام دانسته است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۖ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ [الإسراء: ۳۳]

«و کسی که الله (به قتل رساندن آن را) حرام کرده است جز به حق نکشید؛ و هرکس به ستم کشته شود، به قیم او قدرت (و حق قصاص) داده‌ایم، او نیز نباید در (کیفر) قتل زیاده‌روی کند، بی‌تردید او (ولی دم) تحت حمایت (الله و شریعت او) قرار دارد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۖ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ [الفرقان: ۳۸]

«و کسانی که معبود دیگری با الله نمی‌خوانند و کسی که الله [کشتن او را] حرام کرده است، جز به حق نمی‌کشند و زنا نمی‌کنند؛ و هرکس این (گناهان) را مرتکب شود، کیفر گناه (خویش) را می‌بیند».

و همچنین اسلام، فساد و تبهکاری در زمین را حرام دانسته است؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ...﴾ [الأعراف: ٥٦]

«و در زمین پس از اصلاح آن تباهی نکنید».

الله متعال از پیامبرش شعیب عليه السلام خبر می دهد که ایشان خطاب به قومش فرمود:

﴿وَالِإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۗ قَدْ جَاءَتْكُم
بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي

الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ [الأعراف: ٨٥]

«ای قوم من، الله را عبادت کنید که جز او معبودی (بحق) ندارید، یقیناً از (سوی) پروردگارتان برای شما دلیلی روشن آمده است، پس (حق) پیمانانه و ترازو را کامل (و صحیح) ادا کنید و از (ارزش) کالای مردم نگاهید و در زمین پس از اصلاح آن فساد نکنید، اگر ایمان دارید؛ این برای شما بهتر است».

اسلام سحر و جادوگری را حرام کرده است؛ الله سبحانه و تعالی می فرماید:

﴿وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۗ إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَجِرٌ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ﴾

[طه: ٦٦]

«و آنچه در دست راست خود داری، بیفکن تا [تمام] آنچه ساخته اند ببلعد؛ بی تردید، آنچه آنان ساخته اند، فقط نیرنگ جادوگر است و جادوگر هر جا که باشد (و هر چه انجام دهد)، رستگار نمی گردد».

و رسول الله ﷺ می فرماید: «اجْتَنِبُوا السَّعْيَ الْمُؤَبَّاتِ». قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ

وَالسَّحْرُ وَفَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحِيفِ

وَقَدْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤَمَّنَاتِ الْعَافِلَاتِ». «از هفت گناه هلاک کننده دوری کنید». گفتند: یا

رسول الله، آن ها چه هستند؟ فرمودند: «شرك ورزیدن به الله متعال، سحر، کشتن کسی که الله

متعال (کشتن) او را حرام کرده است مگر به حق؛ رباخواری، خوردن مال یتیم، فرار کردن هنگام

نبرد و تهمت زدن به زنان مؤمن پاکدامن بی گناه». [صحیح بخاری (٦٨٥٧)].

اسلام زشتی‌های آشکار و پنهان و زنا و عمل قوم لوط را حرام دانسته است؛ در آغاز این بخش آیات مربوط به تحریم این موارد ذکر گردید؛ همچنین اسلام رباخواری را حرام کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۷۸﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿۲۷۹﴾﴾ [البقرة: ۲۷۸-۲۷۹]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از الله بترسید اگر مؤمن هستید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقیمانده است، رها کنید (۲۷۸) پس اگر (چنین) نکردید، بدانید که الله و رسولش با شما خواهند جنگید و اگر توبه کردید، اصل سرمایه‌های‌تان از آن شماس، (بنابراین) نه ستم می‌کنید و نه بر شما ستم می‌شود».

الله متعال هیچ گناهکاری را همچون رباخواران تهدید به جنگ نکرده است؛ زیرا رباخواری به تباهی دین، وطن، مال و جان می‌انجامد.

اسلام مردارخواری و خوردن آنچه برای بتها ذبح شده و گوشت خوک را حرام کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنزِيرِ وَمَا ءَاهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ وَالْمُنْحَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ... ﴿۳﴾﴾ [المائدة: ۳]

«(گوشت) مردار و خون و گوشت خوک و آنچه (هنگام ذبح) نام غیر الله بر آن برده شود و (حیوانی که) خفه شده و با ضربه مرده باشد و از بلندی افتاده و به ضربه‌ی شاخ (حیوان دیگری) مرده باشد و آنچه درندگان خورده باشند، - مگر آنکه ذبح (شرعی) کرده باشید - و آنچه برای بتها ذبح شده و آنکه با تیرهای فال بخت و قسمت طلب کنید (همه) بر شما حرام شده و (روی آوردن به تمام) این‌ها فسق و نافرمانی است».

اسلام نوشیدن مست کننده‌ها و دیگر انواع نجاست‌ها و ناپاکی‌ها را حرام کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَبُوهُ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾﴾ [المائدة: ٩٠-٩١]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بی‌تردید شراب و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه‌کشی (فالگیری) پلید (و) از عمل شیطان هستند، پس از آن‌ها دوری کنید، شاید که رستگار شوید (۹۰) همانا شیطان می‌خواهد با شراب و قمار، در میان شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد الله و از نماز بازدارد، پس آیا از آن‌ها دست برمی‌دارید؟». پیش‌تر در بخش شماره (۳۱) بیان شد که الله متعال یکی از صفات رسول الله ﷺ در تورات را چنین ذکر نموده که ناپاکی‌ها را بر آنان حرام می‌گرداند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ... ﴿١٥٧﴾﴾ [الأعراف: ١٥٧]

«کسانی که از (این) فرستاده و پیامبر درس نخوانده‌ی (الله) پیروی می‌کنند، (پیامبری) که (همانا) نام (و نشانه‌های) نوشته شده او را نزد خود در تورات و انجیل می‌یابند، (کسی که) آنان را به نیکی‌ها فرمان می‌دهد و از پلیدی‌ها باز می‌دارد و پاکیزه‌ها را برای‌شان حلال می‌گرداند و پلیدی‌ها را بر آنان حرام می‌کند و اعمال مشقت‌بار و قید و بندهایی را که بدان مکلف شده بودند از [عهده] آنان برمی‌دارد».

اسلام، خوردن مال یتیم را حرام کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأَتُوا الَّتِي سَأَىٰ أَمْوَالُهُمْ وَلَا تَتَّبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾﴾ [النساء: ٢]

«و به یتیمان اموالشان را تحویل دهید و (اموال) ناپاک (خود) را با (اموال) پاک (یتیمان) عوض نکنید و اموال آنان را (با مخلوط کردن در) اموال خودتان نخورید، به راستی که این گناه بزرگی است.»

و الله متعال می فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ آلِيَتَمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾^(۳۰)
[النساء: ۳۰]

«در حقیقت، کسانی که اموال یتیمان را به ستم می خورند، جز این نیست که آتش در شکم خویش فرو می برند و به زودی به آتشی برافروخته درمی آیند.»

اسلام کم فروشی از طریق دستکاری پیمانانه و ترازو را حرام نموده است؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ﴾^(۱) الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى التَّائِسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿۲﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿۳﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿۴﴾ [المطففين: ۱-۴]

«وای به حال کم فروشان (در پیمانانه ها و وزن ها) (۱) کسانی که چون (برای خود) از مردم پیمانانه می کنند، حق خود را کامل می گیرند (۲) و هنگامی که (می خواهند) برای آنان پیمانانه یا وزن کنند، کم می گذارند (۳) آیا آنان گمان نمی کنند که (روز قیامت) فرا می رسد و آنان از قبرها برانگیخته می شوند؟ (۴)».

اسلام قطع پیوند خویشاوندی را حرام کرده است؛ در بخش شماره (۳۱) به ذکر آیات و احادیث دال بر آن پرداختیم؛ و (شریعت) همه این انبیا و رسولان علیهم السلام بر تحریم این محرمات اتفاق دارد.

۳۵- اسلام از اخلاق نکوهیده و ناپسندی مانند: دروغ، کلاهبرداری، خیانت،

فریبکاری، حسادت، نیرنگ زشت، دزدی، تجاوزگری و ستمگری نهی کرده و از

هرگونه اخلاق ناپسندیده ای نهی کرده است.

اسلام به طور کلی از اخلاق ناپسند نهی می کند؛ الله متعال می فرماید:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ [لقمان: ۱۸]

«و (با بی‌اعتنایی) از مردم روی مگردان و مغرورانه روی زمین راه نرو؛ همانا الله هیچ متکبر فخرفروشی را دوست ندارد».

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ». قالوا: يا رسول الله قد علمنا الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ؟ قَالَ: «الْمُتَكَبِّرُونَ». «همانا محبوب‌ترین شما نزد من و نزدیک‌ترین شما به همنشینی من در روز قیامت، خوش‌اخلاق‌ترین شماست؛ و همانا مبغوض‌ترین شما نزد من و دورترین شما از همنشینی من در روز قیامت، افراد بیهوده‌گو و گزافه‌گو و "مُتَفَيِّهُونَ" هستند». گفتند: ای رسول الله، افراد بیهوده‌گو و گزافه‌گو را می‌شناسیم، اما "مُتَفَيِّهُونَ" چه کسانی هستند؟ فرمود: «متکبران». [السلسلة الصحيحة (٧٩١)].

اسلام از دروغ گفتن نهی می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ [غافر: ٢٨]

«همانا الله کسی را که اسرافکار دروغگو باشد، هدایت نمی‌کند».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «وَأَيُّكُمْ وَالْكَذِبُ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا». «از دروغگویی برحذر باشید؛ زیرا دروغگویی (انسان را) به سوی گناهان هدایت می‌کند و گناهان (انسان را) به سوی دوزخ هدایت می‌کند؛ و شخص پیوسته دروغ می‌گوید و در پی دروغگویی می‌باشد تا اینکه به عنوان دروغگو نزد الله نوشته می‌شود». [صحیح مسلم (٢٦٠٧)].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَيُّهُ الْمُنَافِقُ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِنَ حَانَ». «نشانه منافق سه چیز است: هرگاه سخن گوید، دروغ می‌گوید و هرگاه وعده دهد خلاف وعده می‌کند و هرگاه امانتی به او سپرده شود، در آن خیانت می‌کند». [صحیح بخاری (٦٠٩٥)].

اسلام از کلاهبرداری نهی می‌کند. در حدیثی آمده که رسول الله ﷺ (در بازار مدینه) از کنار کیسه‌ای غذا (غلات و حبوبات) می‌گذشت، پس دستش را درون آن فرو برد که انگشتانش خیس شد، پس فرمود: «این چیست ای صاحب غذا؟» گفت: ای رسول خدا، باران خورده است؛ فرمود: «چرا (قسمت خیس شده‌ی) آن را بالا قرار نداده‌ای تا مردم آن را ببینند؟ کسی که تقلب و کلاهبرداری کند از (پیروان واقعی) من نیست». [صحیح مسلم (۱۰۲)].

اسلام از خیانت و فریب نهی کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (الأنفال: ۷) ﴿۷﴾
 «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و پیامبر خیانت نکنید و (همچنین) در امانت‌های تان خیانت نکنید، درحالی که آگاهی دارید». و الله متعال می‌فرماید:

﴿الَّذِينَ يُوَفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ﴾ (الرعد: ۱۱) ﴿۱۱﴾
 «(همان) کسانی که به پیمان الله وفادار هستند و عهدشکنی نمی‌کنند».

و رسول الله ﷺ هنگام فرستادن لشکری برای جهاد، خطاب به آنان می‌فرمود: **«اغزوا و لا تغلوا و لا تغدروا و لا تمثلوا و لا تقتلوا و لیداً»**. «جهاد کنید و در غنایم خیانت نکنید و عهدشکنی نکنید و مثله نکنید و کودکان را نکشید». [صحیح مسلم (۱۷۳۱)].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: **«أرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ حَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ حَصْلَةٌ مِنَ النَّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُؤْتِيَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ»**. «چهار (خصلت) وجود دارد که اگر در کسی وجود داشته باشند، منافقی خالص است؛ و هرکس در وی یک خصلت از آن‌ها وجود داشته باشد، خصلتی از نفاق در او وجود دارد تا اینکه آن را رها کند: هرگاه او را امانتدار چیزی قرار دهند خیانت کند و هرگاه سخن گوید دروغ گوید و هرگاه عهد و پیمان بندد عهدشکنی کند و هرگاه با کسی خصومت ورزد حق کشی کند». [صحیح بخاری (۳۴)].

اسلام از حسادت نهی می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَءَاتَيْنَهُم مَّا كَانُوا يَشْتَهُونَ﴾ [النساء: ٥٤]

«آیا به مردم به خاطر آنچه الله از فضل خویش به آنان بخشیده، حسادت می‌ورزند؟ یقیناً ما به خاندان ابراهیم کتاب و حکمت عطا کردیم و به آنان فرمانروایی بزرگی بخشیدیم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البقرة: ١٩٨]

«بسیاری از اهل کتاب، از روی حسدی که در وجودشان است، آرزو دارند که شما را بعد از ایمان‌تان به حال کفر باز گردانند، پس از اینکه حق برای آنان روشن شده است؛ پس شما عفو کنید و در گذرید، تا الله فرمان خویش را (برای جهاد با آنان) صادر نماید، همانا الله بر هر چیزی تواناست».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «دَبَّ إِلَيْكُم دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ: الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِقَةُ لَا أَقُولُ تَخْلُقُ الشَّعْرَ وَلَكِنْ تَخْلُقُ الدِّينَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّىٰ تَحَابُّوا أَفَلَا أَنْبَأْتُكُم بِمَا يُنْبِتُ ذَلِكَ لَكُمْ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ». «بیماری‌های (درونی) امت‌های پیش از شما که حسادت و کینه‌توزی است، در میان شما هم پدیدار شده‌اند و آن‌ها تراشنده هستند، نمی‌گویم: موها را می‌تراشند، بلکه دین را می‌تراشند (و از بین می‌برند)، قسم به آنکه جانم در دست اوست، وارد بهشت نمی‌شوید تا آنکه ایمان بیاورید، و ایمان نمی‌آوردید تا اینکه یکدیگر را دوست بدارید؛ آیا شما را از چیزی آگاه نسازم که این دوستی و محبت را برای شما پایدار می‌کند؟ سلام کردن را در بین یکدیگر منتشر کنید». [سنن ترمذی (۲۵۱۰)].

اسلام از نیرنگ‌های بد نهی می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا جُرْمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ [الأنعام: ١٣٣]

«و اینگونه در هر شهری بزرگان آن را بزهکاران قرار دادیم تا در آن به نیرنگ بپردازند و آنان جز به خود نیرنگ نمی‌زنند، ولی خودشان درک نمی‌کنند».

الله متعال ما را آگاه نموده که یهودیان تلاش کردند مسیح علیه السلام را بکشند، اما الله نیرنگ‌شان را به آنان بازگرداند و بیان داشت که نیرنگ بد تنها گریبان نیرنگ‌کنندگان را خواهد گرفت؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ حُنَّ أَنْصَارُ اللَّهِ ؕ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّآ مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَا ءَامَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكْرُؤًا مَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِبِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ اللَّهُ لِيَعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْفَيْصَةِ ثُمَّ إِنِّي أَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾﴾ [آل عمران: ٥٢-٥٥]

«پس هنگامی که عیسی از ایشان احساس کفر (و نافرمانی) کرد، گفت: چه کسانی یاوران من (در راه دعوت) به سوی الله هستند؟ حواریون گفتند: ما یاوران (دین) الله هستیم، به الله ایمان آورده‌ایم و (تو نیز) گواه باش که ما تسلیم (او) هستیم (۵۲) پروردگارا، به آنچه نازل کرده‌ای ایمان آورده‌ایم و از فرستاده (تو) پیروی نمودیم، پس ما را در زمره گواهان بنویس (۵۳) پس (یهودیان و دشمنان عیسی برای کشتن او) مکر ورزیدند و الله (نیز در مقابل‌شان) مکر نمود و الله بهترین مکرکنندگان است (۵۴) (به یاد آورید) هنگامی که الله به عیسی فرمود: ای عیسی، من تو را (هم اکنون) به سوی خویش بالا می‌برم و (بعد از آنکه تو را به زمین فروفرستادم) می‌میرانم و تو را از (تهمت‌های) کسانی که کفر ورزیده‌اند، پاک می‌گردانم (و رها می‌سازم) و تا روز رستاخیز کسانی را که از تو پیروی کرده‌اند، برتر از کسانی قرار می‌دهم که کفر ورزیده‌اند، سپس بازگشت‌تان به سوی من است، آنگاه در (مورد) آنچه اختلاف داشتید، در میان‌تان داوری می‌کنم». و الله متعال خبر داده که قوم پیامبرش صالح علیه السلام نیز قصد کشتن او را داشتند و تدبیر و نیرنگ بخرج دادند که الله نیرنگ‌شان را به خودشان باز گرداند و خودشان و قوم‌شان را نابود ساخت. الله متعال می‌فرماید:

﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرَمًا مَّكْرَمًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾﴾ [النمل: ٤٩-٥١]

«گفتند: به الله سوگند یاد کنید که بر صالح و خانواده‌اش شبیخون می‌زنیم (و آنان را به قتل می‌رسانیم)، سپس به ولی دم او می‌گوییم: ما هنگام نابودی خانواده‌اش حاضر نبودیم و قطعاً راست می‌گوییم (٤٩) و آنان (برای قتل صالح و پیروانش) نیرنگی اندیشیدند و ما (نیز برای نابودی کافران) چاره‌ای اندیشیدیم، درحالی‌که آنان نمی‌دانستند (٥٠) پس بنگر عاقبت نیرنگ‌شان چه شد که ما همهٔ آنان و قوم‌شان را نابود کردیم».

اسلام از دزدی نهی می‌کند؛ رسول الله ﷺ می‌فرماید: «لَا يَزْنِي الرَّأْيِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَالتَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ». «زناکار در حین زنا مؤمن نیست و سارق حین سرقت مؤمن نیست و شرابخوار در حین شراب نوشیدن مؤمن نیست و هنوز (درگاه) توبه کردن باز است». [صحیح بخاری (٦٨١٠)].

اسلام از تجاوزگری نهی می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾﴾ [النحل: ٩٠]

«همانا الله به عدالت، نیکوکاری و بخشش به خویشاوندان دستور می‌دهد و از فحشا، منکر و تجاوزگری نهی می‌کند، الله شما را نصیحت می‌کند، شاید پند گیرید».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنْ تَوَاصَعُوا حَتَّى لَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ وَلَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ». «همانا الله به من وحی کرده که تواضع پیشه باشید تا اینکه کسی بر کسی (ظلم و) تجاوزگری نکند و کسی بر کسی فخر فروشی ننماید». [صحیح ابوداود (٤٨٩٥)].

اسلام از ستمگری نهی کرده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾﴾ [آل عمران: ٥٧]

«و الله ستمکاران را دوست ندارد». و الله متعال می‌فرماید:

﴿... إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ [الأنعام: ۳۱]

«همانا او ستمگران را رستگار نمی‌کند». و الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ [الإنسان: ۳۳]

«و برای ستمگران، عذابی دردناک تدارک دیده است». و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ

دَعْوَتُهُمْ: الإِمَامُ العَادِلُ وَالصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ وَدَعْوَةُ المَظْلُومِ تُحْمَلُ عَلَى العَمَامِ وَتُفْتَحُ لَهَا

أَبْوَابُ السَّمَاوَاتِ وَيَسْئَلُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: وَعِزَّتِي لِأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ». («سه نفر

دعای‌شان رد نمی‌شود: حاکم عادل و روزه‌دار تا آنکه افطار کند و دعای مظلوم که بر روی

ابرها حمل می‌شود و درهای آسمان‌ها برایش گشوده می‌شود و پروردگار ﷻ می‌فرماید: قسم

به عزتم، تو را یاری خواهم داد، اگرچه پس از مدتی باشد». [امام مسلم آن را مختصراً روایت

کرده است، (۲۷۴۹) و امام ترمذی با شماره (۲۵۲۶) با اندکی اختلاف و امام احمد با شماره

(۸۰۴۳) آن را روایت کرده است؛ و این لفظ، روایت امام احمد است].

و هنگامی که پیامبرمان محمد ﷺ، معاذ بن جبل را به یمن فرستاد، از جمله توصیه‌هایی که به

ایشان داشت این بود که فرمود: «وَأَتَى دَعْوَةَ المَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ». «و

از دعای مظلوم بترس که میان آن و الله پرده و حجابی نیست». [صحیح بخاری (۱۴۹۶)].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوْ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ

شَيْئًا بِغَيْرِ طَيْبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَاجِبُهُ يَوْمَ القِيَامَةِ». «آگاه باشید که هرکس به اهل عهد

و پیمان (از جمله کافرانی که با اجازه‌ی رسمی وارد دولت اسلامی شده‌اند) ستم

ورزد یا از حق او چیزی کم کند (یا از او عیبجویی و خرده‌گیری کند) یا بیش از

توانش او را مکلف نماید و بدون رضایتش چیزی از وی بگیرد، من در روز قیامت از او

دفاع خواهم کرد». [سنن ابوداود (۳۰۵۲)].

پس -چنانکه می‌بینید- اسلام از هرگونه اخلاق زشت و ناروا یا رفتار ستمگرانه یا ظالمانه نهی می‌کند.

۳۶- اسلام از هر معامله مالی که در بر دارنده ربا یا زیان یا ابهام یا ظلم یا تقلب باشند یا به

فاجعه‌ها و زیان عمومی به جوامع، ملت‌ها و افراد منجر می‌شود، نهی کرده است.

اسلام از هر معامله مالی که در بر دارنده ربا یا زیان یا ابهام یا ظلم یا تقلب باشد یا به فاجعه‌ها و زیان عمومی به جوامع، ملت‌ها و افراد منجر می‌شود، نهی کرده است. در آغاز این بخش، آیات و احادیث دال بر تحریم ربا یا ظلم و تقلب و تباهی در زمین را ذکر کردیم؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْدُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾
[الأحزاب: ۵۸]

«و کسانی که مردان و زنان مؤمن را بدون اینکه مرتکب (عمل زشتی) شده باشند، آزار می‌دهند، قطعاً بهتان و گناه آشکاری را به دوش کشیده‌اند».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ [فصلت: ۴۱]

«هرکس عمل شایسته‌ای انجام دهد، پس به سود خودش است و هرکس عمل بدی انجام دهد، پس به زیان خودش است؛ و پروردگار تو هرگز به بندگان (خویش) ستم نمی‌کند».

و در سنت آمده است که: رسول الله ﷺ حکم نمودند که نباید زیان رساند و زیان دید. ابو داود آن را در سنن روایت کرده است.

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَبِيَّهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكُلْ خَيْرًا، أَوْ لِيَسْكُنَتْ». وفي رواية: «فَلْيُحْسِنِ إِلَى جَارِهِ». «هرکس به الله و روز قیامت ایمان دارد، به همسایه‌اش آزار نرساند و کسی که به الله و روز قیامت ایمان دارد، باید مهمانش را گرامی دارد؛ و هرکس به الله و روز قیامت ایمان دارد، یا باید سخنی نیک بگوید و یا ساکت باشد». و در روایت دیگری آمده است: «پس باید به همسایه‌اش نیکی ورزد». [صحیح مسلم (۴۷)].

و رسول الله ﷺ می فرماید: «عُدْبَتِ امْرَأَةٌ فِي هَرَّةٍ سَجَنَتَهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ لَا هِيَ أَطْعَمَتَهَا وَسَقَتَهَا إِذْ هِيَ حَبَسَتْهَا وَلَا هِيَ تَرَكَتَهَا تَأْكُلُ مِنْ حَشَائِشِ الْأَرْضِ». «زنی به سبب گربه‌ای که آن را حبس کرده بود تا اینکه آن گربه مُرد، وارد جهنم شد، زیرا (این زن) نه به آن گربه آب و غذا داده بود و نه اینکه آن را رها کرده بود تا از خس و خاشاک زمین بخورد، بلکه آن را حبس کرده بود». [صحیح بخاری (۳۴۸۲)].

این درباره کسی است که به گربه‌ای آزار رسانده است، در این صورت وضعیت کسی که آزارش به مردم رسیده، چگونه خواهد بود؟

از ابن عمر روایت است که می‌گوید: رسول الله ﷺ به بالای منبر رفت و با صدایی بلند ندا داد و فرمود: «يَا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُفِضِ الْإِيمَانَ إِلَى قَلْبِهِ لَا تُؤْذُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تُعَيِّرُوهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَّبَعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْ فِي جَوْفِ رَحْلِهِ». قَالَ: وَنَظَرَ ابْنُ عُمَرَ يَوْمًا إِلَى الْبَيْتِ أَوْ إِلَى الْكَعْبَةِ فَقَالَ: مَا أَعْظَمَكَ وَأَعْظَمَ حُرْمَتَكَ وَالْمُؤْمِنُ أَعْظَمُ حُرْمَةً عِنْدَ اللَّهِ مِنْكَ. «ای دسته‌ای که با زبان ایمان آورده‌اید و ایمان به قلب‌تان نرسیده، مسلمانان را آزار نرسانید و از آنان عیبجویی نکنید و دنبال امور پوشیده و اسرار آنان نباشید که هرکس پیگیر امور پنهان و اسرار برادر مسلمانش باشد، الله نیز پیگیر امور پنهان او خواهد بود و کسی که الله پیگیر امور پنهان او باشد، رسوایش خواهد کرد حتی اگر در درون خانه‌اش باشد». راوی می‌گوید: روزی ابن عمر به کعبه نگاه کرد و گفت: چه بزرگ هستی و چه حرمت تو بزرگ است، اما مؤمن حرمت بیشتری نزد الله از تو دارد. [امام ترمذی با شماره (۲۰۳۲) و ابن حبان با شماره (۵۷۶۳) آن را روایت کرده‌اند].

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَيفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقِمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ». «هرکس به الله و روز قیامت ایمان دارد، نباید به همسایه‌اش آزار برساند و هرکس به الله و روز قیامت ایمان دارد، باید مهمانش را گرامی دارد و هرکس به الله و روز قیامت ایمان دارد یا باید سخن نیک بگوید و یا ساکت باشد». [صحیح بخاری (۶۰۱۸)].

و از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: «هَلْ تَدْرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟» «آیا می دانید مفلس و ورشکسته کیست؟». گفتند: مفلس و ورشکسته نزد ما کسی است که نه درهمی دارد و نه کالایی؛ فرمود: «إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصِيَامٍ وَصَلَاةٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ عِرْضَ هَذَا وَقَدَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا فَيَفْعَدُ فَيَقْضُ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ مِنَ الْخَطَايَا أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ». «مفلس و ورشکسته در امت من کسی است که در روز قیامت با (توشه‌ی) روزه و نماز و زکات می آید درحالی که به ناموس این دشنام داده و به دیگری تهمت زده و مال این را خورده است، پس در جایش نشانده می شود و این از نیکی هایش بر می دارد و آن یکی از نیکی هایش بر می دارد، پس هرگاه نیکی هایش پیش از تمام پرداخت بدهی هایش به سبب گناهانش به پایان برسد، از گناهان آنان برداشته می شود و بر (گردن) او انداخته می شود، سپس در آتش افکنده می شود». [امام مسلم با شماره (۲۵۸۱) و امام ترمذی با شماره (۲۴۱۸) و امام احمد با شماره (۸۰۲۹) آن را روایت کرده اند؛ و این لفظ امام احمد است].

و رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: «كَانَ عَلَى الطَّرِيقِ عُصْنٌ شَجَرَةٍ يُؤْذِي النَّاسَ فَأَمَّا طَهَا رَجُلٌ فَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ». «شاخه‌ی درختی در مسیری قرار داشت که مردم را اذیت می کرد، پس مردی آن را از سر راه برداشت و (به همین سبب) وارد بهشت شد». [امام بخاری با شماره (۶۵۲) به همین معنا و امام مسلم با شماره (۱۹۱۴) همانند آن و امام ابن ماجه با شماره (۳۶۸۲) و امام احمد با شماره (۱۰۴۳۲) آن را روایت کرده اند و لفظ حدیث مذکور از روایت ابن ماجه و امام احمد است].

برداشتن اسباب آزار و اذیت مردم از مسیر راه باعث وارد شدن به بهشت می شود، نظرتان در مورد کسی چیست که به مردم آزار می رساند و زندگی شان را تباہ نموده و مختل می کند؟

۳۷- اسلام آمده تا عقل را حفظ کند و هر آنچه به تباهی عقل می‌انجامد، مانند: نوشیدن مست‌کننده‌ها، حرام کرده است؛ و منزلت عقل را بزرگ‌داشته است و آن را ملاک تکالیف شرعی قرار داده است؛ و آن را از زنجیرهای خرافات و بت‌پرستی رها کرده است؛ در اسلام هیچ اسرار یا احکامی نیست که مخصوص یک طبقه خاص باشد و همه احکام و قوانین آن موافق عقل صحیح و بر مبنای عدالت و حکمت است.

اسلام آمده تا عقل را حفظ نماید و منزلت آن را بالا ببرد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ [الإسراء: ۳۶]

«همانا شنوایی، بینایی و قلب، همه آن‌ها مورد پرسش واقع خواهند شد».

بنابراین بر انسان واجب است که از عقل خود محافظت کند، از همین روی اسلام مست‌کننده‌ها و مواد مخدر را حرام دانسته است؛ در بخش شماره (۳۴) دلایل تحریم مست‌کننده‌ها ذکر شد و آیات بسیاری از قرآن کریم با این سخن الله متعال به پایان می‌رسد:

﴿... لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ۲۴۲]

«شاید شما خرد ورزید».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّالَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

[الأنعام: ۳۲]

«و زندگی دنیا چیزی جز بازیچه و سرگرمی نیست و قطعاً سرای آخرت برای کسانی که پرهیزگارند بهتر است، آیا نمی‌اندیشید؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ [يوسف: ۲]

«همانا ما قرآن را (به زبان) عربی نازل کردیم، شاید شما بیندیشید».

الله متعال بیان نموده که تنها خردمندان و صاحبان عقل از هدایت و حکمت بهره می‌برند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: ٢٦٩]

«(الله) به هر کسی که بخواهد حکمت می‌دهد و بی‌تردید، به هر کسی که حکمت داده باشد، خیر فراوانی بخشیده است؛ و جز خردمندان پند نمی‌گیرند».

از همین رو اسلام عقل را معیار تکلیف قرار داده است؛ رسول الله ﷺ می‌فرماید: «رُفِعَ

الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ الثَّامِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى

يَعْقِلَ». «تکالیف شرعی از سه کس برداشته شده‌اند: از آنکه خوابیده تا بیدار شود و از

کودک تا آنکه به بلوغ برسد و از دیوانه تا آنکه عاقل شود». [امام بخاری آن را به صورت

معلق اما با صیغه‌ی جزم قبل از ذکر حدیث (۵۲۶۹) آورده است؛ و امام ابوداود آن را با شماره

(۴۴۰۲) به صورت متصل روایت کرده و لفظ مذکور روایت اوست؛ و امام ترمذی با شماره

(۱۴۳۲) و نسائی در سنن کبری با شماره (۷۳۴۶) و امام احمد با شماره (۹۵۶) با اختلافی

اندک و ابن ماجه با شماره (۲۰۴۲) و به صورت مختصر آن را روایت کرده‌اند].

و او را از زنجیرهای خرافات و بت‌پرستی آزاد کرده است؛ الله متعال درباره‌ی حال امت‌هایی که به

خرافات خود چنگ می‌زنند و حقی را که از سوی الله آمده رد می‌کنند، می‌فرماید:

﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ

أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾ [الزخرف: ٢٣]

«و اینگونه در هیچ (شهر و) روستایی پیش از تو هشدار دهنده‌ای نفرستادیم، مگر اینکه

مفسدان خوشگزارن آن‌ها گفتند: ما نیاکان خود را بر آیینی یافته‌ایم و بی‌گمان ما به

میراث (بجامانده) آنان پایبند هستیم».

و الله تعالی در بیان حال ابراهیم خلیل عليه السلام آورده که ایشان خطاب به قومش فرمود:

﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَائِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾﴾ [الأنبياء: ٥٢-٥٣]

«این مجسمه‌ها چه هستند که شما برای (عبادت) آن‌ها (در کنارشان) اعتکاف کرده‌اید؟! (۵۲) گفتند: ما پدران خود را عبادت‌کنندگان آن‌ها یافته‌ایم». پس اسلام آمد و مردم را به ترک عبادت بت‌ها و رها کردن خرافات موروثی از پدران و اجداد فراخواند و به پیروی از راه پیامبران عليهم السلام دعوت نمود.

و در اسلام اسرار یا احکامی نیست که مخصوص طبقه‌ای خاص باشد. از علی بن ابی طالب عليه السلام که پسر عموی پیامبر صلى الله عليه وآله و داماد ایشان بود، پرسیدند: آیا رسول الله صلى الله عليه وآله چیزی را مخصوص شما قرار داده است؟ فرمود: رسول الله صلى الله عليه وآله چیزی را مخصوص ما قرار ندادند که آن را به همه مردم نگفته باشند، مگر آنچه در غلاف این شمشیرم است؛ سپس صحیفه‌ای را بیرون آورد که در آن نوشته بود: الله لعنت کسی که برای غیر الله قربانی کند و الله لعنت کسی که نشانه‌ها (و حد و مرزهای) زمین را بدزدد (و تغییر دهد تا زمین مردم را تصاحب کند) و الله لعنت کسی که پدرش را لعن کند و الله لعنت کسی که جنایتکاری را پناه دهد». [صحیح مسلم (۱۹۷۸)].

همه احکام اسلام و تشریحات آن موافق با عقل سالم هستند و به مقتضای عدل و حکمت.

۳۸- و در همه ادیان باطل، وقتی پیروان‌شان نتوانند تناقض موجود در این ادیان را درک کنند و از فهم امور خلاف عقل موجود در تعالیم آن ادیان ناتوان بمانند، مراجع دینی‌شان این توهم را در بین آنان ایجاد کرده‌اند که دین فراتر از عقل است و عقل نمی‌تواند دین را درک کند، درحالی‌که اسلام، دین را همانند نوری می‌داند که راه را برای عقل روشن می‌سازد، اما پیروان ادیان باطل از انسان می‌خواهند که عقل خود را کنار گذاشته و پیروی آنان شوند، درحالی‌که اسلام از انسان می‌خواهد که عقل خود را بیدار کند و به کار اندازد تا حقیقت امور را چنانکه هستند بشناسد.

و در همه ادیان باطل، وقتی پیروان‌شان نتوانند تناقض موجود در این ادیان را درک کنند و از فهم امور خلاف عقل موجود در تعالیم آن ادیان ناتوان بمانند، مراجع دینی‌شان این توهم را

در بین آنان ایجاد کرده‌اند که دین فراتر از عقل است و عقل نمی‌تواند دین را درک کند، درحالی‌که اسلام، دین را همانند نوری می‌داند که راه را برای عقل روشن می‌سازد، اما پیروان ادیان باطل از انسان می‌خواهند که عقل خود را کنار گذاشته و پیروی آنان شوند، درحالی‌که اسلام از انسان می‌خواهد که عقل خود را بیدار کند و به کار اندازد تا حقیقت امور را چنانکه هستند بشناسد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ

نُورًا نَهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ [الشورى: ٢١٣]

«و اینگونه بر تو (ای پیامبر) روحی را (که قرآن کریم است) به فرمان خود وحی کردیم، تو (پیش از این) نمی‌دانستی که کتاب و ایمان چیست، ولی ما آن را نوری قرار دادیم، (تا) با آن هرکس از بندگان‌مان را که بخواهیم، هدایت کنیم؛ و همانا تو (ای پیامبر انسان‌ها را) به سوی راه راست هدایت می‌کنی».

وحی الهی شامل دلایل و براهین کافی می‌باشد که عقل‌های سالم را به سوی دلایلی راهنمایی می‌کند که شوق شناخت و ایمان به آن را دارد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾ [النساء: ١٧٤]

«ای مردم! همانا دلیل و برهانی از جانب پروردگارتان برای شما آمده و نوری آشکار را به سوی شما نازل کردیم».

خواستهای الله سبحانه و تعالی برای انسان این است که در نور هدایت و علم و حقیقت زندگی کنند، اما خواسته‌ی شیاطین و طواغیت این است که انسان در تاریکی‌های کفر و جهل و گمراهی باقی بماند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ

الظُّلُمَاتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ...﴾ [البقرة: ٢٥٧]

«الله دوستدار کسانی است که ایمان آورده‌اند، آنان را از تاریکی‌های (کفر و شرک) بیرون می‌آورد و به سوی نور (ایمان) هدایت می‌کند و کسانی که کافر شده‌اند، دوستداران‌شان طغوت هستند (که) آنان را از نور (ایمان) به سوی تاریکی‌های (کفر و شرک) بیرون می‌برند».

۳۹- اسلام، علم صحیح را گرامی می‌دارد و به پژوهش علمی خالی از هرگونه هوای نفس تشویق می‌کند؛ و به دیدن و اندیشیدن در درون خود و جهان پیرامون مان فرا می‌خواند؛ و نتایج علمی صحیح با اسلام تعارضی ندارند.

اسلام، علم صحیح را پاس می‌دارد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

[المجادلة: ۱۷]

«الله (مقام و منزلت) کسانی از شما را که ایمان آورده‌اند و کسانی که به آنان علم ارزانی شده است (بر حسب) درجات بالا می‌برد و الله به آنچه انجام می‌دهید، آگاه است».

الله متعال شهادت علما را در کنار شهادت خود و شهادت ملائکه‌اش برای بزرگ‌ترین شهادت قرار داده است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ [آل عمران: ۱۸]

«الله گواهی داده که معبودی (بحق) جز او نیست و فرشتگان و صاحبان دانش، (نیز بر این مطلب گواهی می‌دهند)، درحالی‌که (الله در جهان هستی) قیام به عدالت دارد، معبودی (بحق) جز او نیست (و او) توانمند حکیم است».

و این بیانگر جایگاه والای علما و دانشمندان در اسلام است؛ و الله متعال پیامبرش را به افزون‌طلبی در هیچ موردی امر نکرده، مگر در باب علم؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ [طه: ۱۱۴]

«و (ای پیامبر) بگو پروردگارا! به علم من بیفز».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَعْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ حَتَّى الْحَيَاتَانِ فِي الْمَاءِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكُوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ». «هرکس راهی را در جستجوی علم و دانش دنبال کند، الله راهی به سوی بهشت برایش هموار می‌سازد و ملائکه از باب رضایت از طالب علم، بال‌های‌شان را برای او می‌گشایند؛ و برای طالب علم همه کسانی که در آسمان و زمین هستند، حتی ماهی‌ها در آب، آمرزش می‌طلبند؛ و همانا برتری عالم بر عابد، مانند برتری ماه بر سایر ستارگان است، علما وارثان پیامبرانند و پیامبران دینار و درهمی به ارث نگذاشته‌اند؛ بلکه علم را به ارث گذاشته‌اند، پس هرکسی آن را فراگیرد سهم زیاد و فراوانی را دریافت کرده است». [ابوداود آن را با شماره (۳۶۴۱) و ترمذی با شماره (۲۶۸۲) و ابن ماجه با شماره (۲۲۳) و امام احمد با شماره (۲۱۷۱۵) روایت کرده‌اند؛ و لفظ مذکور، روایت ابن ماجه است].

همچنین اسلام به پژوهش علمی به دور از هوای نفس تشویق می‌کند و به بررسی و اندیشه در خود و در جهان پیرامون فرا می‌خواند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿سَرُّهُمْ ءِآيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۵۲﴾﴾ [فصلت: ۵۲]

«به زودی نشانه‌های خود را در آفاق (هستی) و در (وجود) خودشان به آنان نشان خواهیم داد تا برای‌شان روشن شود که قرآن حق است، آیا کافی نیست که پروردگارت بر هر چیزی گواه است؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۸۵﴾﴾ [الأعراف: ۱۸۵]

«آیا در مُلک (گسترده، عظیم و شگفت انگیز) آسمان‌ها و زمین و آنچه را که الله آفریده، نمی‌نگرند؟ و (آیا فکر نمی‌کنند) شاید اجل‌شان نزدیک شده باشد؟ پس بعد از این (قرآن) به کدام سخن ایمان می‌آورند؟».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضِ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾﴾ [الروم: ٩]

«آیا در زمین گردش نکردند، تا بنگرند عاقبت کسانی که پیش از آنان بودند، چگونه بوده است؟! (آنان) نیرومندتر از اینان بودند و در زمین دگرگونی به وجود آوردند و آن را بیشتر از آنچه (اینان) آباد کرده‌اند، آباد کردند؛ و پیامبران‌شان با دلایل روشن به سوی آن‌ها آمدند، پس الله بر آن نبود که بر آنان ستم کند و لیکن (آنان) به خودشان ستم می‌کردند».

نتایج تحقیقات علمی صحیح در علوم تجربی، با اسلام تعارضی ندارد؛ در اینجا تنها یک مثال ذکر می‌کنیم که قرآن درباره آن بیش از هزار و چهار صد سال پیش جزئیات دقیقی را ارائه داده است؛ چیزی که علم نوین اخیراً به آن پی برده است؛ و آن آفرینش جنین در شکم مادر است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْلًا فَكَسَوْنَا الْعِظْلَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٥﴾﴾ [المؤمنون: ١٢-١٥]

«و قطعاً، انسان را از چکیده‌ای از گِل آفریدیم (١٢) سپس او را بصورت نطفه‌ای در قرارگاهی استوار (رحم) قرار دادیم (١٣) سپس نطفه را (بصورت) خون بسته درآوردیم و آنگاه خون بسته را (بصورت) پاره گوشتی درآوردیم، سپس پاره گوشت را (بصورت) استخوان درآوردیم و آنگاه بر استخوان‌ها گوشت پوشاندیم، سپس آن (جنین) را آفرینش دیگری بخشیدیم، (پر برکت و) بزرگوار است پروردگاری که نیکوترین آفریننده است (١٤)».

۴۰- الله عملی را نمی‌پذیرد و در آخرت پاداشی برای آن نمی‌دهد مگر از کسی که به الله ایمان آورد و از او اطاعت کند و همهٔ پیامبرانش -علیهم الصلاة والسلام- را تصدیق کند؛ و الله هیچ عبادتی را نمی‌پذیرد مگر عبادتی که خود آن را مشروع کرده است، با این همه چگونه انسان می‌تواند به الله کفر ورزد، اما از او انتظار پاداش داشته باشد؟ الله ایمان هیچیک از مردم را نمی‌پذیرد مگر آنکه به همهٔ پیامبران ایمان آورند و به رسالت محمد ﷺ ایمان آورند.

الله متعال عمل انسان را نمی‌پذیرد و در آخرت برای آن پاداشی نمی‌دهد مگر از کسی که به الله ایمان آورد و از او اطاعت کند و پیامبرانش ﷺ را تصدیق کند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصَلِّيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا﴾ (۱۸) ﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾ (۱۹) [الإسراء: ۱۸-۱۹]

«هرکس خواهان (دنیا)ی زودگذر است، آنچه بخواهیم برای کسی که بخواهیم در این دنیا فراهم می‌آوریم، سپس (در روز قیامت) دوزخ را نصیبش می‌کنیم که در آنجا خوار و رانده شده، وارد می‌گردد (۱۸) و هرکس (زندگی) آخرت را بخواهد و برای (رسیدن به) آن با جدیت بکوشد و مؤمن باشد، اینان کسانی هستند که از تلاش‌شان قدردانی خواهد شد».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ﴾ (۹۶) ﴿الأنبياء: ۹۶﴾

«هرکس کارهای شایسته انجام دهد و مؤمن باشد، در برابر کوشش او ناسپاسی نخواهد شد و ما (اعمالش) را برای او می‌نویسیم».

و الله متعال عبادتی را نمی‌پذیرد مگر آنچه خود آن را مشروع کرده باشد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿... فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ (۱۳۰) [الكهف: ۱۳۰]

«پس هرکس که امید دیدار پروردگارش دارد، باید عمل صالح انجام دهد و کسی را در عبادت پروردگارش شریک نسازد».

به این ترتیب الله متعال بیان نموده که عمل صالح نمی‌باشند مگر آنکه الله آن را مشروع کرده باشد و انجام‌دهنده‌ی آن در عملش برای الله مخلص بوده و به او ایمان داشته باشد و پیامبران را تصدیق کند، اما کسی که عملش جز این باشد، الله متعال درباره او می‌فرماید:

﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا﴾ [الفرقان: ۳۳]

«و ما به هر عملی که انجام داده، می‌پردازیم، پس آن را (چون) غبار پراکنده (در هوا) قرار می‌دهیم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَلِيعَةٌ ۖ غَامِلَةٌ تَأْتِي نَارًا حَامِيَةً﴾ [الغاشية: ۴-۵]

«در آن روز، چهره‌هایی خوار و ذلیل خواهند بود (۲) [در دنیا] پیوسته تلاش کرده [و] خسته شده [و] چون در راه حق نبوده، نتیجه‌ای ندیده‌اند] (۳) به آتشی بسیار داغ داخل خواهند شد (۴)».

این چهره‌ها از سختی تلاش و زحمت خسته‌اند، اما چون بر مبنای هدایت الهی عمل نکردند، الله متعال عاقبت آنان را آتش دوزخ نموده است؛ زیرا تلاش آنان در جز روشی بوده که الله مشروع نموده است، بلکه با عبادات باطل به عبادت پرداختند و از سران گمراهی که برای‌شان ادیانی باطل را ساخته و پرداخته‌اند، پیروی کرده‌اند؛ زیرا کار نیکی که نزد الله پذیرفته می‌شود همان است که موافق روش و رهنمون پیامبر ﷺ باشد؛ حال چگونه ممکن است انسان به الله کفر ورزد، سپس از او انتظار پاداش داشته باشد!

الله متعال ایمان هیچکسی را نمی‌پذیرد مگر آنکه به همه پیامبران ﷺ ایمان آورده باشد؛ و به پیامبری محمد ﷺ نیز ایمان آورده باشد؛ پیش‌تر در بخش شماره (۲۰) به برخی از این دلایل اشاره کردیم؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿ءَأَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ۚ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَأَمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾ [البقرة: ۲۸۵]

«پیامبر به آنچه از (سوی) پروردگارش بر او نازل شده ایمان آورده است و مؤمنان؛ همگی به الله و فرشتگان و کتابها و پیامبرانش ایمان آورده‌اند، (و سخن‌شان این است که): میان هیچیک از پیامبرانش فرق نمی‌گذاریم (و به همه ایمان داریم) و گفتند: شنیدیم و اطاعت کردیم، پروردگارا! آموزش تو را (خواه‌انیم) و بازگشت (تمام امور) به سوی توست.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ ءَ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِن قَبْلُ ءَ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ ءَ وَكُتُبِهِ ءَ وَرُسُلِهِ ءَ وَالْيَوْمِ ءَ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾﴾ [النساء: ١٣٦]

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و پیامبرش و کتابی که بر او نازل کرده است و (به) هر (کتابی که پیش از این فرستاده است ایمان بیاورید (و بر آن پایدار باشید) و هرکس به الله و فرشتگان او و کتابها و پیامبرانش و روز قیامت کفر ورزد، بی‌تردید در گمراهی دور و درازی افتاده است.»

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا ءَأْتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ ءَ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ءَ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ ءَ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ ءِصْرِي ءَ قَالُوا ءَأَقْرَرْنَا ءَ قَالَ فَاشْهَدُوا ءَ وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٧﴾﴾ [آل عمران: ٨٧]

«(و به یاد بیاورید) هنگامی را که الله از پیامبران عهد و پیمان گرفت که هرگاه به شما کتاب و حکمت دادم، سپس پیامبری به سوی شما آمد که آنچه (از کتابهای آسمانی) همراه شماست تصدیق کند، باید به او ایمان بیاورید و او را یاری رسانید، (آنگاه) فرمود: آیا اقرار کردید و بر این امر عهد و پیمانم را پذیرفتید؟ گفتند: اقرار کردیم، فرمود: پس گواه باشید و من (نیز) با شما از جمله‌ی گواهان هستم.»

۴۱- هدف همه پیام‌های الهی این است که انسان را با پیوستن به دین حق به مقام و جایگاه والایی برساند و بنده مخلص پروردگار جهانیان شود؛ و او را از بندگی انسان‌ها یا بندگی ماده یا خرافات برهاند؛ بنابراین - چنانکه می‌بینید - اسلام به اشخاص قدسیت نمی‌دهد و آنان را بالاتر از جایگاهشان قرار نمی‌دهد و از آنان معبود و اله نمی‌سازد.

هدف همه پیام‌های الهی این است که انسان را با پیوستن به دین حق، به مقام و جایگاه والایی برساند و بنده مخلص پروردگار جهانیان شود و او را از بندگی انسان‌ها یا بندگی ماده یا خرافات برهاند؛ رسول الله ﷺ می‌فرماید: «تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَالدَّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةَ وَالْحَمِيصَةَ إِنَّ أُعْطِيَ رِزْقِي وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرِضْ». «بندهی دینار و درهم و بندهی پارچه‌های نفیس و لباس‌های زیبا نابود باد. اگر از اموال دنیا برخوردار شود، خشنود می‌گردد و اگر برخوردار نشود، خرسند نمی‌گردد». [صحیح بخاری (۶۴۳۵)].

انسان متعادل تنها در برابر الله سر فرو می‌آورد و مال و ثروت یا جاه و منصب و قبیله او را به بردگی خود نمی‌کشاند؛ این داستان برای خواننده آشکار خواهد کرد که مردم پیش از پیامبری محمد ﷺ چگونه بودند و پس از آن چه شدند:

هنگامی که مسلمانان برای بار نخست به حبشه هجرت کردند و پادشاه وقت حبشه - نجاشی - به آنان گفت: "این چه دینی است که بخاطر آن قوم خود را رها کردید و وارد دین من و ملت‌های دیگر نشدید؟". جعفر بن ابی طالب ﷺ در پاسخش گفت: "ای پادشاه، ما قومی بودیم از اهل جاهلیت که بت‌ها را عبادت می‌کردیم و مردار می‌خوردیم و مرتکب فحشا می‌شدیم و پیوند خویشاوندی را قطع می‌کردیم و در حق همسایه بد رفتاری می‌نمودیم و قوی ما حق ضعیف را می‌خورد، ما در همین وضعیت بودیم تا آنکه الله پیامبری را به سوی ما فرستاد که نَسَب و راستگویی و امانتداری و پاکدامنی او را می‌شناسیم، پس ما را به سوی الله فراخواند که او را یکتا و یگانه بدانیم و تنها او را عبادت کنیم و آنچه را ما و پدران مان از سنگ و بت به جای الله عبادت می‌کردیم، رها کنیم و ما را به راستگویی و ادای امانت و صلۀ رحم و نیکی با همسایگان و دست

کشیدن از حرام و خونریزی دستور داد؛ و از فحشا و سخن و گواهی ناحق و خوردن مال یتیم و تهمت زدن به زنان پاکدامن نهی کرد؛ و دستور داد که تنها الله را عبادت کنیم و چیزی را با او شریک نسازیم و دستور داد تا نماز، زکات و روزه را ادا کنیم". راوی می‌گوید: سپس امور اسلام را برشمرد، "پس او را راستگو شمردیم و به او ایمان آوردیم و پیروی پیمای شدیم که با خود آورد؛ پس الله را به تنهایی عبادت کردیم و چیزی را با او شریک ساختیم و آنچه را بر ما حرام نمود حرام دانستیم و آنچه را حلال کرده بود، حلال شمردیم...". [امام احمد آن را با شماره (۱۷۴۰) با اندکی اختلاف روایت کرده و ابونعیم نیز در "حلیة الأولیاء" ۱۱۵/۱ به صورت مختصر آورده است].

بنابراین، چنانکه می‌بینید اسلام اشخاص را مقدس نمی‌شمارد و آنان را از منزلت‌شان بالاتر نبرده و از آن‌ها معبود و اله نمی‌سازد. الله متعال می‌فرماید:

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ ٱلْكِتٰبِ تَعٰلَوْٓا۟ اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنِنَا وَبَيْنِكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا ٱللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ ٱللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا۟ فَقُوْلُوْا۟ اَشْهَدُوْا۟ اَنَّا مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۶﴾﴾ [آل عمران: ۱۶]

«بگو: ای اهل کتاب بیایید به سوی سخنی که میان ما و شما یکسان است، اینکه جز الله را عبادت نکنیم و چیزی را شریک او نسازیم و بعضی از ما بعضی دیگر را به جای الله به معبودی نگیرد، پس اگر (از این دعوت) روی گردانند، بگوید: گواه باشید که ما مسلمانیم».

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوْا۟ ٱلْمَلَآئِكَةَ وَٱلنَّبِيِّْنَ اَرْبَابًا اَيٰٓمُرُكُمْ بِٱلْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ ﴿۸۰﴾﴾ [آل عمران: ۸۰]

«و (الله) به شما دستور نمی‌دهد که فرشتگان و پیامبران را به معبودی بگیرید، آیا پس از آنکه مسلمان شدید، شما را به کفر ورزیدن دستور می‌دهد؟!».

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «لَا تُظْرُونِيْ كَمَا أَظْرَتْ النَّصَارَىٰ ابْنُ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ فَقُوْلُوْا عَبْدُ ٱللّٰهِ

وَرَسُوْلُهُ». «در ستودن من مبالغه نکنید همانطور که نصارا در ستودن پسر مریم مبالغه کردند، من

فقط بنده الله هستم، پس به من بگوئید: بنده‌ی الله و فرستاده‌اش». [صحیح بخاری (۳۴۴۵)].

۴۲- الله متعال توبه را در اسلام مشروعیت بخشیده است و توبه کردن یعنی: بازگشت انسان به سوی پروردگارش و ترک گناه؛ و اسلام آوردن باعث پاک شدن همه گناهان گذشته می شود و توبه همه گناهان پیش از خود را پاک می کند؛ بنابراین نیازی به اعتراف کردن به گناهان در برابر انسان دیگری نیست.

الله متعال توبه را در اسلام مشروعیت بخشیده است؛ و توبه کردن یعنی: بازگشت انسان به سوی پروردگارش و ترک گناه؛ الله متعال می فرماید:

﴿...وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۳۱]

«و ای مؤمنان، همگی به سوی الله توبه کنید، شاید رستگار شوید».

و الله متعال می فرماید:

﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ

الرَّحِيمُ﴾ [التوبة: ۱۱۴]

«آیا نمی دانند الله است که توبه را از بندگانش می پذیرد و صدقات را می ستاند و بی تردید الله است که توبه پذیر مهربان است».

و الله متعال می فرماید:

﴿وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ [الشورى: ۴۰]

«اوست که توبه را از بندگانش می پذیرد و از بدی هایشان درمی گذرد و آنچه را انجام می دهید، می داند».

و رسول الله ﷺ می فرماید: «لَللَّهِ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَجُلٍ فِي أَرْضٍ دَوَّيَّةٍ مَهْلِكَةٍ مَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَنَامَ فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ فَطَلَبَهَا حَتَّى أَدْرَكَهُ الْعَطَشُ ثُمَّ قَالَ: أَرْجِعْ إِلَى مَكَانِي الَّذِي كُنْتُ فِيهِ فَأَتَانِي حَتَّى أَمُوتَ فَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلَيَّ سَاعِدِهِ لِيَمُوتَ فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وَعَلَيْهَا زَادُهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَاللَّهُ أَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا»

بِرَاحِلَتِهِ وَرَادِهِ». «الله از توبه بنده مؤمنش بیشتر از مردی خوشحال می شود که تنها در سرزمینی خشک و خطرناک به همراه شترش باشد و بر روی آن آب و غذایش را حمل می کند، پس (از روی خستگی) بخوابد و درحالی بیدار شود که شترش و توشه اش رفته باشند، پس به جستجوی آن ها بپردازد تا جایی که تشنگی بر او غلبه کند، سپس (با خود) بگوید: به سوی مکان اول برمی گردم و (در آنجا) می خوابم تا بمیرم، پس (از بازگشتن) سرش را بر روی ساعدش می گذارد تا بمیرد، اما پس از بیدار شدن شتر و بارش که آب و غذایش را بر پشت دارد، نزد خود می یابد؛ الله از توبه ی بنده مؤمنش، بیشتر از این مرد خوشحال می شود که شتر و توشه اش را یافته است». [صحیح مسلم (۲۷۴۴)].

و اسلام آوردن باعث پاک شدن همه گناهان گذشته می شود و توبه نیز باعث پاک شدن گناهان گذشته می شود؛ الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُعْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ﴾ [الأَنْفَال: ۳۸]

«ای پیامبر! به کسانی که کافر شده اند، بگو: اگر (از کفرورزیدن و دشمنی کردن) دست بردارند، (گناهان) گذشته آنان آمرزیده می شود و اگر (به گناهان و دشمنی ورزیدن) بازگردند، پس بی گمان سنت (الهی درباره دشمنان) پیشین جاری شده است (و آنان نابود شدند)».

الله متعال نصرانیان را به توبه فرا خوانده و فرموده است:

﴿أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [المائدة: ۷۱]

«آیا به سوی الله باز نمی گردند و از او طلب آمرزش نمی کنند؟ حال آنکه الله آمرزنده مهربان است».

همچنین الله متعال همه نافرمانان و گناهکاران را به توبه تشویق کرده و فرموده است:

﴿قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ [الزمر: ۵۳]

«ای پیامبر) بگو: ای بندگان من که بر خود اسراف (و ستم) کرده‌اید! از رحمت الله ناامید نشوید، همانا الله همه گناهان را می‌بخشد، همانا او آمرزنده‌ی بسیار مهربان است».

هنگامی که عمرو بن عاص تصمیم گرفت مسلمان شود، ترسید که مبادا گناهی که پیش از اسلام انجام داده، بخشیده نشوند؛ وی این رویداد را اینگونه روایت می‌کند: "هنگامی که الله ﷻ اسلام را در دلم انداخت، نزد پیامبر ﷺ آمدم تا با او بیعت کنم، ایشان دستش را به سوی من گشود، پس گفتم: ای رسول الله، با تو بیعت نمی‌کنم تا اینکه گناهان گذشته مرا ببامیزی؛ پس رسول الله ﷺ به من فرمود: **«يَا عَمْرُو، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْهَجْرَةَ حَجْبٌ مَّا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ. يَا عَمْرُو، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ حَجْبٌ مَّا كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الذُّنُوبِ.»** «ای عمرو، آیا نمی‌دانی که هجرت کردن همه‌ی گناهان قبل از آن را پاک می‌کند؟ ای عمرو، آیا نمی‌دانی که اسلام آوردن همه‌ی گناهان پیش از خود را پاک می‌کند؟». [مسلم این حدیث را مفصل‌تر و مانند این روایت به شماره (۱۲۱) روایت کرده است و امام احمد با شماره (۱۷۸۲۷) آن را روایت کرده و لفظ مذکور روایت اوست].

۴۳- در اسلام رابطه‌ی بین انسان و الله متعال بصورت مستقیم است، بنابراین نیازی به این ندارید که کسی میان شما و الله واسطه شود، پس اسلام از اینکه انسان‌ها را به اله و معبود تبدیل کنیم یا در ربوبیت و الوهیت الله متعال شریک او قرار دهیم، باز می‌دارد.

در اسلام نیازی به اعتراف و اقرار به گناهان در برابر بشر نیست؛ چراکه در اسلام رابطه‌ی بین انسان و الله متعال بصورت مستقیم است، بنابراین نیازی به این ندارید که کسی میان شما و الله واسطه شود، چنانکه در بخش (۳۶) یادآور شدیم، الله متعال همه‌ی مردم را به سوی توبه و بازگشتن به سوی خود فراخوانده است و همین‌طور مردم را از این مهم نهی کرده که پیامبران یا ملائکه را به عنوان واسطه‌ای میان او و بندگان قرار دهند؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [آل عمران: ۸۰]

«و (الله) به شما دستور نمی‌دهد که فرشتگان و پیامبران را به معبودی بگیرید، آیا پس از آنکه مسلمان شدید، شما را به کفر ورزیدن دستور می‌دهد؟!».

بنابراین اسلام - چنانکه می بینید - از این بازمی دارد که بشر را اله و معبود بشماریم یا در ربوبیت و الوهیت، شریک الله قرار دهیم؛ الله متعال درباره نصرانیان می فرماید:

﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمُورًا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا ۗ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحٰنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾﴾ [التوبة: ٣١]

«آنان) دانشمندان و راهبان خویش و (همچنین) مسیح پسر مریم را معبودهایی بجای الله گرفتند، درحالی که دستور نداشتند جز اینکه معبود یکتا و یگانه را عبادت کنند که هیچ معبودی (به حق) جز او نیست؛ و از آنچه شریک او قرار می دهند پاک و منزه است».

الله متعال کافرانی را سرزنش می کند که میان خود و الله متعال واسطه‌هایی قرار می دهند؛ چنانکه فرموده است:

﴿لَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣٠﴾﴾ [الزمر: ٣٠]

«آگاه باشید که دین خالص [و خالی از شرک]، از آن الله است و افرادی که غیر الله را [دوست و] کارساز خود انتخاب کرده‌اند [پندارشان این است که:] آن‌ها را فقط به این دلیل عبادت می کنیم که ما را به الله نزدیک گردانند [و منزلت‌مان را بیشتر کنند]. الله در مواردی که با هم اختلاف دارند میان آنان [و موحدان راستین] داوری خواهد کرد. بی تردید، الله کسی را که دروغگوی ناسپاس باشد، هدایت نخواهد کرد».

الله متعال بیان نموده که بت پرستان - اهل جاهلیت - میان خود و الله واسطه‌هایی را قرار داده بودند و می گفتند: این واسطه‌ها آنان را به الله نزدیک می سازند.

وقتی الله متعال مردم را از واسطه قرار دادن پیامبران یا ملائکه میان او و بندگانش نهی کرده است، در نظر گرفتن واسطه‌های دیگر نیز به طریق اولی شامل این نهی می شوند؛ حال آنکه انبیا و رسولان ﷺ خود برای نزدیک شدن به الله متعال سبقت می گیرند؛ الله متعال در بیان حال انبیا و رسولان می فرماید:

﴿... إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رِعَبًا وَرَهَبًا ۗ وَكَانُوا لَنَا خَشِعِينَ ﴿٣٥﴾﴾ [الأنبياء: ٣٥]

«آنان در (انجام) نیکی‌ها شتاب می ورزیدند و ما را از روی بیم و امید فرامی خواندند و در برابر ما فروتن بودند».

و الله متعال می فرماید:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ...﴾ [الإسراء: ٥٧]

«کسانی را که آنان [به یاری و دعا] می خوانند، خود [با عبادت و عمل صالح] وسیله ای [برای تقرب] به پروردگارشان می جویند [و در رقابتند تا بدانند] کدام یک از آنان [به عبادت الله] نزدیک ترند و به رحمتش امیدوارند و از عذابش می ترسند؛ [چرا که] بی تردید، عذاب پروردگارت همواره شایسته پرهیز است». یعنی: کسانی که به جای الله آنان را به فریاد می خوانید، از جمله پیامبران و صالحان، خود به الله نزدیکی می جویند و امید به رحمتش دارند و از عذابش بیمناکند، پس چگونه به جای الله خوانده می شوند؟»

۴۴- در پایان این رساله یادآور می شویم که مردم با وجود اختلاف زمانی و قومیتی و سرزمینی، بلکه جامعه انسانی با وجود تفاوت در افکار و اهداف و محیط و کار، نیازی ضروری به هدایتگری دارد که آنان را راهنمایی کند؛ و به نظامی نیازمندند که آنان را کنار هم جمع کند، و حاکمی که از آنان حمایت کند؛ پیامبران بزرگوار - علیهم الصلاة والسلام - این مهم را با وحی خداوندی بر عهده گرفتند و مردم را به راه خیر و هدایت رهنمون کردند و آنان را بر مبنای شریعت الهی گرد هم جمع نمودند؛ و بر اساس حق میان آنان داوری کردند، در نتیجه امور آنان بر حسب پذیرش دعوت پیامبران و نزدیکی دوران آنان به دوران پیامبران، سرو سامان یافته است؛ و در پایان الله متعال رسالت ها را با پیامبری محمد ﷺ به پایان رسانده و بقا و ماندگاری این رسالت را مقرر و مسلم نموده و آن را هدایت و رحمت و نور و راهنما به سوی راهی قرار داده که به او منتهی می شود.

در پایان این رساله یادآور می شویم که مردم با وجود اختلاف زمانی و قومیتی و سرزمینی و بلکه جامعه انسانی با تفاوت هایی که در افکار و اهداف و محیط و کار دارد، نیازی ضروری به هدایتگری دارد که آنان را راهنمایی کند و به نظامی نیازمندند که آنان را در گرد هم جمع کند و حاکمی که از آنان حمایت کند؛ پیامبران بزرگوار - علیهم الصلاة والسلام - این مهم را با وحی الهی بر عهده گرفتند و مردم را به راه خیر و هدایت رهنمون کردند و آنان را بر

شریعت الهی گردهم جمع نمودند و بر اساس حق میان آنان داوری کردند، در نتیجه امور آنان بر حسب پذیرش دعوت پیامبران و نزدیکی دوران آنان به دوران پیامبران، سر و سامان یافته است؛ و هنگامی که گمراهی و جهل گسترش یافت و بتها عبادت شدند، الله متعال پیامبرش محمد ﷺ را با هدایت و دین حق فرستاد تا مردم را از تاریکی‌های کفر و جهل و بت پرستی به سوی ایمان و هدایت خارج گرداند.

۴۵- ای انسان، از همین روی تو را به این دعوت می‌کنم که صادقانه و به دور از تقلید و عادت برای الله به پا خیزی و بدانی که پس از مرگ به سوی پروردگارت بر می‌گردی؛ و توصیه می‌کنم در وجود خود و در جهان پیرامونت بیندیشی و اسلام بیاوری تا در دنیا و آخرت سعادتمند شوی؛ و هرگاه قصد مسلمان شدن داشتی، همین کفایت می‌کند که گواهی دهی معبودی به حق جز الله نیست و محمد فرستاده اوست (و بگویی: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) و از هر آنچه جز الله عبادت می‌شود اعلام برائت و بیزاری کنی؛ و ایمان بیاوری که الله مردگان را از قبرهایشان برانگیخته خواهد کرد و باور داشته باشی که حساب و جزای قیامت حق است؛ پس چون به این موارد شهادت دادی، مسلمان خواهی شد و پس از آن لازم است عبادت الله را چنانکه خود مشروع کرده، از طریق نماز، زکات، روزه و حج - بشرط توانایی - به جای آوری.

ای انسان، از همین روی تو را به این دعوت می‌کنم که صادقانه و به دور از تقلید و عادت برای الله به پا خیزی؛ چنانکه الله متعال تو را فرا خوانده است:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَحْدَةِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَنَّانٍ وَفَرَدَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُونَ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ (سبأ: ۱۶)

«ای پیامبر! بگو: همانا من شما را به یک (خصلت) اندرز می‌دهم که: دو نفر دو نفر یا یک نفر یک نفر برای (رضایت) الله بر خیزید، سپس بیندیشید که این همنشین شما (محمد) هیچگونه دیوانگی ندارد، او برای شما جز هشدار دهنده‌ای قبل از عذاب شدید نیست.»

و بدان که پس از مرگت به سوی پروردگارت باز خواهی گشت؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿٤٢﴾﴾ [النجم: ٣٩-٤٢]

«و همانا برای انسان تنها ثمرهٔ سعی و تلاش خود اوست (۳۹) و همانا ثمرهٔ سعی و تلاش او (در روز قیامت) دیده خواهد شد (۴۰) سپس جزای (سعی و تلاش) او کامل و بدون کاستی داده می‌شود (۴۱) و همانا سرانجام (هر کاری) به سوی پروردگار توست (۴۲)».

و اینکه در وجود خود و در هستی پیرامونت بنگری؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ افْتَرَبَ أَجْلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٧٥﴾﴾ [الأعراف: ١٧٥]

«آیا در ملک (گسترده، عظیم و شگفت‌انگیز) آسمان‌ها و زمین و آنچه الله آفریده، نمی‌نگرند؟ و (آیا فکر نمی‌کنند) شاید اجل‌شان نزدیک شده باشد؟ پس بعد از این (قرآن) به کدام سخن ایمان می‌آورند؟».

پس اسلام بیاور تا در دنیا و آخرت سعادت‌مند شوی؛ و هرگاه قصد مسلمان شدن نمودی، تنها کافی است که گواهی دهی معبودی به حق جز الله نیست و اینکه محمد فرستاده الله می‌باشد.

و هنگامی که رسول الله ﷺ، معاذ را برای دعوت مردم به اسلام به سوی یمن فرستاد،

خطاب به او فرمود: «إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا

اللَّهُ وَآيَ رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ

صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَوَلِيَّةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً

تُؤْخَذُ مِنْ أَعْيَانِهِمْ فَتَرُدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ». «تو

نزد مردمانی از اهل کتاب می‌روی، پس آنان را به این دعوت کن که گواهی دهند

معبودی (به حق) جز الله نیست و اینکه من فرستادهٔ الله هستم؛ پس اگر در این مورد

از تو اطاعت کردند، آنان را آگاه کن که الله ﷻ پنج نماز را در هر شبانه روز بر آنان

فرض کرده است، پس اگر در این مورد از تو اطاعت کردند، آنان را آگاه کن که الله - عزوجل - زکاتی را در اموال آنان فرض نموده که از ثروتمندان آنان گرفته می‌شود و به فقرا و نیازمندان بازگردانده می‌شود، پس اگر در این باره از تو اطاعت کردند، زنده‌ها که به اموال خوب و نفیس آنان نزدیک شوی». [صحیح مسلم (۱۹)].

و اینکه از هر چیزی که جز الله عبادت می‌شود، بیزاری جویی و این همان حنیفیت و ملت ابراهیم عليه السلام است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ...﴾ [الممتحنة: ۴]

«یقیناً برای شما، ابراهیم و کسانی که به او گرویده و همراه او بودند، الگوی خوبی است، آنگاه که به قوم خود گفتند: ما از شما و از آنچه جز الله عبادت می‌کنید، بیزاریم و به شما کافر شده‌ایم و میان ما و شما برای همیشه عداوت و دشمنی آشکاری به وجود آمده است، تا اینکه به الله یگانه ایمان آورید».

و ایمان بیاوری که الله همهٔ کسانی را که در قبرها هستند، برانگیخته می‌سازد؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ ﴿٧﴾ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾﴾ [الحج: ۶-۷]

«این به خاطر آن است که (بدانید) الله حق است و او مردگان را زنده می‌کند و او بر هر چیز تواناست (۶) و همانا قیامت در راه است (و) شکی در آن نیست و اینکه الله (همه‌ی) کسانی که در قبرها هستند، برانگیخته می‌کند (۷)».

و اینکه حساب و جزا حق است؛ الله متعال می‌فرماید:

﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِيُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾ [الحج: ۲۲]

«و الله آسمانها و زمین را به حق آفریده است تا هرکس را در برابر آنچه انجام داده است پاداش دهد و به آنها ستمی نخواهد رسید».

اگر به این امور شهادت دهی، مسلمان شده‌ای و پس از آن، آنچه باید انجام دهی این است که الله را بر اساس آنچه خود مشروع کرده، عبادت کنی؛ با نماز، زکات، روزه و حج - اگر توانایی حج را داشته باشی - و دیگر عبادت‌های مشروع.

تاریخ این نسخه: ۱۹-۱۱-۱۴۴۱ هجری قمری.

تألیف: پروفیسور محمد بن عبدالله السحیم

استاد سابق عقیده در بخش پژوهش‌های اسلامی

دانشکده تربیت معلم، دانشگاه ملک سعود

ریاض، پادشاهی عربستان سعودی

فهرست مطالب

فهرست مطالب

۱۳۶

- اسلام؛ چکیده‌ی مختصری درباره‌ی اسلام، چنانکه در قرآن کریم و سنت نبوی آمده است. ۴
- ۱- اسلام، پیام پروردگار خطاب به همه‌ی مردم است؛ رسالت و پیام جاودان الهی و خاتم تمام رسالت‌های ربانی است. ۴
- ۲- دین اسلام مخصوص یک نژاد یا قوم و گروهی نیست، بلکه دین الله برای همه‌ی مردم است. ۵
- ۳- اسلام پیام الهی است که برای تکمیل رسالت پیامبران و فرستادگان پیشینی آمده است که آن‌ها برای امت‌هایشان آورده بودند. ۶
- ۴- پیامبران علیهم‌السلام دین‌شان یکسان است و شریعت‌های‌شان متفاوت می‌باشد. ۷
- ۵- اسلام همچون همه‌ی پیامبران از جمله: نوح و ابراهیم و موسی و سلیمان و داوود و عیسی علیهم‌السلام به ایمان آوردن به این مهم دعوت می‌کند که رب و پروردگار همان الله است که آفریدگار، روزی دهنده، زنده کننده، میراننده، مالک و فرمانروا است؛ و اینکه او تدبیر کننده‌ی همه کارهاست و او رؤفِ مهربان است. ۸
- ۶- الله سبحانه و تعالی آفریدگار است و تنها اوست که شایسته‌ی عبادت و یگانه‌پرستی است که هیچکس نباید همراه او عبادت شود. ۱۳
- ۷- الله متعال، آفریننده‌ی تمام موجودات هستی است، هم چیزهایی که در دایره دید ما هستند و هم چیزهایی که از دایره دید ما خارج‌اند؛ و هر چه جز الله متعال، از آفریده‌های اوست و الله متعال آسمان‌ها و زمین را در شش روز آفریده است. ۱۹
- ۸- الله سبحانه و تعالی در مُلک یا آفرینش یا تدبیر یا عبادتش شریکی ندارد. ۲۰
- ۹- الله سبحانه و تعالی نه (فرزند)ی زاده و نه از کسی زاده شده است و همتا و مثل و مانندی ندارد. ۲۴
- ۱۰- الله سبحانه و تعالی در هیچیک از مخلوقاتش حُلُول نمی‌کند و در قالب هیچیک از آفریدگانش تجسم نمی‌یابد. ۲۴
- ۱۱- الله سبحانه و تعالی نسبت به بندگانش مهربان است، از همین روی به سوی آنان پیامبران را فرستاده و کتاب‌هایی نازل کرده است. ۲۷

۱۲- الله متعال همان پروردگار مهربان است و تنها اوست که در روز قیامت بندگان را مورد محاسبه قرار می‌دهد، هنگامی که همه آنان را از قبرهایشان برانگیخت؛ پس هرکس را برای کارهایش - چه خیر و چه شر - جزا می‌دهد؛ پس هر آن که اهل ایمان بوده و کارهای نیک انجام داده، در نعمت‌های ماندگار است و آنکه کفر ورزیده و مرتکب کارهای بد شده، برای او در آخرت، عذاب بزرگ خواهد بود.

۲۸

۱۳- الله سبحانه و تعالی آدم را از خاک آفرید و نسل او را چنین قرار داد که پس از او فرزند بیاورند و افزون شوند، بنابراین همه انسان‌ها در اصل برابرند و هیچ نژادی بر نژاد دیگر برتری ندارد و هیچ گروهی بر گروه دیگر فضیلتی ندارد مگر بر مبنای تقوا.

۳۱

۱۴- و هر نوزادی بر اصل فطرت به دنیا می‌آید.

۳۲

۱۵- و هیچ انسانی، گناهکار یا وارث گناه دیگری به دنیا نمی‌آید.

۳۴

۱۶- و هدف از آفرینش مردم، عبادت کردن الله به یگانگی است.

۳۶

۱۷- اسلام، انسان را - چه مرد باشد و چه زن - گرامی داشته و همه حقوقش را برای او تضمین نموده و او را در برابر انتخاب‌ها و اعمال و تصرفاتش مسئول دانسته و مسئولیت هر کاری را که به او و دیگری زیان برساند، بر عهده خودش قرار داده است.

۳۶

۱۸- اسلام مرد و زن را از نظر عمل، مسئولیت و جزا و پاداش برابر دانسته است.

۴۰

۱۹- اسلام، زن را گرامی داشته و زنان را همسان مردان دانسته و مرد را ملزم نموده که در صورت توانایی، نفقه زن را بپردازد، بنابراین نفقه دختر بر عهده پدر است و نفقه مادر بر عهده فرزند او واجب است در صورتی که بالغ و توانا باشند و نفقه زن بر عهده همسر اوست.

۴۲

۲۰- و مرگ به معنای فناى ابدی نیست، بلکه انتقال از سرای عمل به سرای پاداش است؛ و مرگ هم بدن و هم روح را در بر می‌گیرد و مرگ روح جدا شدنش از بدن است که بعد از رستاخیز در روز قیامت، به بدن باز می‌گردد و روح پس از مرگ به بدنی دیگر منتقل نمی‌شود و در بدنی دیگر تناسخ نمی‌پذیرد.

۴۴

۲۱- اسلام به اصول بزرگ ایمان و باور داشتن به آن‌ها فرا می‌خواند، و این اصول عبارتند از: ایمان به الله و ملائکه او، ایمان به کتاب‌های الهی مانند تورات و انجیل و زبور - پیش از تحریف آن‌ها - و قرآن؛ و ایمان به همه پیامبران و فرستادگان علیهم‌السلام و ایمان به آخرین پیامبران یعنی محمد

رسول الله، خاتم انبیا و مرسلین؛ و ایمان به آخرت؛ و اینکه بدانیم اگر زندگی دنیا پایان کار بود، زندگی و وجود، بیهودگی محض بود؛ و همچنین ایمان به قضا و قدر.

۴۵

۲۲- پیامبران در آنچه از سوی الله ابلاغ می‌کنند معصومند؛ و از هر آنچه مخالف با عقل یا اخلاق سلیم است معصومند؛ و مکلفند تا اوامر الله را به بندگانش برسانند؛ و پیامبران از هیچ ویژگی ربوبیت و الوهیت برخوردار نیستند؛ بلکه همانند دیگر انسان‌ها هستند با این تفاوت که خداوند پیامش را به آنان وحی کرده است.

۵۹

۲۳- اسلام مردم را به عبادت موحدانه‌ی الله، از طریق عبادت‌های اصلی فرا می‌خواند که عبارتند از: نماز که شامل قیام، رکوع، سجود، یاد الله، ثنا و دعای اوست و انسان روزانه پنج بار آن را ادا می‌کند و در هنگام ادای آن در صف نماز همه تفاوت‌ها میان ثروتمند و فقیر و رئیس و زیردست از بین می‌رود؛ و زکات که مقدار کمی از مال است - و بر اساس شروط و مقادیری که الله آن‌ها را قرار داده - در اموال ثروتمندان واجب است که از آنان گرفته شده به فقیران و دیگر مستحقان داده می‌شود؛ و تنها سالی یک بار پرداخت می‌شود؛ و روزه که به معنای خودداری از باطل کننده‌های روزه در روزهای ماه رمضان (از طلوع فجر تا غروب خورشید) است؛ و باعث پرورش اراده و صبر در نفس بشری می‌شود؛ و حج که به معنای قصد بیت الله در مکه مکرمه برای یک بار در طول عمر انسان برای شخصی واجب است که توانایی ادای آن را دارد؛ و در حج، همه مردم در روی آوردن به سوی خالق متعال برابرند و همه تفاوت‌ها و وابستگی‌ها از بین می‌رود.

۶۵

۲۴- از بزرگ‌ترین ویژگی‌های عبادت در اسلام این است که کیفیت و وقت و شروط آن را الله سبحانه و تعالی مشروع نموده و پیامبر او ﷺ آن را ابلاغ کرده و تا به امروز هیچ بشری چیزی به آن نیفزوده و از آن نکاسته است؛ و همه پیامبران ﷺ (ملت‌های خود را) به این عبادت‌های بزرگ فراخوانده‌اند.

۷۰

۲۵- پیامبر اسلام، محمد بن عبدالله ﷺ از نسل اسماعیل بن ابراهیم -علیهما السلام- است؛ ایشان در سال ۵۷۱ میلادی در مکه دیده به جهان گشود و در همین شهر به پیامبری مبعوث شده و سپس به مدینه مهاجرت کرد؛ و در بت‌پرستی با قوم خود همراه نشد، اما در کارهای ارزشمند با آنان همکاری می‌کرد و پیش از بعثت نیز دارای اخلاقی والا بود و قومش او را «امین» می‌نامیدند؛ با رسیدن وی به چهل سالگی، الله متعال ایشان را به پیامبری مبعوث نمود و با (معجزات) و نشانه‌های بزرگی وی را تأیید کرد که بزرگ‌ترین این معجزات، قرآن

کریم است؛ قرآن کریم، بزرگ‌ترین معجزه تمام پیامبران و تنها معجزه‌ی باقیمانده از پیامبران (پیشین) تا امروز است؛ پس از آنکه الله متعال به واسطهٔ ایشان دین را کامل نمود و رسول الله ﷺ دین را به بهترین شکل ابلاغ نمود، در سن شصت و سه سالگی وفات نمود و در مدینه به خاک سپرده شد؛ محمد ﷺ خاتم انبیا و مرسلین است که الله او را با هدایت و دین حق فرستاد تا مردم را از تاریکی‌های بت‌پرستی و کفر و جهالت به سوی نور توحید و ایمان هدایت کند؛ و الله گواهی داده که ایشان را با فرمان خود برای دعوت به سوی او فرستاده است.

۷۲

۲۶- شریعت اسلام که پیامبران محمد ﷺ آن را آورده، خاتمهٔ پیام‌ها و رسالت‌های الهی و شریعت‌های ربانی است؛ و شریعتی کامل می‌باشد؛ و در آن صلاح دین و دنیای مردم نهفته است؛ و در درجهٔ نخست به حفظ دین، خون، مال، عقل و نسل مردم اهمیت می‌دهد؛ شریعت اسلامی ناسخ همهٔ شریعت‌های پیشین است، چنانکه شریعت‌های پیشین نسخ‌کننده‌ی هم بوده‌اند.

۷۶

۲۷- الله سبحانه و تعالی دینی به جز دین اسلام را نمی‌پذیرد، دینی که بواسطه‌ی پیامبران محمد ﷺ آمده است و هرکس جز اسلام دین دیگری را برگزیند، از او پذیرفته نخواهد شد. ۷۸

۲۸- قرآن کریم، کتابی است که الله متعال آن را به پیامبرش محمد ﷺ وحی کرده و کلام پروردگار جهانیان است، کتابی که الله به واسطهٔ آن انسان‌ها و جنیان را به مبارزه طلبیده تا همانند آن یا سوره‌ای مانند یکی از سوره‌هایش بیاورند؛ و هنوز این مبارزه طلبی تاکنون ادامه دارد. قرآن کریم به پرسش‌های مهمی پاسخ می‌دهد که میلیون‌ها انسان را به حیرت واداشته است؛ قرآن عظیم تاکنون به همان شکلی که به زبان عربی نازل شده باقیمانده و حرفی از آن کم نشده است و چاپ شده و (در جهان) منتشر می‌باشد. این کتاب بزرگ یا ترجمهٔ معانی آن شایستهٔ مطالعه است، چنانکه سنت پیامبران محمد ﷺ و آموزه‌ها و زندگی‌نامه‌ی ایشان محفوظ است و توسط سلسله‌ای از راویان مورد اعتماد نقل شده و به زبان عربی که زبان پیامبر بود، چاپ شده و در دسترس می‌باشد؛ و به بسیاری از زبان‌های دنیا ترجمه شده است. قرآن کریم و سنت پیامبر ﷺ تنها منابع احکام اسلام و تشریحات آن است؛ چراکه اسلام از رفتار افراد منتسب به آن گرفته نمی‌شود، بلکه از وحی الهی که شامل قرآن عظیم و سنت نبوی گرفته می‌شود.

۸۰

- ۲۹- و اسلام به نیکی کردن به پدر و مادر دستور می‌دهد، حتی اگر مسلمان هم نباشند و به نیکی کردن به فرزندان نیز توصیه می‌کند. ۸۴
- ۳۰- اسلام به رعایت کردن عدالت در گفتار و کردار - حتی با دشمنان - دستور می‌دهد. ۸۹
- ۳۱- اسلام به نیکی کردن در حق همهٔ مردم دستور داده است و به سوی مکارم اخلاقی و رفتار پسندیده دعوت می‌کند. ۹۱
- ۳۲- اسلام به اخلاق شایسته مانند: راستی، امانتداری، پاکدامنی، حیا، شجاعت، بخشش، سخاوتمندی، یاری‌نیازمند، کمک به ستم‌دیده، غذا دادن به گرسنه، نیکی به همسایه، بجا آوردن صلۀ زحم و مهربانی با حیوانات فرامی‌خواند. ۹۳
- ۳۳- اسلام خوردنی‌ها و نوشیدنی‌های پاکیزه را حلال کرده است و به پاکیزگی قلب و پاکیزگی بدن و منزل دستور داده و به همین خاطر ازدواج را حلال نموده است؛ چنانکه به پیامبران چنین دستور داده است؛ و آنان به (استفاده کردن از) هر چیز پاکیزه‌ای دستور می‌دهند. ۹۸
- ۳۴- و اسلام اصول و پایه‌های محرمات، مانند شرک ورزیدن به الله، کفر، بت‌پرستی، نسبت دادن سخنی به الله بدون علم و دانش، کشتن فرزندان، کشتن جانی که حرمت دارد، تباهی در زمین، سحر و جادوگری، زشتی‌های آشکار و پنهان، زنا، لواط و همجنس‌گرایی، ربا خواری، خوردن گوشت مردار، خوردن آنچه برای بت‌ها قربانی شده، گوشت خوک و دیگر نجاست‌ها و ناپاکی‌ها، خوردن مال یتیم، کم کردن پیمانۀ یا وزن و قطع پیوند خویشاوندی را حرام کرده است؛ و (تشریحات) همهٔ پیامبران علیهم‌السلام بر تحریم این موارد اتفاق دارد. ۱۰۰
- ۳۵- اسلام از اخلاق نکوهیده و ناپسندی مانند: دروغ، کلاهبرداری، خیانت، فریبکاری، حسادت، نیرنگ زشت، دزدی، تجاوزگری و ستمگری نهی کرده و از هرگونه اخلاق ناپسندیده‌ای نهی کرده است. ۱۰۵
- ۳۶- اسلام از هر معامله مالی که در بر دارندهٔ ربا یا زیان یا ابهام یا ظلم یا تقلب باشند یا به فاجعه‌ها و زیان عمومی به جوامع، ملت‌ها و افراد منجر می‌شود، نهی کرده است. ۱۱۲
- ۳۷- اسلام آمده تا عقل را حفظ کند و هر آنچه به تباهی عقل می‌انجامد، مانند: نوشیدن مست‌کننده‌ها، حرام کرده است؛ و منزلت عقل را بزرگ داشته است و آن را ملاک تکالیف شرعی قرار داده است؛ و آن را از زنجیرهای خرافات و بت‌پرستی رها نموده است؛ در اسلام

هیچ اسرار یا احکامی نیست که مخصوص یک طبقه خاص باشد و همه احکام و قوانین آن موافق عقل صحیح و بر مبنای عدالت و حکمت است. ۱۱۵

۳۸- و در همه ادیان باطل، وقتی پیروان شان نتوانند تناقض موجود در این ادیان را درک کنند و از فهم امور خلاف عقل موجود در تعالیم آن ادیان ناتوان بمانند، مراجع دینی شان این توهم را در بین آنان ایجاد کرده اند که دین فراتر از عقل است و عقل نمی تواند دین را درک کند، در حالی که اسلام، دین را همانند نوری می داند که راه را برای عقل روشن می سازد، اما پیروان ادیان باطل از انسان می خواهند که عقل خود را کنار گذاشته و پیروی آنان شوند، در حالی که اسلام از انسان می خواهد که عقل خود را بیدار کند و به کار اندازد تا حقیقت امور را چنانکه هستند بشناسد. ۱۱۷

۳۹- اسلام، علم صحیح را گرامی می دارد و به پژوهش علمی خالی از هرگونه هوای نفس تشویق می کند؛ و به دیدن و اندیشیدن در درون خود و جهان پیرامون مان فرا می خواند؛ و نتایج علمی صحیح با اسلام تعارضی ندارند. ۱۱۹

۴۰- الله عملی را نمی پذیرد و در آخرت پاداشی برای آن نمی دهد مگر از کسی که به الله ایمان آورد و از او اطاعت کند و همه پیامبرانش -علیهم الصلاة والسلام- را تصدیق کند؛ و الله هیچ عبادتی را نمی پذیرد مگر عبادتی که خود آن را مشروع کرده است، با این همه چگونه انسان می تواند به الله کفر ورزد، اما از او انتظار پاداش داشته باشد؟ الله ایمان هیچیک از مردم را نمی پذیرد مگر آنکه به همه پیامبران ایمان آورند و به رسالت محمد ﷺ ایمان آورند. ۱۲۲

۴۱- هدف همه پیام های الهی این است که انسان را با پیوستن به دین حق به مقام و جایگاه والایی برساند و بنده مخلص پروردگار جهانیان شود؛ و او را از بندگی انسان ها یا بندگی ماده یا خرافات برهاند؛ بنابراین - چنانکه می بینید - اسلام به اشخاص قدسیت نمی دهد و آنان را بالاتر از جایگاه شان قرار نمی دهد و از آنان معبود و اله نمی سازد. ۱۲۵

۴۲- الله متعال توبه را در اسلام مشروعیت بخشیده است و توبه کردن یعنی: بازگشت انسان به سوی پروردگارش و ترک گناه؛ و اسلام آوردن باعث پاک شدن همه گناهان گذشته می شود و توبه همه گناهان پیش از خود را پاک می کند؛ بنابراین نیازی به اعتراف کردن به گناهان در برابر انسان دیگری نیست. ۱۲۷

۴۳- در اسلام رابطه‌ی بین انسان و الله متعال بصورت مستقیم است، بنابراین نیازی به این ندارید که کسی میان شما و الله واسطه شود، پس اسلام از اینکه انسان‌ها را به اله و معبود تبدیل کنیم یا در ربوبیت و الوهیت الله متعال شریک او قرار دهیم، باز می‌دارد. ۱۲۹

۴۴- در پایان این رساله یادآور می‌شویم که مردم با وجود اختلاف زمانی و قومیتی و سرزمینی، بلکه جامعه‌ی انسانی با وجود تفاوت در افکار و اهداف و محیط و کار، نیازی ضروری به هدایتگری دارد که آنان را راهنمایی کند؛ و به نظامی نیازمندند که آنان را کنار هم جمع کند، و حاکمی که از آنان حمایت کند؛ پیامبران بزرگوار - علیهم الصلاة والسلام - این مهم را با وحی خداوندی بر عهده گرفتند و مردم را به راه خیر و هدایت رهنمون کردند و آنان را بر مبنای شریعت الهی گرد هم جمع نمودند؛ و بر اساس حق میان آنان داوری کردند، در نتیجه امور آنان بر حسب پذیرش دعوت پیامبران و نزدیکی دوران آنان به دوران پیامبران، سرو سامان یافته است؛ و در پایان الله متعال رسالت‌ها را با پیامبری محمد ﷺ به پایان رسانده و بقا و ماندگاری این رسالت را مقرر و مسلم نموده و آن را هدایت و رحمت و نور و راهنما به سوی راهی قرار داده که به او منتهی می‌شود. ۱۳۱

۴۵- ای انسان، از همین‌روی تو را به این دعوت می‌کنم که صادقانه و به دور از تقلید و عادت برای الله به پا خیزی و بدانی که پس از مرگ به سوی پروردگارت بر می‌گردی؛ و توصیه می‌کنم در وجود خود و در جهان پیرامونت بیندیشی و اسلام بیاوری تا در دنیا و آخرت سعادت‌مند شوی؛ و هرگاه قصد مسلمان شدن داشتی، همین کفایت می‌کند که گواهی دهی معبودی به حق جز الله نیست و محمد فرستاده‌ی اوست (و بگویی: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا رسول الله) و از هر آنچه جز الله عبادت می‌شود اعلام برائت و بیزاری کنی؛ و ایمان بیاوری که الله مردگان را از قبرهای‌شان برانگیخته خواهد کرد و باور داشته باشی که حساب و جزای قیامت حق است؛ پس چون به این موارد شهادت دادی، مسلمان خواهی شد و پس از آن لازم است عبادت الله را چنانکه خود مشروع کرده، از طریق نماز، زکات، روزه و حج - بشرط توانایی - به جای آوری. ۱۳۲

تعرف على الإسلام بأكثر من 100 لغة

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة ترجمات
الأحاديث النبوية
وشروحها

IslamHouse.com

مرجعية شاملة للتعريف
بالإسلام بلغات العالم

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تراجم معاني
وتفاسير القرآن الكريم

مألا يسع أطفال المسلمين جهله
kids.islamenc.com

منصة ما لا يسع أطفال
المسلمين جهله

موسوعة المحتوى الإسلامي
IslamEnc.com

منتقى المحتوى
الإسلامي المترجم

بيان الإسلام
byenah.com

بوابة مبسطة للتعريف
بالإسلام وتعلم أحكامه

جمعية خدمة المحتوى
الإسلامي باللغات

جمعية الدعوة
وتوعية الجاليات بالربوة

Fa180

978-603-8452-16-7